

west-vlaanderen
de gedreven provincie

WELKOM in WEST-VLAANDEREN deel 2

Rede van Carl Decaluwé
Gouverneur van West-Vlaanderen
13 december 2023

WELKOM in **WEST-VLAANDEREN** deel 2

Rede van Carl Decaluwé
Gouverneur van West-Vlaanderen

13 december 2023

Inhoud

Voorwoord	5
-----------	---

1. Inleiding: West-Vlaanderen, een toeristische topper in Vlaanderen	6
--	---

2. Toerisme en geografie	8
--------------------------	---

2.1. Het West-Vlaamse landschap als recreatieruimte	8
---	---

2.2. Cruises en inzetten op inspirerende en nieuwe verhalen in West-Vlaanderen	20
--	----

2.3. Gebiedsgerichte werking als katalysator voor toerisme	24
--	----

3. Toerisme en geschiedenis	38
-----------------------------	----

3.1. Het WOI-herdenkingstoerisme in de Westhoek: de cijfers – de toekomst – het belang	38
--	----

3.2. De kracht van belevingen in West-Vlaanderen	43
--	----

3.3. Schatten op zolder – onbekend is onbemind	47
--	----

4. Toerisme en mobiliteit	48
---------------------------	----

4.1. De waterweg, meer dan alleen een economische verbindingfunctie	48
---	----

4.2. De Kusttram van De Lijn, zoveel meer dan een tram	51
--	----

4.3. Personenvervoer over water	59
---------------------------------	----

4.4. Fietsen of wandelen in West-Vlaanderen	63
---	----

5. Duurzaam toerisme in West-Vlaanderen	68
---	----

5.1. Inleiding	68
----------------	----

5.2. Duurzaam logeren in West-Vlaanderen: vandaag en morgen	72
---	----

5.3. Gastheerschap – de sleutel tot sociaal duurzaam toerisme	77
---	----

5.4. Korte Keten	79
------------------	----

5.5. Conclusie	83
----------------	----

6. Toerisme en sociaal belang. Hefboom in zorg op maat en de logiesector: florerend toerisme?	85
---	----

6.1. Inleiding	85
----------------	----

6.2. Uitdagingen	87
------------------	----

6.3. Gastvrijheid voor mensen met een lichte zorgvraag	88
--	----

6.4. Menselijke verbinding binnen context van een florerende economie	90
---	----

7. Toerisme en tewerkstelling. Toerisme werkt!	92
--	----

7.1. Inleiding	92
----------------	----

7.2. Tewerkstelling in toerisme in cijfers	94
--	----

7.3. Schaarste op de toeristische arbeidsmarkt	96
--	----

7.4. Toeristisch onderwijs: belangrijke toeleverancier van competente toerismeprofessionals	102
---	-----

7.5. Sociale tewerkstelling in toerisme	106
---	-----

7.6. Conclusie	112
----------------	-----

8. Toerisme en veiligheid	114
---------------------------	-----

8.1. Impact van toerisme op de werking van politie en justitie	114
--	-----

8.2. Impact van toerisme op de kuststreek	121
---	-----

9. Zee en gezondheid	126
----------------------	-----

10. West-Vlaanderen, provincie aan zee – kansen voor toerisme	129
---	-----

10.1. Recreative scheepvaart	129
------------------------------	-----

10.2. Wrakkenmuseum	130
---------------------	-----

Literatuurlijst	136
-----------------	-----

Dankwoord	138
-----------	-----

Voorwoord

Beste lezer

In 2013 hield ik een rede over “Welkom in West-Vlaanderen” met onder meer een pleidooi voor gastvrijheid. Dit zal je opnieuw lezen, maar ondertussen is veel gebeurd. We hebben Covid gehad die de toeristische sector midscheeps trof en geopolitieke spanningen door de oorlog in Oekraïne. Er is het gewijzigde klimaat wat zeker in de toeristische sector tot aanpassingen zal leiden.

Specifiek voor onze provincie is de herdenking van WOI (2014-2018) al een tijdje achter de rug en nieuwe uitdagingen komen er van alle delen in onze provincie.

Toerisme is een zeer belangrijke economische sector en meer concreet is de provincie West-Vlaanderen de toeristische provincie bij uitstek in België, meer en meer over de seizoenen heen.

Talrijke uitdagingen komen op ons af zoals demografie, tewerkstelling, ...

Deze rede heeft niet de bedoeling volledig te zijn, maar focust zich op een aantal uitdagingen.

Veel leesgenot.

Carl Decaluwé
Gouverneur

1

Inleiding: West-Vlaanderen, een toeristische topper in Vlaanderen

West-Vlaanderen is dé provincie bij uitstek als het op toerisme aankomt. Haar ligging aan zee, maar ook de rijke geschiedenis en de slagvelden van de oorlog, zijn troeven die andere provincies in dit land niet hebben. De aangeboren bescheidenheid van de West-Vlaming doet soms vermoeden dat wij moeten onderdoen voor andere provincies zoals bijvoorbeeld Limburg, maar niets is echter minder waar. Meer dan de helft van alle toeristische omzet in Vlaanderen wordt in onze provincie gerealiseerd en zorgt hier voor een wezenlijke bijdrage aan de economie.

Volgens cijfers van Vlaams parlements lid Loes Vandromme, kende Vlaanderen in 2022 in totaal voor 129 329 764 euro aan subsidies voor toeristische projecten toe. Meer dan de helft van de middelen (52,34%) ging naar projecten in de provincie Antwerpen, gevolgd door Limburg (21,5%). West-Vlaanderen moet het stellen met 15 031 765 euro of 11,62%. Opvallend: van alle subsidies werd slechts 18 082 099 euro via een thematische projectoproep toegekend. De vele projectideeën uit West-Vlaanderen haalden op dat moment wel 35% of 6 329 579 euro binnen. Helaas wordt het overgrote deel van alle subsidies zonder oproep toegekend.

"De cijfers doen toch de wenkbrauwen fronsen", zegt Vandromme. "Van een evenwichtige verdeling tussen de provincies is absoluut geen sprake. Hoewel Vlaams minister voor Toerisme Zuhair Demir in haar beleidsnota aangaf Vlaanderen in haar totaliteit als een gebied met veel verscheidenheid en potentieel te beschouwen."

"Evenwichtige verdeling geen criterium"

"Een evenwichtige verdeling van de provincies is geen criterium bij het toekennen van subsidies", zegt Toerisme Vlaanderen in een reactie.

"Toerisme Vlaanderen werkt met een aantal thema's zoals culinair, fietsen en erfgoed, waarrond subsidie-oproepen worden uitgeschreven. Iedereen kan een subsidiedossier indienen voor zover die dossiers aantakken op één van die thema's. Die dossiers worden dan objectief beoordeeld en al dan niet gehonoreerd, ongeacht de provincie van de aanvrager van de subsidies."

Tot zover de commentaar die we daarover in kranten kunnen lezen. Ik laat in het midden of alles steeds zo afgewogen moet gebeuren maar het is wel duidelijk dat wij het in onze provincie, ondanks de weinige Vlaamse subsidies, al bij al niet slecht doen. Het moet gezegd dat de provincie het leeuwendeel van de werking van het Toerismebedrijf Westtoer financiert, gevolgd door de steden en gemeenten. Vlaanderen vertegenwoordigt in de totale financiering slechts 2 procent van de koek.

Om alles wat in de context te plaatsen: in het aantal overnachtingen in 2022 vertegenwoordigt West-Vlaanderen 45% ten opzichte van Vlaanderen (12,4 miljoen t.o.v. 27,5 miljoen).

In deze cijfers zitten de inschattingen rond directe (particuliere) verhuur van vakantiewoningen en het tweede verblijfgebruik van deze vakantiewoningen aan de Kust nog niet inbegrepen. Het aantal overnachtingen via directe verhuur wordt door Westtoer geraamd op 3,7 miljoen, overnachtingen in tweede verblijven op liefst 18 miljoen (zowel in de vakantiewoningen als op langetermijnplaatsen op de kustcampings).

Deze laatste cijfers bestaan niet voor de rest van Vlaanderen maar het is zeker dat West-Vlaanderen ook in tweede verblijven dé trekpleister bij uitstek is ten opzichte van de rest van Vlaanderen, als we zien welke volksverhuis de kustgemeenten elke zomer ondergaan. In elk geval mogen we ervan uitgaan dat we in onze provincie op meer dan de helft uitkomen in het toerisme aandeel van Vlaanderen.

2

Toerisme en geografie

2.1. Het West-Vlaamse landschap als recreatieruimte

Het West-Vlaamse landschap is ruimtelijk erg verscheiden en rijk aan gradiënten: van laag (De Moeren: onder het zeeniveau) tot hoog (De Kemmelberg: 156 meter), van nat (de polders) tot droog (de zandstreek), van zout (de zee) tot zoet (waterlopen in het binnenland) en van natuurlijk (de kustduinen) tot industrieel en stedelijk (havens, industriegebieden, steden).

Een kleine kwart van West-Vlaanderen is bebouwd. Daarmee scoort de provincie opmerkelijk beter dan andere Vlaamse provincies. Anderzijds is West-Vlaanderen zeer sterk versnipperd, door het langste verkeersnet van gewestwegen in Vlaanderen (een kwart van alle Vlaamse gewestwegen ligt in West-Vlaanderen) en door de schaarse en uiteengerafelde oppervlakte aan bos- en natuurgebied. Het overgrote deel van de West-Vlaamse grondoppervlakte wordt ingenomen door agrarisch gebied.

Daartegenover staat een toeristisch-recreatieve vraag die de hoogste is van heel Vlaanderen. Zowat de helft van de totale Vlaamse capaciteit van hotels, campings en vakantiedorpen bevindt zich in West-Vlaanderen. Zowat 9 op de 10 van alle Vlaamse vakantiecentra ligt in de kustprovincie.

En bijna de helft van de Vlaamse hoeve – en plattelandsuitbatingen is er te vinden. West-Vlaanderen telt jaarlijks tussen 10 en 15 miljoen toeristische overnachtingen.

Het landschap vormt meer dan ooit de 'resource' voor de toeristische-recreatieve ontwikkeling en dan met name de min of meer gave en natuurrijke landschappen. Trends zoals 'rewilding', digitaal 'detoxen', 'slow living', micro-avonturen, terug naar de natuur, hang naar authenticiteit, rust in het groen en andere spelen daarop in.

In West-Vlaanderen onderscheiden we een aantal grote landschappelijke eenheden met elk hun specifieke troeven en beperkingen voor toerisme en recreatie.

De Kust

Zee, strand en duinen oefenen op veel Belgen en buitenlanders een grote aantrekkingskracht uit. De Kust vormt dan ook de belangrijkste toeristische bestemming van België. Het aantal dagtoeristen aan de kust loopt op tot ruim 18 miljoen per jaar met pieken van 200 000 bezoekers per dag.

De Noordzee is een bijna onmetelijk en uniek decor voor watersport en waterrecreatie en de broedkamer voor de vis die via Noordzeecheefs op ons bord belandt. Voor veel mensen is de aanwezigheid van de zee op zich al een reden om een dag, weekend of vakantie in West-Vlaanderen door te brengen.

De stranden van de Vlaamse Kust zijn zo mogelijk nog een belangrijkere 'resource' voor het kusttoerisme. Op een korte onderbreking ter hoogte van de vier haveningangen na, vormen de stranden een ononderbroken zandlint tussen De Panne en Knokke-Heist. De stranden zijn dé recreatieruimte bij uitstek in West-Vlaanderen: ruim, vrij toegankelijk en met een boeiend en afwisselend decor bestaande uit de Noordzee, de duinen en de badplaatsen met hun zeedijken.

Het strand gaat via de zeereep over in de duinen, een gevarieerd en reliëfrijk landschap dat in breedte varieert van enkele tientallen meters tot enkele

kilometers. De Vlaamse kustduinen vormen de laatste getuigen van een eertijds veel uitgestrekter areaal en zijn alleen daarom al van uitzonderlijke betekenis. Naast hun rol inzake natuurbehoud, kustverdediging en waterwinning vormen de kustduinen een aantrekkelijke en unieke gebruiksruijme voor tal van recreatieve activiteiten, zowel voor de lokale bewoners, dagtoeristen als verblijfstoeristen.

Het fietsnetwerk van Westtoer legt de hele Kust voor fietsers open. De in 2021 vernieuwde Kustroute, één van de nieuwe Vlaamse iconroutes, vormt de 'blauwe draad' langs de Kust. De populaire fietsroute kent een vervolg aan Franse zijde (la Vélomaritime) en langs Nederlandse zijde (LF Kustroute).

Voor wandelaars zijn drie wandelnetwerken en meerdere landschapswandelroutes en erfgoedwandelproutes ontwikkeld.

De provincie West-Vlaanderen investeerde er de afgelopen jaren flink in groendomeinen zoals de provinciedomeinen Koolhofput, Raversyde en Zeebos en in recreatief en educatief onthaal zoals in bezoekerscentra Duinpanne en Zwin Natuur Park.

De verhoogde recreatieve druk op de aanwezige kustnatuur noodzaakt om nieuwe 'overloophnatuur' te creëren in de polders. Dat gebeurt via nieuwe bossen en groengebieden in het hinterland zoals het Geuzenbos in Oostende, het Vicognebos in Bredene en het geplande stadsbos in Knokke-Heist.

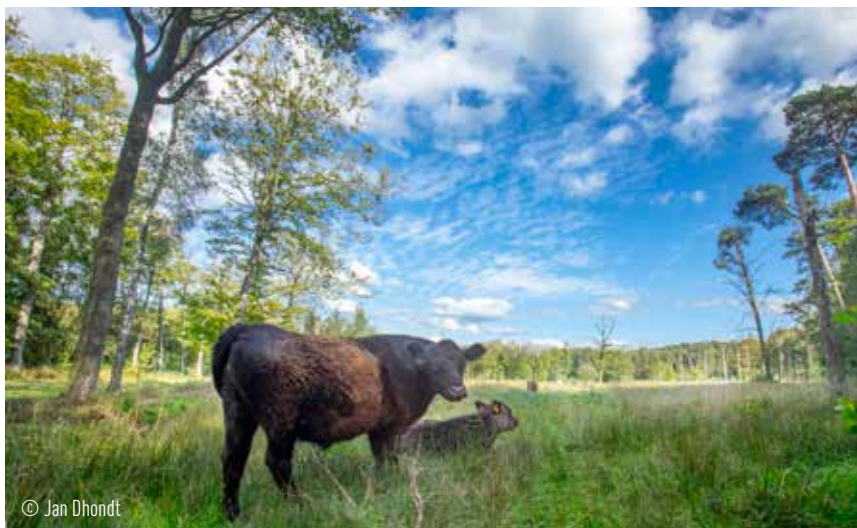

De weidse polders

De kustpolders vormen een uniek landschap achter de duinen. Het kleilandschap is overwegend vlak en weids. De vergezichten zijn uniek. De polders zijn het resultaat van eeuwen strijd tegen het zeewater en het winnen van land op zee voor landbouwdoeleinden. Dijken, waterlopen, grachten met rietkragen, natte weiden, kreekruggen en komgronden zijn de belangrijkste landschapselementen. Landbouw, natuur en kleine historische dorpskernen zijn er intens verweven.

De polders zijn op recreatief vlak vooral een fietsregio met hun vlakke karakter, hun vergezichten, hun grote afstanden en hun beperkte landschappelijke variatie. Je kan er echt 'uitwaaien'. Er zijn ook enkele opportuniteiten om te

wandelen, doorgaans gekoppeld aan de natuurkernen. Enkele poldervaar-
ten en waterplassen zoals het spaarbekken in Nieuwpoort, De Kluiten in
Oudenburg en de Put Decloedt in Knokke-Heist bieden mogelijkheden voor
zachte waterrecreatie. Focusgebieden met extra recreatieve troeven zijn
onder meer de Westhoekpolders, de Oostendse Kreken, de Oudlandpolders en
de polders tussen Damme en Het Zwin. De grensoverschrijdende Zwinstreek
bereidt een kandidatuur voor als 'landschapspark' met bijkomende troeven
voor landschapontwikkeling, natuur, landbouw, erfgoed en recreatie.

De bosrijke zandstreek

De zandstreek heeft een meer gesloten en verscheiden landschap met ver-
spreide boscomplexen, de stad Brugge, enkele kleinere stadjes en grotere
dorpen. Naast historische bossen met rechte lijnen dreven, kasteelparken en
landgoederen zijn er ook velden en meersen. Het landschap is er gecomp-
partimenteerd door het Kanaal Gent-Oostende, autosnelwegen en spoor-
lijnen. Enig reliëf is er ter hoogte van de Oedelemberg en het plateau van
Wijnendale. De zandstreek vormt bij uitstek een toeristisch wandellandschap
maar biedt uiteraard ook interessante fietsmogelijkheden.

In de bosrijke zandstreek onderscheiden we op beleidsmatig vlak drie focus-
gebieden waarin multisectoraal gewerkt wordt en waarin toeristisch-re-
creatieve producten op een samenhangende wijze ontwikkeld en vermarkt
worden: het Landschapspark Bulskampveld, de cluster Vloethemveld-
Kasteelbossen en het Plateau van Wijnendale.

Het glooiende Tieltsse

Het landschap rond het Tielts Plateau is een eerder diffuus gebied met sterke
dominantie van de intensieve landbouw en veeteelt en met nogal wat bedrij-
vigheid. Er is relatief weinig natuur en groen in de regio. Er zijn ook geen
groene en blauwe assen die structuur geven aan het gebied. Het is dan ook
minder toeristisch van inslag. De behoefte aan mogelijkheden voor omge-
vingsrecreatie in de woonomgeving, zowel fietsen als wandelen, is er groot.
Het sterke verhaal van Pater Ferdinand Verbiest zet Pittem historisch op de
kaart en geeft de regio een bijkomende troef die in 2023 bijzondere aandacht
kreeg met onder andere een fietsroute naar pater Verbiest genoemd en het
gloednieuwe bezoekerscentrum.

Voor het Tieltsse komt het erop aan te werken aan een voldoende dicht en
coherent recreatief netwerk, ingebed in nieuw groen. Een nieuw stadsrand-
bos langs de spoorweg in Tielt en de valorisatie van de Kleiputten in Egem
zijn hiervoor bouwstenen. In samenwerking met onder meer het stadland-
schap 't West-Vlaamse Hart kunnen kleinschalige plekken in het landschap
groen ingekleed en recreatief ontsloten worden. De leuke adresjes voor een
verfrissende stop zijn reeds in grote mate aanwezig.

De zandleemstreek

Het zandlemige gebied tussen pakweg de IJzervallei en de West-Vlaamse
Heuvels is vlak tot zacht ondularend. De Rug van Westrozebeke vormt er de
waterscheiding tussen het IJzer- en het Leiebekken. Waar de klei dagzoomt,
komen vaak bossen voor, zoals het Helleketelbos.

Het betreft een oud cultuurlandschap dat vanaf de middeleeuwen werd ont-
gonnen. Het landschap is halfopen tot open. De landelijke bewoning en de
hoeven zijn zeer sterk verspreid, hier en daar gebundeld in kleine gehuchten
en dorpen. Ieper en Poperinge zijn de enige stedelijke centra.

De natuurwaarden van het gebied situeren zich in de aanwezigheid van een aantal structurerende beekvalleien, grote boscomplexen, kasteelparken en kleine landschapselementen. Verder vind je er de hoppevelden rond Poperinge en de landschappelijke relictten uit de Eerste Wereldoorlog (mijnkraters, militaire begraafplaatsen, bunkers en andere).

Een dicht net van landbouwwegen draagt er het recreatief fietsnetwerk. Provinciedomeinen De Palingbeek en Gasthuisbossen zijn het decor voor schitterende wandelnetwerken. Structurerende recreatieve assen zijn onder meer de Vleterbeek-Poperingevaart, de Oude Vaart Ieper-Komen en de Vrijbosroute en de Stroroute als groene assen.

Het heuvelland

Meer dan de andere landschappen in West-Vlaanderen, legt de reliëfrijke heuvelzone ten zuiden van Ieper getuigenis af van zijn geologische verleden. De West-Vlaamse heuvels maken deel uit van een lange getuigenheuvelrij die zich uitstrekt van Noord-Frankrijk tot het Hageland, met de Kemmelberg (156 meter) als top. Vanuit de vlakke polders en de Leievallei gezien, vormen de West-Vlaamse Heuvels een indrukwekkend decor. Het dense net aan onverharde wegen, het reliëf en de landschappelijke verscheidenheid maken

van de heuvelstreek al van oudsher een uitgelezen plek voor openluchtcreatieve en toeristische activiteiten. Hier werd het eerste wandelnetwerk met knooppunten van Vlaanderen gerealiseerd. Het is een paradijs voor ruiters, mountainbikers en 'Flandriens' die per fiets de kuit willen tarten en hoogtemeters willen verzamelen. De regio is zo populair bij recreanten en vakantiegangers dat overrecreatie om de hoek loert. Westtoer werkt dan ook samen met de gemeenten en het Regionaal Landschap Westhoek om de druk in het gebied te spreiden en nieuwe kansen te creëren voor de ontwikkeling van natuur, landschap en recreatie.

Het Leie-Schelde-interfluvium

Het interfluvium tussen Leie en Schelde, vormt een reliëfrijke en sterk versneden uitloper van de Vlaamse Ardennen. Het gebied is relatief dun bevolkt. Landbouw vormt het belangrijkste bodemgebruik. De regio is rijk aan kleinere bosgebieden die vaak voorkomen op steile hellingflanken ter hoogte van bron-niveaus. Het gebied wordt in noord-zuidrichting doorsneden door het Kanaal Bossuit-Kortrijk, een bevaarbare waterweg en recreatieve as met interessante natuurgebieden zoals de Vaarttaluds langs zijn oevers. Het interfluvium wordt eveneens doorkruist door diverse stukken oude spoorwegbedding die werden ingericht als groene recreatieassen: de Trimaarzate en het Guldenspoorpad.

Het Leie-Schelde-interfluvium is een aantrekkelijk gebied voor routegebonden recreatie (fietsen, wandelen, paardrijden, mountainbiken) in de achtertuin van de sterk verstedelijkte regio Kortrijk-Waregem. En het vormt een potentieel overloopgebied voor de overrecreatie op de heuvels van de Vlaamse Ardennen.

Recreatie in en om de stad

In dichter bebouwde en dichter bevolkte stedelijke gebieden zoals de Kust, het Brugse en de regio Roeselare-Waregem-Kortrijk is recreatief medegebruik van de stedelijke ruimte – dicht bij huis – zeer belangrijk.

Aan de rand van de grotere steden dienen zich kansen aan om een nieuwe soort parklandschappen aan te leggen met recreatieve potenties: 21ste-eeuwse stadsparken in de veelal rafelige randen van de steden, met een combinatie van functies. Het zijn enerzijds productielandschappen met gewone landbouw en 'community supported agriculture (CSA)' met boomgaarden, voedselbossen, pluktuinen, proeftuinen en met bewoning en ambachtelijke bedrijvigheid. Het principe van de 'korte keten' kan zorgen voor het ter plaatse verkopen en gebruiken van het voedsel in een boerenmarkt, een kas-restaurant of een theetuin. Anderzijds is er ruimte voor fiets- en wandelpaden, rustpunten, alternatieve logies (bijvoorbeeld kamperen tussen de fruitbomen), park- of bosbegraafplaatsen, beeldenparken, barbecueplaatsen (voor zover de

openbare orde niet in het gedrang komt), natuurontwikkeling en waterberging. Ook natuur- en landbouweducatie kunnen hier een plaats vinden. Belangrijk zijn verder voldoende 'trage' en veilige stad-land-verbindingen die de recreant snel en comfortabel in het buitengebied brengen. Dat kan onder meer via kanalen, oude spoorlijnen en beekvalleien. Westtoer werkt aan de ontsluiting van de groengebieden rond de centrumsteden via de ontwikkeling van 'groene fietsgordels' zoals het Groen Lint Oostende en de Groene Gordel rond Brugge. Ook rond Roeselare en Kortrijk worden dergelijke fietslussen gepland.

Het groen-blauwe netwerk

Het netwerk van (jaag)paden langs waterlopen en in beekvalleien (blauwe assen) en paden langs oude spoorlijnen, dijkwegen en Romeinse heirwegen (goene assen) vormt de **recreatieve hoofdstructuur** in West-Vlaanderen. Dit 'groen-blauwe netwerk', waaraan ook groengebieden zijn opgehangen, is goed voor ruim 400 kilometer autovrij fietsen en wandelen dwars door de Kustprovincie. Het is de drager van het fietsnetwerk, van de nieuwe Vlaamse iconfietsroutes (lange-afstands-fietsroutes) en van fietssnelwegen.

Om dit netwerk 'state of the art' te maken zijn verdere investeringen nodig in continuïteit (het verknopen van assen en realiseren van 'missing links'), uniformiteit in vormgeving, comfort, veiligheid en beleving (onder meer land-art en kunst).

De rede is voor mij telkens een opportuniteit om rond het thema ook cijfermatig eens af te toetsen waar we staan. Ook deze keer heb ik een poging gedaan om budgettair een beeld te geven. Jammer genoeg is nergens een overzicht beschikbaar van investeringen en subsidies die aan het recreatief fietsnetwerk besteed worden. De vele partners (gemeenten, Vlaanderen, Blue deal, ...) die subsidiëren, leveren een heel diffuus beeld op. Onder het motto "meten is weten" pleit ik daarom om transparanter en gecentraliseerd de investeringen bij te houden. Mogelijks is de provincie hiervoor de ideale partner.

Realiseren van 'landscape-based' attractiepunten

Zowel in het stedelijke landschap als in het buitengebied laadt Westtoer het toeristisch-recreatief aanbod op met belevingsvolle rustpunten, landmarks en hotspots die zich integreren in het omliggende landschap, of er positief mee contrasteren.

Met het programma 'Horizon 2025' voorzien de provincie West-Vlaanderen en Westtoer in de realisatie van nieuwe landschapsobservatiepunten in West-Vlaanderen. Zowel bestaande (kerk)torens als nieuwe uitkijkpunten worden gerealiseerd.

Verder wordt werk gemaakt van de bouw van een aantal echte 'landmarks', functionele architectuur en kunst in dienst van de toerist, recreant en streekbewoner. De voorbije edities van Beaufort leverden aan de Kust bijvoorbeeld een beeldenpark van meer dan 50 monumentale kunstwerken in het openbaar domein op. Via een **picknickplan** voorziet Westtoer elke West-Vlaamse gemeente van ten minste één bijkomende en belevingsvolle picknickplaats. Het ontwikkelde daartoe een nieuwe huisstijl voor terreinmeubilair die inmiddels ook door gemeenten en Vlaamse agentschappen wordt toegepast.

De komende jaren worden de 'landschapsparken' zoals de Zwinstreek en het Bulskampveld verder ontwikkeld tot attractiepunten om natuur en landschap te beleven. In de Westhoek vertelt het landschap met zijn begraafplaatsen, monumenten, kraters, ... als een stille getuige het verhaal van de Eerste Wereldoorlog. Tegen 2026 verbindt een vernieuwd fietsknooppuntennetwerk al deze attractiepunten en komen er nieuwe wandelnetwerken om het West-Vlaamse landschap verder open te leggen voor de recreant en de toerist.

2.2. Cruises en inzetten op inspirerende en nieuwe verhalen in West-Vlaanderen

Er meren nu een 150-tal cruises per jaar aan in Zeebrugge. We kunnen eindeloos lang debatteren of dit een goeie of slechte zaak is, maar het blijft een groeiende en belangrijke bestemmings- en commerciële realiteit. Zeker de bekendste cruiselineren en oceanliners zoeken naar duurzame oplossingen op middellange en lange termijn als bijdrage in de energie en klimaatcrisis. Cruisen blijft populair en de markt is over de laatste 40 jaar sterk geëvolueerd. Cruiseschepen blijven gebouwd worden en in de laatste drie jaar werden er weer tientallen in de vaart genomen.

Wie al gecruisd heeft, weet hoe een cruise verloopt en wat men kan verwachten. Aan boord van cruises of oceanliners is er steeds een dagaanbod van activiteiten waar men al dan niet kan aan deelnemen of gewoon lekker uitrusten op het dek. Men zet in op lekker eten, op bestemmingen, op excursies, op muzikaanbod, op aanbod voor kinderen, op thema-cruising, te veel om op te noemen, ...

Eenmaal een cruiseschip is aangemeerd kan men individueel van boord of kan men een excursie in groep boeken. De excursies in groep worden aangeboden te voet, of privé via shuttlebussen, limousines of via tientallen coaches

en bussen die de passagiers op een veilige manier naar de te bezoeken bestemming brengen, al dan niet gekoppeld aan een maaltijd en een obligaatsbezoek aan souvenirwinkels en andere shops, om ze vervolgens terug op tijd aan boord te brengen. Want een cruiseschip wacht nooit op individuele passagiers die te laat aan boord komen.

De bestemmingen in Vlaanderen zijn bekend: Brugge, Ieper, Gent, Antwerpen en daarnaast Brussel, enzovoort. We wensen niet in te gaan op het bestaande rijke aanbod maar de vraag die men zich kan stellen is of men voor de met regelmaat van de klok aanmerende cruiseschepen het bestaande aanbod niet even onder de loep kan nemen en of men niet moet of kan nadenken over een ander vernieuwd of aanvullend aanbod. Indien wij dit alles even van naderbij wensen te bekijken dan moet men beseffen dat men eigenlijk kijkt naar een groot en een goed geolied systemisch geheel van heel wat dienstverleners en operatoren. Hierbij kan enkel maar op middellange termijn nagedacht worden over hoe men naast de noodzakelijke klassieke bestemmingen ook nieuwe verhaallijnen en storytelling kan ontwikkelen voor degenen die houden van reizen met cruiseschepen en excursies. Het aanbod van excursies is de voorbije jaren namelijk al sterk veranderd en uitgebreid. We moeten misschien ook mikken op specifieke interesses van bepaalde nationaliteiten.

Waar denken we dan concreet aan? Vooral aan nieuwe West-Vlaamse verhaallijnen, tijdslijnen, experiences en storytelling:

- Immersieve verhalen met een tijdsbestek van maximaal 120 minuten.
- Meta versa of virtual experiences van maximaal 90 minuten (bv. Historium Brugge, Bezoekerscentrum Verbiest Pittem).
- Muzikale performances van 45 - 60 minuten in combinatie met een immersief verhaal of een expositie van storytelling rond 1 bepaalde figuur. Ik neem graag als voorbeeld Edvard Grieg House & Peer Gynt Excursie in Bergen/Noorwegen die o.a. een totale beleving is voor passagiers van cruiseschepen. Ook in Venetië vindt men elke dag een live voorstelling van de vier jaargetijden met kostuums en decors van de tijd van Vivaldi, door het beroemde ensemble Musici Veneziani.

- Do-experiences zoals het zelf brouwen of het ontwerpen van kleidij, zelf brood bakken in Bakkerijmuseum Veurne, echte koers & wielerbeleving, ... Bokrijk biedt workshops voor jong en oud rond oude ambachten zoals lederbewerking, hoefsmid, pottendraaien, ... West-Vlaanderen moet niet onder doen om de traditionele ambachten te promoten.
- Een mooi voorbeeld van beleving vinden wij bij onze zuiderburen: In Guédelon (Frankrijk) bouwt men sinds 1996 een burcht met de middelen die men in de middeleeuwen had; de ambachtslieden maken alles zelf, tot de touwen toe (en zelfs de met spierkracht aangedreven bouwlift). Archeologen en geschiedkundigen begeleiden het project op academische authenticiteit en het is als toeschouwer een lust voor het oog om midden in de werf het kasteel te zien bouwen. Ook daar kunnen kinderen zelf aan de slag in de workshops.
- Storytelling rond kenmerken van een streek, bijvoorbeeld Roeselare en omstreken met betrekking tot voeding.
- Culturele tentoonstellingen of exposities binnen een tijdsbestek van 90 minuten gekoppeld aan voeding, innovatie, kweken en zintuigen.
- Ongelofelijke verhalen die een verbondenheid brengen met het publiek aan boord, bijvoorbeeld Greatest Show on Earth, een verhaal over Barnumcircus in Roeselare. Het Amerikaans publiek is bekend met grote circusverhalen maar kent de Europese verhaallijnen niet. Of het verhaal van Pater Verbiest van Pittem, veel Vlamingen kennen zelfs het verhaal niet van de kleine Vlaming die 400 jaar geleden in China op het hoogste niveau gewaardeerd werd voor zijn innoverende ideeën.
- Waterbelevingen in de streek.
- Expositie - verhalentreinreis – duurzaam vervoermiddel – die de steden Brugge, Roeselare, Kortrijk, Ieper en Oostende aandoet in lussen (van 3 of 7 uur), waarbij elke provinciale streek inzet op 1 of 2 duidelijke verhaallijnen en zo een aanbod voorziet waarin de volledige provincie historisch, cultureel en sportief innovatief in beeld wordt gebracht.

De concrete verhaallijnen die - in alle bescheidenheid - zijn opgesomd, dienen enkel als voorbeeld van een stad - bijvoorbeeld als Roeselare - die op dit ogenblik nog totaal geen of bijzonder weinig return heeft van de

tienduizenden cruise-passagiers die ons land bezoeken terwijl zij op minder dan 1 uur rijden van de terminal verblijven.

We kunnen dromen maar we moeten ook bijzonder realistisch zijn. Wil men op een termijn van 3 jaar een duidelijker afgebakend nieuw en breder aanbod – ook breder en dieper in onze provincie - dan vergt dat veel tijd, nieuwe middelen, gedragen concepten met de actoren en een duidelijke marketing-strategie binnen de wereld van de cruise-beleving.

Het lijkt mij absoluut mogelijk om als provincie deze denkpiste minstens te onderzoeken, als men bekijkt wat het volume aan cruiseschepen en passagiers is, die via onze provincie het land binnenkomen.

Het geniet aanbeveling om een denktank op te richten over inspirerende West-Vlaamse verhalen en strategie voor cruise-excursies op middellange termijn. Voorts moet men zich bewust zijn van het risico op overdreven massatoerisme, een fenomeen dat steden zoals Venetië hebben aangezet om drastische maatregelen te nemen.

Om het niet zo een vaart te laten lopen, moet beleidsmatig nagedacht worden over maximale quota van aanmerende cruiseschepen, maar ook over de vaarroutes die voorzien worden: een cruise waar Zeebrugge enkel maar een tussenstop is, werkt massatoerisme in de hand. Duurzamer is om die cruises aan te trekken die hier hun start- of aankomstplaats kiezen. Mensen die cruises kunnen dan vóór of na hun boottocht nog enkele dagen de streek verkennen. Dit zijn de interessante cruises die een echte meerwaarde bieden, niet enkel voor de grote trekpleisters, maar ook voor het kleinschaliger toerisme in het hinterland. Tot slot kan het aanbod aan excursies vanuit de aanlegplaats mee helpen sturen om het cruisetoerisme meer te spreiden binnen onze provincie.

2.3. Gebiedsgerichte werking als katalysator voor toerisme

Zoals eerder al aangehaald, is de provincie West-Vlaanderen de sterkste toeristische provincie van Vlaanderen met vier toptoeristische regio's: de Kust, de Westhoek, het Brugse Ommeland en de Leiestreek. De provincie staat zelf in voor drie topattracties met het Zwin Natuur Park, Raversyde en recreatie- en natuurdomein De Gavers.

Als autonoom provinciebedrijf staat Westtoer samen met de provincie West-Vlaanderen in voor de promotie van het toerisme en de recreatie in West-Vlaanderen. Haar gebiedsgericht natuur- en landschapsbeleid voert het provinciebestuur via streekstructuren (regionale landschappen, stad-landschappen) en ook via gebiedswerking¹.

De Westhoek als bakermat van de streekwerking

In februari 1996 keurde de provincieraad de Beleidsnota Gebiedsgerichte Werking goed. De keuze voor een gebiedsgerichte werking was toen behoorlijk vernieuwend. Met de verwerving van het Esenkasteel in Diksmuide en er het samen huisvesten van provinciemedewerkers en streekpartners

¹ Provincie West-Vlaanderen (2021) 'Aanpassing meerjarenplan 2020-2025 – boekdeel 1: strategische nota' (te raadplegen via: https://www.west-vlaanderen.be/sites/default/files/2021-12/aanpassing_meerjarenplan_amjp04.pdf).

ontstond een vliegwieleffect: de fysieke bundeling van krachten zorgde voor meer interactie en samenwerking op streekniveau. De toon was gezet. Het concept streekhuis kreeg navolging in de andere regio's van de provincie².

Het streekhuis groeide uit tot de uitvalsbasis voor regionale samenwerking onder het motto 'alles zelf doen is optellen, samenwerken is vermenigvuldigen'³.

Gebiedsgericht is interactief, geïntegreerd en maatwerk

De bijsturing van haar missie naar grondgebonden bevoegdheden stuurde de provincie in haar organisatiestructuur naar een sectoroverschrijdende, meer geïntegreerde werking. Horizontale programma's met een gebiedsgerichte focus spelen in op de eigenheid, dynamiek en ambities van de verschillende regio's.

Pionieren is als bestuur ook alert blijven voor nieuwe maatschappelijke uitdagingen en passende oplossingen zoeken. In de huidige legislatuur heroriënteert het provinciebestuur haar model van gebiedsgerichte werking verder naar streekwerking⁴.

De primaire functie van de streekwerking ligt op het actief stakeholdermanagement van de regionale actoren naast het opzetten van proefprojecten met een hoog innoverend of vernieuwend karakter, die na positieve beoordeling vervolgens worden geborgd binnen de reguliere werking van het provinciebestuur West-Vlaanderen.

² Provincie West-Vlaanderen (2016) '20 jaar gebiedsgerichte werking in West-Vlaanderen. Een terugblik in perspectief' (te raadplegen via: https://www.kenniswest.be/file/publication/46535/46534/20_jaar_Gebiedsgerichte_Werking_in_West-Vlaanderen.pdf?v=3).

³ Citaat van gedeputeerde Guido Decorte in Provincie West-Vlaanderen (2016) '20 jaar gebiedsgerichte werking in West-Vlaanderen. Een terugblik in perspectief' (te raadplegen via: https://www.kenniswest.be/file/publication/46535/46534/20_jaar_Gebiedsgerichte_Werking_in_West-Vlaanderen.pdf?v=3).

⁴ Provincie West-Vlaanderen (2021) 'Aanpassing meerjarenplan 2020-2025 – boekdeel 1: strategische nota' (te raadplegen via: https://www.west-vlaanderen.be/sites/default/files/2021-12/aanpassing_meerjarenplan_amjp04.pdf).

Altijd weer pionieren

Elke regio heeft slimme denkers en handige makers nodig. Als recreatieve top-regio hebben we lang niet al onze 'goudaders' aanbeoord. West-Vlaanderen biedt nog tal van mogelijkheden om haar aanbod te laten beleven, te (her) ontdekken, naar waarde te laten schatten. Hoe ontwikkelen we vernieuwende concepten en verbinden we thema's als erfgoed, historie en landschap⁵?

Met een landschapsbiografie bijvoorbeeld geven we aan locaties en landschappen een context. Het verhaal van de plek kan economische kansen bieden of een vertrekpunt vormen voor ruimtelijke ontwikkeling die voortbouwt op de bestaande kwaliteiten. Voor het gebied van de Oudlandpolder (2022) en de Zwinstreek (2023) biedt de landschapsbiografie alvast inspiratie voor het toekomstig beheer.

Of we kijken eens 'over de schreve'. Zo verwacht men op 1 januari 2024 in Nederland de Omgevingswet, dat een verzameling vormt van veel wetten voor bouwen, water, ruimtelijke ordening, natuur en landschap. Behalve een ontvetting van het reglementair kader en een integrale omgevingsvisie wijzigen ook de uitgangspunten. Deze kaderwet vertrekt immers vanuit mogelijkheden en niet vanuit beperkingen zoals vandaag, waardoor kansen ontstaan om de leefomgeving te verbeteren. De milieugebruiksruimte staat centraal en betekent zoveel als de 'binnen een gebied aanwezige juridische ruimte voor activiteiten in de fysieke leefomgeving'. Het bepalen van de milieugebruiksruimte kan vanuit een gebiedsgerichte en kwaliteitsgerichte invalshoek. Dus bijvoorbeeld in plaats van te sturen op een hoeveelheid van bepaalde uitstoot, kijken we dan naar de hoeveelheid en combinatie van bepaalde stoffen op een bepaalde plek. Het streefdoel bepaalt dan of bijkomende uitstoot mogelijk is⁶. De doorlooptijd van omgevingsvergunningen in gebiedsgerichte projecten en de discussies over de aanpak van stikstof of infrastructuurprojecten met bijkomende claims in ons buitengebied indachtig, liggen er mogelijk kansen in dit Nederlandse model om rechtszekerheid en toekomstperspectief te bieden.

5 Decaluwé C. (2013) 'Welkom in West-Vlaanderen', Rede voor de provincieraad (te raadplegen via https://gouverneur-west-vlaanderen.be/sites/default/files/documents/rede-van-de-gouverneur_2013.pdf).

6 Vanwildemeersch B. (2023) 'Milieugebruiksruimte aan zet in Omgevingswet', West-Vlaamse Milieufederatie nr. 1/2023/jg 18 (te raadplegen via NR01_2023 JRG18 WMF.indd (westvlaamsemilieufederatie.be)).

Gebiedsgericht klimaatwerk

De klimaatverandering geeft bijzondere uitdagingen aan de gebiedsgerichte werking in West-Vlaanderen. Als enige kustprovincie staan we in de frontlinie bij een zeespiegelstijging. Hoe blijven we recreatie en het uitwaaien op het strand verzoenen met een natuurinclusieve kustbescherming?

In het achterliggende poldergebied dreigt versnelde verzilting. Als landbouwprovincie bij uitstek zijn we bovendien uiterst kwetsbaar voor de impact van weersveranderingen⁷. Met 6 langdurige droogteperiodes op 7 jaar en een ongeziene wateroverlast in het IJzerbekken in 2021 en 2023 is het hoog tij(d) voor actie. Hoe garanderen we het juiste water op de juiste plaats op het juiste moment?

Dit lukt als iedereen mee aan de kar trekt, voorbij gemeente- en provinciegrenzen, voorbij de kerntaken van onze administraties. Een gebiedsgerichte aanpak zorgt voor betrokkenheid van de bevolking⁸. Deze aanpak heeft oog voor een degelijke terreinkennis en geniet mijn voorkeur in plaats van centraliserende management doctrines, omdat die laatste alle voeling met het terrein missen. In verschillende regio's van West-Vlaanderen zijn gebiedsprogramma's lopende voor een klimaatbestendig waterbeheer. Zowel vanuit de Blue Deal als het Klimaatadaptatieplan stimuleert de Vlaamse Regering gebiedscoalities om duurzame partnerschappen op te zetten.

We belichten enkele gebiedsgerichte projecten met een rijke ontstaansgeschiedenis die dankzij de voelbare gevolgen van de klimaatverandering een nieuwe dynamiek krijgen. De concrete acties die er vanuit de gebiedsgerichte benadering voortvloeien, versterken de omgevingskwaliteit en verhogen de aantrekkelijkheid van het gebied.

7 Decaluwé C. (2020) 'Klimaatvriendelijk en -robuust West-Vlaanderen', Rede voor de provincieraad (te raadplegen via https://gouverneurwest-vlaanderen.be/sites/default/files/rede_2020_-_klimaatvriendelijk_en_-_robuust_west-vlaanderen.pdf).

8 Citaat van gouverneur Decaluwé in 'Kust en klimaat. Gids voor een gebiedsgerichte aanpak' (te raadplegen via: <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/37599>).

Zwin als landschapspark

Het uitrollen van het concept 'Landschapspark' vereist selectiviteit en een consequente keuze voor de essentie. De provincie West-Vlaanderen opteerde ervoor om het Bulskampveld, de Frans-Vlaamse duinen, de Zwinstreek, de Ijzer- en Handzamevallei en het Heuvelland als 'keurmerklandschappen' te koesteren. Dit betekent dat er visies zijn ontwikkeld, dat er een samenwerkingsverband is opgezet, dat er personele en financiële middelen worden gemobiliseerd⁹.

Natuurbeleving maakt wezenlijk onderdeel uit van onze vrijetijdsbesteding. Er wordt dan ook flink geïnvesteerd om voor elk wat wils te bieden, binnen de draagkracht van onze natuur. Dit gaat van kleine elementaire zaken zoals wandel-, ruiter- en fietsinfrastructuur tot hedendaagse onthaalpoorten voor de natuur in de ruime regio.

Met het Zwin beschikken we in West-Vlaanderen over unieke kustnatuur op Europees topniveau. De Zwinvlakte maakt deel uit van het Natura-2000 netwerk met speciale beschermingszones om een aantal diersoorten en habitats in het gebied optimale kansen te bieden. Met een grensoverschrijdende gebiedsvisie en beheerplan is het beheer tot 2041 uitgestippeld. Dit beheerplan vertaalt de Europese natuurdoelstellingen naar concrete beheermaatregelen. De voornaamste ingreep is in de periode van 2016 tot 2019 gerealiseerd: de uitbreiding van het Zwin met 120 ha. Het wil een meer duurzame oplossing bieden voor de verzanding van de Zwingeuil en een uitbreiding realiseren van de oppervlakte aan getijdennatuur. Daarnaast beoogt het project ook een betere kustbescherming en wil het de bezoekers meer dan ooit laten genieten van het Zwin.

De maatregelen om de verzilting tegen te gaan, zijn vastgelegd in een raamakkoord. De uitvoering ervan verloopt via het landinrichtingsproject Zwinpolders. Een visvriendelijk pompemaal loodst het insijpelende zout

⁹ Provincie West-Vlaanderen (2016) '20 jaar gebiedsgerichte werking in West-Vlaanderen. Een terugblik in perspectief' (te raadplegen via: https://www.kenniswest.be/file/publication/46535/46534/20_jaar_Gebiedsgerichte_Werking_in_West-Vlaanderen.pdf?v=3).

water terug naar zee. Het gewestelijk RUP 'Zwin en Zwinbosjes' zorgde voor de bestemmingswijzigingen om de uitbreiding van de Zwinvlakte te realiseren.

Sinds 2019 kunnen bezoekers aan het Zwin nog meer genieten dankzij een eigentijds bezoekerscentrum, nieuwe fiets- en wandelpaden en zelfs een blotevoetenpad van 2 km. Een Nieuwe Internationale Dijk van ongeveer 26ha wordt begraasd door schapen en verschillende kijkpunten geven er een prachtig uitzicht op het getijdengebied van de polder¹⁰.

De eerste resultaten van de zwinitbreiding zijn alvast indrukwekkend. Er zijn al nesten van dwergstern en strandplevier gespot, twee soorten die op de rode lijst van broedvogels in Vlaanderen staan in de categorie 'met uitserven bedreigd'. De nieuwe slikken en schorren zijn een aantrekkingspool voor doortrekkende en overwinterende steltlopers. De verwachting is dat deze evolutie zich de komende jaren verder zal doorzetten.

Midden april 2021 lanceerde Vlaanderen een open oproep in de zoektocht naar vier bijkomende nationale parken en drie landschapsparken. De grensoverschrijdende Zwinstreek – een coalitie van zes lokale besturen, drie provincies en een aantal middenveldorganisaties – stelde zich kandidaat voor een erkenning als landschapspark.

Een landschapspark is een geografisch afgebakend gebied van voldoende grote omvang waar de langdurige wisselwerking tussen mens en natuur heeft geleid tot een specifiek landschap met een onderscheidende kwaliteit en belangrijke ecologische, abiotische, biotische, culturele of landschappelijke waarden. De erkenning van het landschapspark beoogt de versterking van de landschappelijke identiteit en kwaliteit tot een landschap met internationale uitstraling.

De aanvraag werd aangevat vanuit 8 thematische ambities van en voor het gebied. De ambities groeperen verschillende mogelijke projecten en acties die met de partners werden geïnventariseerd:

¹⁰ Agentschap Natuur en Bos 'Zwin in verandering' (te raadplegen via: www.natuurenbos.be/zwin-in-verandering)

1. Versterken van de landschappelijke identiteit.
2. Integraal en toekomstgericht waterbeheer.
3. Ondersteunen van duurzame verdienmodellen voor de landbouw in een wijzigend landschap.
4. Herstel en ontwikkeling van het natuurlijke milieu en de biodiversiteit.
5. Behouden en ontwikkelen van het rijke Zwinstreekerfgoed en het bieden van belevingsvolle, eigentijdse of innovatieve erfgoedontsluiting.
6. Uitbouwen van toerisme en recreatie met een meerwaarde voor inwoners, bezoekers, ondernemers en de plek.
7. Ondernemen met Z(w)in!
8. Integraal toekomstgericht beheer met alle partners.

In het masterplan en operationeel plan worden de ambities verder met elkaar verknoopt en geïntegreerd, vanuit een visie op de duurzame streekontwikkeling (vanuit het toekomstperspectief voor 24 jaar).

De landschapsbiografie van de Zwinstreek beschrijft de boeiende ontstaansgeschiedenis van het grensoverschrijdende Zwinstreeklandschap. Ze toont de verwevenheid van cultuurhistorie, landgebruik en landschapsecologie van vroeger tot nu. De biografie kan ook inspireren voor toekomstige ontwikkelingen in het gebied¹¹.

Op 31 maart 2023 keurde de Vlaamse Regering het regelgevend kader goed dat verder uitgewerkt wordt om vorm te geven aan de organisatie en ondersteuning van duurzame gebiedscoalities. Het decreet over Vlaamse parken en algemene landschapszorg wil de aanzet vormen tot een transversaal landschapsbeleid. Het kaderdecreet biedt ook een erkenning van de regionale landschappen die al instonden voor landschapszorg¹².

¹¹ Provincie West-Vlaanderen, (2023) 'Landschapsbiografie van de Zwinstreek' februari 2023 (te raadplegen via: https://www.west-vlaanderen.be/sites/default/files/2023-02/20230208-Zwinstreek-FINALEVERSIJE_compressed%20%281%29.pdf).

¹² Ontwerp van decreet houdende de Vlaamse Parken en algemene landschapszorg VR 2023 31 03 DOC.0357/2bis (te raadplegen via Bestissingen van de Vlaamse Regering | Vlaanderen.be)

De Vlaamse Regering besliste op 13 oktober 2023 om de Zwinstreek officieel het kwaliteitslabel Vlaams Landschapspark toe te kennen. Aan deze erkenning als Vlaams landschapspark is een financiering verbonden van meer dan 600.000 euro per jaar voor de komende 20 jaar. De provincie West-Vlaanderen nam de coördinerende rol op in het aanvraagdossier.

De Oudlandpolder waar de postmoderne landbouwer ook gastheer wordt

De Oudlandpolder ligt ten noordwesten van Brugge, tussen het Boudewijnkanaal, het kanaal Brugge-Oostende en de Noordzee. Het dichte netwerk van grachten, sloten, kanalen en sluizen dient om regenwater af te voeren naar de zee. De vruchtbare poldergrond maakte van de Oudlandpolder een belangrijk gebied voor akkerbouw en veeteelt. Het is het eerste ingepoldeerde gebied van Vlaanderen en is met 20 000 hectare goed voor één vijfde van de West-Vlaamse polderoppervlakte.

De Oudlandpolder heeft nog een sterk open karakter met weidse blikken. In tegenstelling tot andere gebieden in Vlaanderen is er weinig lint- en verspreide bebouwing. De verwevenheid tussen landbouw, natuur en historische dorpskernen in het typisch polderlandschap is groot. Het contrast met de sterk verstedelijkte en toeristische kustzone is uitgesproken.

De Oudlandpolder sluit aan op de Vlaamse kust. En die is door een combinatie van factoren bijzonder kwetsbaar voor de gevolgen van de klimaatverandering. Zonder kustverdediging zou de Oudlandpolder momenteel gemiddeld éénmaal per jaar voor 70% overstroomd. Naast de kustverdediging zijn er nog twee belangrijke klimaatuitdagingen die samenhangen met het specifieke waterbeheer van de polders. Een eerste betreft de afvoer van overtollig hemelwater naar de zee. Dit lukt alleen bij laagtij. Door de zeespiegelstijging zal het 'lozingsvenster' of de periode waarin dit water naar zee kan stromen in de toekomst steeds kleiner worden. Dit verhoogt de kans op overstromingen in het hinterland bij hevige regenval. Daarnaast laten steeds drogere zomers zich extra hard voelen en leidt deze droogte in toenemende mate ook tot verzilting van waterlopen en polderbodems.

In 2019 werd, onder impuls van de provinciegouverneur, het raamakkoord Oudlandpolder ondertekend. Met dit raamakkoord engageren Vlaamse overheden, de provincie West-Vlaanderen, lokale besturen, waterbeheerders en natuur- en landbouworganisaties zich om samen te werken aan een klimaat-robuust waterbeheer én een duurzame toekomst voor zowel landbouw als natuur in het gebied van de Oudlandpolder. Het raamakkoord streeft naar het beperken van de overstromings- en de droogterisico's, naar het mogelijk maken van een gebiedsgericht peilbeheer en naar het bereiken van de natuurdoelstellingen.

Om de doelstellingen van het raamakkoord te realiseren, stelde de Vlaamse regering op 18 december 2020 het landinrichtingsproject Oudlandpolder in. Dit landinrichtingsproject omvat het volledige grondgebied van Bredene, De Haan, Blankenberge en Zuienkerke en delen van het grondgebied van Brugge, Jabbeke en Oudenburg. Landinrichting is een instrument dat toelaat om een gebiedsgerichte visie te combineren met resultaatgerichte plannen en uitvoeringen. De uitvoering hiervan gebeurt in overleg met alle betrokkenen en met oog voor de impact van maatregelen op mens en milieu. Met de goedkeuring van het landinrichtingsproject Oudlandpolder komt ook een budget van 9 800 000 euro subsidies landinrichting beschikbaar boven op de reguliere investeringsmiddelen voor het gebied.

Naast het realiseren van een meer klimaatrobust waterbeheer zal het landinrichtingsproject ook inzetten op de transitie naar duurzame landbouw, het versterken van de natuur-, landschaps- en erfgoedwaarden, recreatieve en functionele fietsverbindingen en het versterken van de leefbaarheid en omgevingskwaliteit van polderdorpen en overgangszones kust-polder. Tegelijk met het instellen van het landinrichtingsproject startte de opmaak van een ruimtelijk uitvoeringsplan Oudlandpolder voor de afbakening van de agrarische en natuurlijke structuur. Het openbaar onderzoek voor de startnota wordt verwacht eind 2023.

Het voordeel van een polder is dat het waterbeheer volledig gebaseerd is op een aansturing door de mens. Die sturing is aanpasbaar aan de noden van het moment en dat is steeds zo geweest. Hoe de Oudlandpolder er vandaag

uitziet, is de uitdrukking van een eeuwenlange en ijzersterke band tussen mens en landschap. Die wordt in de landschapsbiografie in detail beschreven. De landschapsbiografie helpt ons dus dit landschap beter te begrijpen. Hoe kunnen we de toekomst van de Oudlandpolder veiligstellen voortbouwend op ingrepen uit het verleden die aan de basis liggen van dit unieke door de mens geschapen landschap¹³?

De kusttram en de Koninklijke Baan verwijzen nog naar de opkomst van het massatoerisme aan onze kust met een zware impact op onze duinengordel. De identiteit van de Oudlandpolder bleef weliswaar sterk bewaard: een open waterrijk landschap met vergezichten, geconcentreerde bewoning in enkele polderdorpen en druppelsgewijs verspreide hoeves.

De meeste recreatieve en toeristische elementen bevinden zich vooral langs het strand, aan de duinen en in het stedelijk gebied dat hieraan grenst. Het achterliggende open poldergebied wordt meer gebruikt voor vormen van zachte recreatie, voornamelijk fietsen en in mindere mate wandelen en ruiters. Het typische polderlandschap met zijn weidse gezichten, dijken en kleine polderdorpjes heeft een grote beleevingswaarde en nog vele belangrijke potenties voor de recreanten.

De druk op de natuurgebieden kan evenwichtiger gespreid worden door bepaalde vormen van natuurrecreatie af te leiden naar de rand van de stedelijke gebieden. Dit zou ook het aanbod aan de recreatieve wandelaar verhogen. Nu zijn er nog maar een handvol faciliteiten voorzien in het gebied zoals bezoekerscentrum Uitkerkse Polder en Polderwind recreatiepark.

Het landinrichtingsproject ondersteunt de transitie naar een duurzame landbouw. Het aantal actieve landbouwbedrijven in het projectgebied daalde sterk. Vele overblijvende boerderijen zochten naar een verbreding van hun activiteiten. Sommige landbouwers schakelden zich in de korte keten in en

13 VLM (2023) 'Landschapsbiografie Oudlandpolder. Wetenschappelijk rapport. Landinrichtingsproject 'Oudlandpolder Fase 1' (te raadplegen via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/landschapsbiografie-oudlandpolder-wetenschappelijk-rapport-landinrichtingsproject-oudlandpolder-fase-1>).

verkoop op hun hoeve rechtstreeks aan de consument. De aanwezigheid van het aansluitend stedelijk netwerk kust en de nabijheid van de stedelijke gebieden van Oostende en Brugge, bieden kansen naar het uitrollen van verdienmodellen gericht op het lokaal vermarkten van hoeveproducten of op verbrede landbouw, gericht op zorg en recreatie.

Met het landinrichtingsproject is het in de duinencontext de ambitie om er de waterinfiltratie te verhogen, een grotere connectiviteit tussen de duingebieden te realiseren en de recreatieve druk op de duinen beter te begeleiden¹⁴.

De planbegeleidingsgroep van het landinrichtingsproject gaf op 31 maart 2023 haar positief advies op het voorstel van projectgebieden en de daarin te realiseren doelen en maatregelen van het landinrichtingsplan Oudlandpolder. De terreiningrepen die de maatregelen een zichtbaar karakter geven, worden verwacht vanaf 2024.

In het projectgebied Twee Speyen staan zo de reconstructie van de historische sluisconstructie en het uitbouwen van rust- en onthaalpunten op de planning. Voor de realisatie van deze maatregel kende de Vlaamse Regering een subsidie toe van 1 960 750 euro aan de Nieuwe Polder van Blankenberge als huidige waterbeheerder. Ook in Meetkerke krijgt het pompgemaal een opknapbeurt. Voor Wenduine Harendijke en de groene rand rond Blankenberge wordt ingezet op grondverwerving om daarna de bestaande bedijking te versterken.

Over de toekomst van de Oudlandpolder vonden in 2021 enkele workshops plaats. Het opzet was om tot gedeelde principes te komen die richtinggevend zijn bij de verdere ontwikkeling van dit poldergebied. Uit de ruimtelijke toekomstscenario's blijkt alvast de noodzaak om voor de vakantieparken in de Oudlandpolder te zoeken naar formules die een meervoudig ruimtegebruik toelaten, dus formules die toelaten om recreatieve functies te verweven met landbouw, waterbuffering, natuur, kustverdediging, enzovoort.

14 VLM (2020) 'Landinrichting. Landinrichtingsproject Oudlandpolder Fase 1. Onderzoek naar opportuniteit en haalbaarheid', VR 2020 1812 DOC. 1544/7

Een deel van deze vakantieparken hebben een sociale meerwaarde: stacaravanparken maken het mogelijk voor sociaaleconomisch meer kwetsbare groepen om op vakantie te gaan. Het is belangrijk dat er een betaalbaar aanbod voor deze doelgroep blijft¹⁵.

Geïntegreerde gebiedsdynamiek in de Leiestreek - Rivierherstel Leie

De Leie heeft een belangrijke transportfunctie die men in de toekomst nog wil uitbreiden. Het Europees project Seine-Schelde omvat de uitbouw van een binnenvaartas die het Seine bekken met de Zeeschelde verbindt. Het project wil van de binnenvaart een volwaardig alternatief voor goederenvervoer maken. Om de doorgang van nog grotere schepen mogelijk te maken, wordt de vaarweg verdiept, bruggen verhoogd, nieuwe sluizen gebouwd, passeerstroken en zwaikommen voorzien, enzovoort. Tegen 2030 zouden de werken afgerond moeten zijn zodat grotere schepen vlot kunnen passeren.

Naast de ingrijpende werken om de bevaarbaarheid van de Leie te verbeteren, is er ook een luik rivierherstel, recreatie en stadsvernieuwing. Het streven is om natuur en economie weer in balans te brengen. Dit door de aanleg van natuurvriendelijke oevers, heraanpakken van afgesneden meanders, aanleg van vispassages aan de sluizen, ... Er zijn ingrepen om de waterbeleving te verhogen en samen met de lokale besturen zijn er investeringen in een fraaier stadscentrum met een hoofdrol voor het water. De Leieboorden in het stadscentrum van Kortrijk zijn er een prachtig voorbeeld van.

Goede voetgangers- en fietsverbindingen moeten ervoor zorgen dat iedereen ervan kan meegenieten. De segmenten van het fietsnetwerk langs het water worden momenteel al druk befietst. De aanwezigheid van het water zorgt voor een extra aantrekkingskracht en vormt de belangrijkste reden om gebruik te maken van het fietsnetwerk in de Leiestreek. De jaagpaden zijn echter nog niet overal toegankelijk voor recreanten. Er is de intentie om het beleavingsaspect te verhogen en een aantal locaties langs de Leie uit te bouwen tot beleefpunt. Het begeleiden en beheersen van de recreatie op het

15 Nele D'Haese en Wim Van Isacker (2021) 'Wegwijzers naar een duurzame Oudlandpolder', VITO juni 2021- (te raadplegen via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/wegwijzers-naar-een-duurzame-oudlandpolder>).

jaagpad vormt dan ook een prioriteit op vlak van recreatie de komende jaren. Dit in combinatie met de uitbouw van toegankelijk groen. Er is zeker vanuit de stedelijke gebieden een grote behoefte aan recreatieve mogelijkheden¹⁶.

Het luik rivierherstel Leie wil de Leie in haar historisch meanderende structuur herstellen en de meersen langs de Leie ecologisch ontwikkelen. Dit deel van het project liep niet zo vlot. 15 jaar nadat Vlaanderen vooropstelde om 500 hectare natte natuur te realiseren, was dit slechts voor 4 ha gebeurd. De Vlaamse Regering besliste daarom op 24 september 2021 om de gouverneurs van Oost- en West-Vlaanderen als intendant aan te stellen om het draagvlak voor het rivierherstelplan in de regio te vergroten¹⁷.

Sindsdien ontstond er een nieuwe dynamiek. De intendanten bouwden aan vertrouwen en slaagden in hun opdracht om in een tijdspanne van 1 jaar 100 ha te vinden in de deelgebieden Bavikhove – Ooigembos en Neerhoek – Ponthoek. Er zijn in totaal 15 deelgebieden afgebakend langs de Leie tussen Wervik en Deinze. De komende jaren blijft de doelstelling om nog 400 ha in te richten als natte natuur. Tegelijk is een proces lopende voor de opmaak van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan Wielsbeke – Deinze om de nodige bestemmingswijzigingen door te voeren.

Er is nog te weinig aandacht voor een kwalitatieve en beleevingsvolle inrichting van het landschap in de Leiestreek¹⁸. Dankzij de oproep 'lokale gebiedsdeals droogte' vanuit het Departement Omgeving is een gebiedscoalitie opgericht. Dit laat toe om op langere termijn meer structureel samen te werken rond een geïntegreerd programma voor de Leievallei. Partners in deze gebiedscoalitie zijn de Vlaamse Overheid, de provincies Oost- en West-Vlaanderen, de intercommunales Leiedal, West-Vlaamse Intercommunale (WVI) en Veneco

16 (2019) 'Strategisch Beleidsplan voor Toerisme en Recreatie in de Leiestreek 2019-2025', Westtoer en Provincie Oost-vlaanderen 3/9/2019 (te raadplegen via: https://issuu.com/westtoer/docs/strategisch_beleidsplan_leiestreek_2019_-_2025).

17 VR 2021 2409 1064/1QUATER

18 (2019) 'Strategisch Beleidsplan voor Toerisme en Recreatie in de Leiestreek 2019-2025', Westtoer en Provincie Oost-Vlaanderen 3/09/2019 (te raadplegen via: https://issuu.com/westtoer/docs/strategisch_beleidsplan_leiestreek_2019_-_2025).

en de 11 betrokken gemeenten (Wervik, Menen, Kortrijk, Wevelgem, Kuurne, Harelbeke, Waregem, Wielsbeke, Dentergem, Zulte en Deinze).

De generieke strategie van deze gebiedsdeal is het terugdringen van de afstroming van water richting de Leie. Daarbij gaan technische oplossingen voor vertraagde waterafvoer samen met multifunctionele ruimtelijke inrichtingen die ruimte creëren voor infiltratie en opvang en met oplossingen voor water(her)gebruik. De gemene deler bij de deelprojecten is dat deze zich situeren op plaatsen waar de Leie doorheen de verstedelijkte band stroomt, doorheen steden en dorpen. Menen grijpt de Leiewerken aan om extra ruimte voor water te realiseren binnen de publieke ruimte. Kortrijk pakt de monding van de Neerbeek aan als blauwgroene verbinding. In Wielsbeke biedt zich de opportuniteit aan om de Leiemeersen opnieuw te vernatten en vergroenen¹⁹.

Dit alles zal een nieuwe aantrekkpool opleveren voor zachte recreanten die op zoek zijn naar rust en natuurbeleving. Bovendien zijn er opportuniteiten om al dan niet in het kader van zelfrealisatie het historisch-cultureel erfgoed een extra boost te geven, bijvoorbeeld door samenwerking met het Vlasmuseum van Kortrijk, of de historische site van het kasteeldomein in Patersmote.

Alle bovenvermelde voorbeelden van gebiedsgerichte aanpak bieden kansen om ons toerisme aantrekkelijker te maken. Ik opper hierbij het idee om een plan uit te werken in deze gebieden, voor de uitbouw van uitkijkplaatsen. Uitkijkplaatsen die zowel een zicht naar de omgeving bieden, maar ook een terugblik naar het verleden. In de Zwinhavens werd dergelijk initiatief al genomen. De succesvolle fietsroute langs de Verdwenen Zwinhavens laat je via virtual reality kijkers nooit eerder getoonde beelden zien van de verdwenen middeleeuwse Zwinhavens Sluis, Monnikerede, Hoeke, Damme en Brugge.

19 Geïntegreerde aanpak van de Leievallei Wervik – Deinze (te raadplegen via: <https://bluedeal.integraalwaterbeleid.be/projecten/lokale-gebiedsdeals-droogte/geintegreerde-aanpak-van-de-leievallei-wervik-deinze>)

3

Toerisme en geschiedenis

3.1. Het WOI-herdenkingstoerisme in de Westhoek: de cijfers – de toekomst – het belang

Het WOI-herdenkingstoerisme in de Westhoek heeft belangrijke jaren achter de rug én voor de boeg. Wat vertellen de cijfers? Waar komen de bezoekers vandaan? Hoe willen we als aanbieders werken en wat brengt de toekomst? Een kleine tour d'horizon.

Wat zeggen de bezoekerscijfers?

Hoe evolueerden sinds 2006 de bezoekerscijfers van het WOI-herdenkingstoerisme in de Westhoek? Tussen 2006 en 2012 ging het op jaarbasis om 330 000 tot 370 000 mensen. Al in 2013, het aanloopjaar van de eeuwherdenking, was er een duidelijke toename (415 500 bezoekers), mede dankzij de toegenomen media-aandacht.

De herdenking van 100 jaar Groote Oorlog trok tussen 2014 en 2018 maar liefst bijna 2,8 miljoen herdenkingsbezoekers naar de Westhoek, met als topjaren 2014 (789 500 bezoekers) en ook 2018 (541 500 bezoekers). De jaren 2015 en 2017 hoefden daar nauwelijks voor onder te doen (elk jaar meer dan een half miljoen bezoekers). In het herdenkingsluwe 2016 zakte dat aantal tot net onder de 450 000.

Wat vertellen intussen de post-eeuwherdenkingcijfers? In 2019 haalde het aantal bezoekers opnieuw het niveau van vóór de eeuwherdenking (415 800). 2019 is ook een referentiejaar voor de nieuwe periode: het is vooralsnog het enige volledige jaar na de eeuwherdenking zonder corona. In 2020 vonden 137 000 WOI-bezoekers de weg naar de Westhoek, en in 2021 opnieuw 216 300 mensen. Door de internationale reisbeperkingen waren daar nauwelijks Britten bij. De toename van het binnenlandse verblijfstoerisme was dan weer opmerkelijk.

In 2022 zien we een verder herstel van het aantal herdenkingsbezoekers, met 322 400 mensen. Dat blijft 22% onder het niveau van 2019, mede door het trage herstel van de Britse markt. Daar is vanaf september 2022 wel een kentering merkbaar.

Waar komen de herdenkingsbezoekers vandaan?

In 2019 bedroeg het aandeel van de buitenlandse herdenkingsbezoekers 59%: we hebben het hier dus duidelijk over een internationaal fenomeen. In dat jaar kwam een derde van de bezoekers uit Groot-Brittannië, de belangrijkste buitenlandse markt. 10% kwam uit Nederland en telkens 2% uit Frankrijk en Duitsland. De intercontinentale markten (Canada, Verenigde Staten, Australië, Nieuw-Zeeland) waren samen goed voor 8%.

In 2022 is de verhouding binnenlandse/buitenlandse bezoekers omgekeerd, met 57% binnenlandse bezoekers en 43% mensen uit het buitenland. Groot-Brittannië blijft – zoals vóór corona – de belangrijkste buitenlandse markt (22%), gevolgd door Nederland (12%).

Een blijver

Wat kunnen we uit deze cijfers besluiten? Dat het WOI-herdenkingstoerisme een belangrijke toeristische troef is en blijft. Het voldoet aan alle criteria voor een hoogwaardige toeristische beleving, met betekenisvolle ervaringen voor bezoekers. Het verhaal is universeel en dus internationaal en het spreekt heel diverse doelgroepen aan. Er is de 'pelgrim' die op zoek is naar het verhaal of de sporen van een voorouder, er is de cultuurtoerist met interesse in (een belevingsrijke en herkenbare) geschiedenis, er zijn de scholen die op educatieve uitstap gaan. Het WOI-thema blijft krachtig.

Toerisme met principes

Zowat tien jaar geleden werden de principes rond ethisch en meerstemmig herdenkingstoerisme vastgelegd. Ze vormen tot op vandaag het kader waaraan nieuwe initiatieven en projecten getoetst kunnen worden. De kernwoorden en -waarden zijn: respect, verdieping, goed gastheerschap, meerstemmigheid, internationalisering, toegankelijkheid en vrede als boodschap.

Het is essentieel dat de overheid op alle niveaus deze principes blijft uitdragen. Sereniteit en terughoudendheid blijven ook bij de ontwikkeling van commerciële initiatieven en/of producten wezenlijk. We hebben het hier tenslotte over massaal menselijk leed.

Actualiseren en vernieuwen

Cruciaal voor de continuïteit van het WOI-herdenkingstoerisme is ook dat we het blijven actualiseren en dus vernieuwen. Het gaat dan zowel om het inhoudelijk-wetenschappelijke verhaal als om het up-to-date houden van presentaties en plekken: musea, begraafplaatsen en monumenten, WOI-sites en afgeleide producten, zoals fiets- en wandelroutes.

Een belangrijke hefboom in dit verband zijn de WOI-themajaren, zeker na de eeuwherdenking. Actuele thema's vormen voor bezoekers een extra stimulans om in de Westhoek het verhaal van de Grote Oorlog te komen (her)ontdekken. Nieuwe verhalen zorgen in de communicatie ook voor blijvende (inter)nationale aandacht.

Een mooi voorbeeld vinden we in het verhaal van de Kazematten brouwerij van Ieper, die op het idee kwam om een bier te brouwen waarvan de naam werd ontleend aan de plaatselijke gazet van de soldaat. Met de introductie van het "Wipers Times" bier is Ieper een toeristische troef rijker. De site van de brouwerij in de Vauban-vestingmuur is bovendien al zeker een bezoek waard, ook voor de bezoeker die het liever op water houdt.

In 2020 vond het eerste themajaar plaats: 'Feniks' bracht het verhaal van de wederopbouw in de Westhoek na de Eerste Wereldoorlog. Het tweede themajaar begon in april 2023 en loopt tot augustus 2024: 'Landscapes/ Feel Flanders Fields' laat het gelittekende landschap van de Westhoek spreken. Toerisme Vlaanderen en Westtoer werken hiervoor samen met tal van publieke en private partners. Het ontstaan en de ontwikkeling van het herdenkingslandschap staan centraal én we kijken ook naar de toekomst: hoe willen we het landschap achterlaten aan de volgende generaties?

De blik voorwaarts: 2027 en verder

Momenteel wordt een visie op punt gezet voor een derde themajaar in 2027. Daarin kunnen de monumenten centraal staan, met als absolute blikvanger de Menenpoort die dan net 100 jaar bestaat. Ter voorbereiding hiervan ondergaat dit monument momenteel een grondige restauratie. De Menenpoort is een baken die elke bezoeker gezien moet hebben, een beleving die veel toeschouwers een kippenvelmoment bezorgt, een levende getuige van die verschrikkelijke oorlog met talrijke herdenkingsplechtigheden.

Er zijn nog meer belangrijke momenten op komst die het herdenkingstoerisme een boost kunnen geven en ondersteuning verdienen:

- 2028: een nieuw In Flanders Fields Museum (IFFM#3) als eerste instappunt voor een bezoek aan de frontstreek. De restauratie van de Lakenhallen zal tegen dan volledig afgerond zijn en in 2028 herdenken we ook 110 jaar Wapenstilstand. Het In Flanders Fields Museum viert dan zijn 30ste verjaardag.
- 2028: 100 jaar Last Post aan de Menenpoort. Dankzij de onvoorwaardelijke inzet van de Last Post Association, wordt dagelijks de Last

Post geblazen aan het monument als herdenking van alle slachtoffers die in de oorlog zijn gevallen.

- 2030: 100 jaar IJzertoren in Diksmuide

Naast deze blikvangers biedt de streek nog talrijke bezienswaardigheden, zoals bijvoorbeeld het Talbot House in Poperinge en het bezoekerscentrum Westfront in Nieuwpoort.

Blijven investeren

De vele realisaties in de voorbije kwarteeuw – sinds IFFM#1 in 1998 – zijn slechts mogelijk geweest dankzij de financiële en andere steun van de diverse overheidsniveaus. De belangrijkste rol speelde Vlaanderen. Maar ook de provincie West-Vlaanderen, de lokale besturen, Europa, de Nationale Loterij en privésponsors leverden een significante bijdrage.

Om het WOI-herdenkingstoerisme een mooie, continue en nieuwe toekomst te geven, blijven investeringen van alle overheidsniveaus en van het volledige toeristische ecosysteem nodig. De cijfers in deze bladzijden maken duidelijk dat de investeringen meer dan de moeite waard zijn en dat ze lonen. Voor de bewoners en ondernemers in de Westhoek. Voor het imago van Vlaanderen in het buitenland. En om de wereld eraan te blijven herinneren wat oorlog aanricht en hoe belangrijk vrede is.

En om de rubriek rond het herdenkingstoerisme in deze rede af te sluiten, wil ik naadloos aansluiten op het volgende punt “beleving”, en haal ik hier graag een voorbeeld aan hoe vindingrijk sommige ondernemers in onze provincie zijn om jong en oud onder te dompelen in het verhaal van WO I.

In het privaat museum “Hooge Crater” in Ieper heeft men toch wel een heel originele manier gevonden om mensen mee te trekken in de geschiedenis. In vakantiewoning ‘Barak de Vinck’ word je teruggekatapulteerd naar 1919. In de barak is alles voorzien wat je nodig hebt: alle huisraad, olielampen, brandhout, een waterpomp en een hele goeie ouderwetse stoof om je te verwarmen en op te koken. Kortom, alles is aanwezig om er een perfect verblijf anno 1919 te hebben.

3.2. De kracht van belevingen in West-Vlaanderen

Sterke, betekenisvolle belevingen

In de hedendaagse samenleving hebben mensen toegang tot een eindeloze hoeveelheid vrijetijdsactiviteiten en bestemmingen. Dit maakt het voor toeristische organisaties uitdagend om de aandacht van de bezoeker te trekken en vast te houden.

Eén manier om dit te doen, is het creëren van onvergetelijke ervaringen. Ook in toerisme is het concept van beleving de laatste decennia steeds belangrijker geworden. Bezoekers zijn op zoek naar ervaringen en niet langer alleen naar producten of diensten. Dit betekent dat we moeten nadenken over hoe ervaringen kunnen gecreëerd worden die emoties oproepen. Pas dan zijn ze onvergetelijk, blijven ze hangen. Klimmen tussen bomen, of fietsen tussen de ruïnes van bomen zoals in Limburg, zal altijd langer blijven hangen dan een gewone klassieke boswandeling.

Om dit te doen, moeten we ervoor zorgen dat ervaringen nauw aansluiten bij de reële behoeften van de bezoeker. Maar dé bezoeker bestaat natuurlijk niet. Ervaringen moeten daarom zoveel mogelijk gepersonaliseerd worden en aangepast zijn aan individuele voorkeuren. Het gebruik van data en technologieën die inzicht geven in het gedrag van bezoekers kan hierbij helpen. Toeristische organisaties moeten er ook over waken ervaringen te creëren die passen bij de waarden en de visie van hun bedrijf. In de huidige samenleving waarin duurzaamheid en maatschappelijke relevantie alsmaar belangrijker worden, moeten ze bovendien nadenken over de impact van deze ervaringen op milieu en maatschappij.

Niet alleen de wereld, maar ook de bezoeker zelf is veranderd. Bezoekers hebben steeds hogere verwachtingen van de kwaliteit van de belevingen die worden geboden. Bezoekers willen een authentieke ervaring die niet geënceneerd wordt, maar die echt is. Daarom gaan we altijd op zoek naar het DNA, de ziel van een plek. Het DNA verwijst naar de unieke kenmerken die een regio, een plaats of een site onderscheiden van andere locaties en die de identiteit van die plaats bepalen. Zowel fysieke elementen (zoals architectuur, landschap, ...), als immateriële elementen (zoals tradities, verhalen, ...) kunnen hier deel van uitmaken. Het is belangrijk om het DNA van een plek te begrijpen en te integreren in de ontwikkeling van nieuwe toeristische belevingen. Dit draagt bij aan de authenticiteit én uniciteit ervan.

Maar het integreren van het DNA in toeristische belevingen is niet het enige wat bijdraagt aan de authenticiteit ervan. Ook de lokale bevolking en belanghebbenden moeten betrokken worden bij het ontwikkelingsproces en moeten hun stem kunnen laten horen.

Eens de belangrijkste kenmerken van een plek zijn geïdentificeerd, kan dit worden vertaald naar concrete zaken die geïntegreerd worden in nieuwe toeristische belevingen.

Een voorbeeld van hoe het DNA van een plek voelbaar gemaakt kan worden is het gebruik van lokale, duurzame producten en ingrediënten in de horeca. Dit draagt bij aan het behoud van culinaire tradities. Maar ook de

herbestemming van historische locaties kan hiertoe bijdragen. Een mooi voorbeeld hiervan is het Red Star Line Museum in Antwerpen. Dit museum vertelt het verhaal van de miljoenen Europeanen die in de 19e en 20e eeuw naar Amerika migreerden. Het museum is gevestigd in de oude gebouwen van de Red Star Line en maakt hier optimaal gebruik van. Bezoekers worden meegenomen in het verhaal van de migratie.

Een andere manier om de beleving te versterken, is het inzetten van storytelling. Door de kracht van goede storytelling wordt de bezoeker meegezogen in het verhaal en kan de beleving intenser worden. Ook in West-Vlaanderen zijn de laatste jaren heel wat goede voorbeelden van storytelling te vinden. Zo wordt het verhaal van de Guldensporenslag en het ontstaan van het graafschap Vlaanderen voortaan verteld in de Gravenkapel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Kortrijk, een gebouw dat er al stond ten tijde van de slag. Door het gebruik van verschillende technologieën (animatie, videomapping, VR, ...) in combinatie met een helder, sterk verhaal wordt de bezoeker ondergedompeld in het verhaal en wordt de geschiedenis terug tot leven gebracht. Bezoekers worden ook actief betrokken. Iets gelijkaardigs vinden we terug in het Bezoekerscentrum Verbiest in Pittem.

Ook het betrekken van lokale gemeenschappen bij de ontwikkeling van belevingen (kloostergemeenschappen, kasteel-eigenaars, lokale kunstenaars, ...) is een krachtige manier om nieuwe, betekenisvolle belevingen te creëren. In de Brugse binnenstad, waar een kwart van de oppervlakte rechtstreeks gelinkt is aan het religieuze leven (kerken, kloosters, godshuizen, ...), kwam de afgelopen jaren het project Sacred Books – Secret Libraries tot stand. Sacred Books – Secret Libraries is een vernieuwend project rond religieus erfgoed in situ. Het project stelt de kloosterlingen zelf centraal en vertrekt vanuit hun spiritueel erfgoed en hun gastvrijheid, niet vanuit een probleem als leegstand of herbestemming. Zowel de zusters van het Engels Klooster als de paters van het Karmelietenklooster stellen hun huizen open voor bezoekers en laten hen toe tot in het hart van hun klooster. Beide kloosters zijn en blijven dus (voorlopig) bewoond door de religieuze gemeenschappen maar beide gemeenschappen zijn broos, hun toekomst is onzeker.

Daarom werden nieuwe technologieën (AR, XR) toegevoegd om het erfgoed tot leven te wekken en de ziel van het klooster te vatten eens de getuigen niet meer aanwezig zullen zijn.

Eveneens in de Brugse binnenstad wordt momenteel nagegaan hoe de Sint-Godelieveabdij en het klooster Minderbroeders Kapucijnen in de Boeveriestraat een meerwaarde kunnen betekenen voor toerisme, en omgekeerd. Welke betekenisvolle ervaring kan dit religieus erfgoed opleveren aan bewoners en bezoekers uit binnen- en buitenland? Wat nu al zeker is, is dat deze plekken met respect voor de ziel en de geschiedenis van hun bewoners in de toekomst voorbeelden van verdiepend en duurzaam toerisme worden waarbij de bijdrage van lokale ondernemers cruciaal zal zijn. Het aanwezige erfgoed wordt gebruikt als basis om deze plekken van stilte en verdieping terug te geven aan de gemeenschap. De economische rentabiliteit staat ook de maatschappelijke rentabiliteit van deze site, die zo belangrijk is voor het DNA van Vlaanderen, centraal bij de ontwikkeling. Zo wordt erover gewaakt dat deze erfgoedplekken intact en met een diepere waarde worden doorgegeven aan de volgende generaties. Tijdens het bouwproces wordt ingezet op circulariteit: materialen die gegenereerd worden door de afbraak worden gerecupereerd, dit was ook het gedachtengoed van de religieuze gemeenschap.

Ook in andere West-Vlaamse musea zoals in het vernieuwde NAVIGO-museum in Koksijde zullen thema's als duurzame visserij, ecologie, opwarming van de aarde, overbevissing, ... in de toekomst verder uitgelicht en verdiept worden en zal het publiek actiever betrokken worden.

46 **Belevingen en hun bestemmingen**

Sterke, betekenisvolle bezoekerservaringen zijn essentieel voor de aantrekkingskracht van elk van de deelbestemmingen in West-Vlaanderen, of het om een toeristische regio, landschap, stad of dorp gaat. Het zijn ervaringen die de keuze voor de bestemming (mee) bepalen. Sterke ervaringen vertrekken vanuit het DNA van een bestemming en zijn in staat om het imago van de bestemming te versterken. Zo helpen ze om de bestemming te onderscheiden van andere bestemmingen.

Het kunnen grote belevingen zijn met autonome aantrekkingskracht, maar ook kleine waardevolle initiatieven dragen bij aan de kracht van een bestemming. Ze laten een plek écht beleven, waarbij connectie ontstaat met de plek (natuur, cultuur, ...), ontmoeting met de mensen en/of bijzondere, inspirerende activiteiten gebeuren. Het gaat om onvergetelijke ervaringen die inspelen op de drijfveren en reismotivaties van bezoekers en bewoners. Ervaringen zijn pas echt betekenisvol wanneer ze mensen kunnen raken en emotie oproepen, zoals een gevoel van verbondenheid, inspiratie, trots of ontroering.

3.3. Schatten op zolder – onbekend is onbemind

In België zijn er meer dan 1000 musea. De grote kunsttempels kent iedereen wel. Het SMAK, het MAS, het KMSKA. Maar er zijn er nog veel meer: provinciale musea, stedelijke en heel lokale musea. En elk museum heeft dat ene kroonstuk. Het belangrijkste stuk uit de hele collectie. Reporters Arno Boey en Kenneth Berth van Klara Continuo gingen op zoek naar de topstukken van kleinere musea in Vlaanderen.

Ook West-Vlaanderen mocht niet ontbreken op dit lijstje. Met het Museum 't Schippershof in Menen, het Uilenspiegelmuseum in Damme, het Ypermuseum en het Merghelincmuseum van Ieper, het Gruuthuse museum en Brugse Vrije van Brugge, Muze' um L in Roeselare, het Stadsmuseum en Kursaal in Oostende, passeerden we 9 keer de revue. Als we zien dat voor heel Vlaanderen er 33 kroonstukken werden besproken, kunnen we ook hier vaststellen dat wij met onze provincie niet moeten onderdoen, met ongeveer een vierde van de reportages. Dit wil dus zeggen dat we heel wat kunstschaten hebben die cultureel of historisch waardevol zijn. Kunstschaten die de moeite zijn voor een omweg, en dus een troef voor ons toerisme. Ongeacht de kleinschaligheid van deze musea zetten ook zij onze provincie op de kaart.

4

Toerisme en mobiliteit

4.1. De waterweg, meer dan alleen een economische verbindingfunctie

We delen allemaal een diepe liefde voor de natuur, de verkwikkende lucht, de serene rust en de ongeëvenaarde schoonheid van onze waterwegen. Maar wat als ik je vertel dat er nog zoveel meer te ontdekken en te ervaren valt aan en langs het water?

Stel je voor dat je langs de oevers fietst en wandelt, over jaagpaden die je meenemen op een betoverende reis door enkele van de meest schilderachtige hoekjes van ons land. Beeld je in dat je jezelf onderdompelt in de wereld van pleziervaart, waar je het landschap vanuit een geheel nieuw perspectief kunt bewonderen terwijl de horizon zich voor je uitstrekt.

Maar er is meer! Denk aan de uitnodigende oases van rust en inspiratie langs het water, waar je kunt verpozen en je zintuigen kunt laten prikkelen. Overweeg de vele hengelpaatsen waar je geduld, vaardigheid en een vleugje geluk kunt testen, terwijl je jezelf verliest in de betovering van de omgeving.

Fietsen en wandelen langs het water

In West-Vlaanderen ontvouwt zich voor ons een schat aan mogelijkheden om te genieten van fiets- en wandelroutes langs majestueuze waterwegen.

Fietssnelwegen die u op een snelle en eenvoudige manier van punt A naar punt B brengen. Maar dat is slechts het begin. West-Vlaanderen heeft ook speciale fietsroutes gecreëerd, op maat gemaakt voor korte uitstapjes of uitgebreide meerdaagse avonturen. Deze routes nemen u langs het water mee op een reis door de geschiedenis van de Grote Oorlog, of leiden u naar de culinaire geneugten die de grote honger kunnen stillen met heerlijke producten uit de Westhoek, het Brugse Ommeland, de Kust en de Leiestreek. Fietsen betekent ook supporteren tijdens de CYCLOCROSS IN KORTRIJK

waar de Leie centraal in beeld komt wanneer held-uit-de-buurt Eli Iserbyt overwint op de Groeningebrug en Slangenbrug.

Wie liever zelf in de actie zit, kan terecht in de vele competities die georganiseerd worden voor de amateursporter. Zoals de loopwedstrijd Damme-Brugge-Damme langs de Damse Vaart of de Leieloop in Wevelgem.

Recreatie op het water

In West-Vlaanderen dragen we bewegen op het water ook hoog in het vaandel. Volgend jaar vieren we de 15e editie van het Belgisch Kampioenschap Kajak op het Kanaal Bossuit-Kortrijk, een evenement dat de passie voor watersport in onze provincie belichaamt. Even verderop, in Izegem, gaat er jaarlijks een klassieker onder de triatlons door waar atleten zwemmen in het kanaal Roeselare-Leie.

Maar laten we niet vergeten dat onze waterwegen ook toegankelijk zijn voor gewone recreanten. Van Ieper tot Passendale staan alle bevaarbare waterwegen open voor kajakkers en kanovaarders die willen genieten van een rustige peddelsessie. Zelfs de meest trendy sportliefhebbers kunnen hier terecht voor stand-up paddling (SUP). West-Vlaanderen is duidelijk bij de tijd als het op watersport aankomt.

Als u liever vanaf het water wilt genieten zonder al te veel inspanning, dan biedt onze provincie ook daarvoor mogelijkheden. Denk aan ontspannen doperen in een ton, genieten van heerlijk eten en drinken en zelfs een vleugje cultuur opsnuiven. Dit alles is te ervaren tijdens het jaarlijkse evenement "Dobbero", dat plaatsvindt op de oude Leiearm en oude Scheldearm, compleet met drijvende bars en acts langs het water.

Voor wie houdt van wat meer snelheid en sensatie, kan ik een pleziervartje van harte aanbevelen. U zal verkoeling vinden op het water en achteraf kan u in de cafetaria van de jachthavens kennismaken met de lokale specialiteiten die West-Vlaanderen te bieden heeft. Verschillende steden in onze provincie bieden deze mogelijkheid.

En voor de durfals onder ons zijn er tal van waterski- en wakeboardclubs in onze provincie langs het kanaal Gent-Plassendale, de Leie en zijkanalen, en de Schelde, waar u zich kunt uitleven en nieuwe avonturen kunt beleven op het water. West-Vlaanderen heeft voor elk wat wils op het gebied van watersport en recreatie.

Beleving van het water

Laten we eens stilstaan bij de serene kant van onze prachtige West-Vlaamse waterwegen, die naast een schitterend decor voor recreatie ook de ideale plek zijn om tot rust te komen en te genieten van ons wonderschone landschap. Langs deze bevaarbare waterwegen zijn talloze zit- en picknickbanken te vinden, als kleine oases van rust en bezinning. Op dit moment wordt er zelfs gewerkt aan een project om verschillende Beleefpunten te creëren langs de Leie waar passanten even helemaal kunnen ontsnappen aan de drukte van het dagelijkse leven.

Langs het water worden ook spectaculaire evenementen georganiseerd die onze verwachtingen te boven gaan. Denk bijvoorbeeld aan "Eau Revoir" in Kortrijk en Machelen-aan-de-Leie, waar een betoverende lichtshow plaatsvindt en het water een centrale rol speelt. Het is een spektakel waarbij de monden van toeschouwers openvallen van verwondering.

Toch is er niets authentieker dan de eenvoudige ervaring van vissen, met slechts een hengel in de hand. Deze eeuwenoude sport kan worden beoefend op aangewezen visplaatsen langs al onze bevaarbare waterwegen in de provincie. Vissen kan in solitaire contemplatie of in goed gezelschap van vrienden en brengt een diep gevoel van voldoening en innerlijke rust. Het is juist deze eenvoud die deze activiteit zo aantrekkelijk maakt, een oase van rust en een diepgewortelde traditie die ons West-Vlamingen met trots vervult.

4.2. De Kusttram van De Lijn, zoveel meer dan een tram

Hoe het begon

De eerste stoomtramlijn aan de Belgische kust dateert van 1885. Het was een verbinding tussen Oostende, Middelkerke en Nieuwpoort. In de loop der jaren breidde het traject flink uit en ontpopte zich tot één doorlopende tramlijn. De opkomst van het kusttoerisme en de ontwikkeling van de badplaatsen hebben daar in belangrijke mate aan bijgedragen. In 1927 werd het spoor geëlektrificeerd en daarmee werd de basis gelegd voor de huidige Kusttram van De Lijn.

Van BN...

Bij de start van De Lijn in 1991 reden op het Kusttramtraject trams van constructeur 'BN Spoorwegmaterieel en metaalconstructies'. Die reden al sinds 1980 tussen Knokke en De Panne in de kenmerkende oranje kleur van de NMVB (Nationale Maatschappij der Buurtspoorwegen), één van de voorlopers van De Lijn.

Vanaf 1991 kregen de Kusttrams het welbekende De Lijn-jasje. Tussen 1994 en 2001 werden bovendien alle trams omgebouwd en voorzien van een verlaagd middenstuk. Ook kregen ze vooraan een zogenaamd 'soft front', dat de impact bij een botsing verlaagt.

...tot CAF

Ruim 30 jaar later, in 2023, rijden nog slechts een beperkt aantal van deze BN-trams aan de kust rond. Ze werden sinds 2021 grotendeels vervangen door gloednieuwe trams van de Spaanse constructeur CAF. Van deze Spaanse tram, ondertussen 'Zeelijner' gedoopt, rijden er ondertussen 48 rond. De nieuwe voertuigen, tramtype URBOS 100, zijn lagevloertrams die makkelijker toegankelijk zijn voor rolstoelgebruikers, minder mobiele en reizigers met een kinderwagen en/of koffers. Het voertuig heeft een moderne look met aerodynamisch design, biedt capaciteit aan 187 passagiers, weegt 40 ton en is ook populair in andere landen zoals Nederland, Luxemburg, Frankrijk, de Verenigde Staten, ...

Het is belangrijk dat er blijvend geïnvesteerd wordt in bijkomende tramvoertuigen voor de kust om ook de komende jaren de kustbewoners en -bezoekers op een vlotte en veilige manier te kunnen blijven vervoeren met de Kusttram.

Daarnaast is het goed om alle middelen in te zetten om ook in drukke periodes de mobiliteit te verzekeren. Een vlotte verbinding geeft niet enkel comfort aan de reiziger maar biedt ook het minst kans op incidenten. De openbare orde is immers één van mijn bevoegdheden en het is belangrijk dat toeristen zich veilig en comfortabel kunnen verplaatsen. In die zin is er nog heel wat werk aan de winkel om tram en trein goed op elkaar af te stemmen. Een reservatiesysteem in de ticketering van treinreizigers is iets waar ik al geruime tijd voor pleit, omdat dit zou toelaten om de verplaatsingen beter te sturen en monitoren. De grote aantallen mensen die bij goed weer via de trein gedropt worden, vormen soms een probleem naar openbare veiligheid toe. Dit is volgens mij iets waar de NMBS werk moet van maken door het ticketsysteem te herdenken, bijvoorbeeld naar Frans model.

Belang van tramerfgoed

De tram speelde een belangrijke rol bij de ontwikkeling van de kust. De interesse voor onze Kusttram blijft massaal aanwezig, in binnen- en buitenland. Bewijs hiervan zijn de vele binnen- en buitenlandse journalisten die de Kusttram willen belichten. Maar evengoed ook de vele tramliefhebbers die de tram en het daarbij horende erfgoedgebeuren levend houden.

Ook nostalgische tramritten zijn een dikke hit aan de kust.

Maar het draaiend houden van dit erfgoedgebeuren kost veel geld.

De Kusttram: zoveel meer dan een tramvoertuig

'Zeelijner' is overigens niet te verwarren met 'Kusttram'. Waar 'Zeelijner' de naam van de nieuwe tramvoertuigen is, geldt de benaming 'Kusttram' als merknaam voor het hele tramgebeuren langs de kust. De Kusttram is dus véél meer dan enkel de tramvoertuigen en omvat ook het hele tramtracé en alle haltes. Overigens heeft de Vlaamse kust met de Kusttram een wereldwijd unicum te pakken: met een lengte van liefst 67 kilometer is het de langste ononderbroken bovengrondse tramroute ter wereld!

De Kusttram is uitgegroeid tot een waar begrip en geldt als hét toeristische paradepaardje van de kust. Het is de ideale manier om zorgeloos en comfortabel de hele kustlijn te ontdekken. Het tramtraject staat garant voor een vlotte verbinding tussen alle badplaatsen en hun attracties. De schitterende vergezichten over strand, zee en duingebied krijgen de reizigers er als bonus bovenop. In de zomermaanden passeert er om de 10 minuten een tram aan elke halte. Tussen Westende en Oostende is dat dan zelfs om de 5 minuten.

De Kusttram blijft de vlotste manier om je langs de kust te verplaatsen. Reizigers kunnen zorgeloos en vlot naar het werk, naar school, naar de winkels, op uitstap of iets gaan eten of drinken zonder verkeer- en parkeerstress.

Bovendien is het een duurzame manier om je te verplaatsen.

Ondertussen maken miljoenen geregistreerde reizigers jaarlijks gebruik van de Kusttram. Het gaat hierbij om een mix van functionele reizigers die de tram gebruiken om naar het werk of naar school te gaan en recreatieve reizigers die willen gaan winkelen, een terrasje gaan doen of iets bezoeken.

Deze fikse en aanhoudende stijging in gebruik is te danken aan het continu investeren in de kwaliteit van de Kusttram. Er is onder andere de verhoging van de frequentie, het voorzien van extra capaciteit op drukke momenten, ..., gekoppeld aan de aandacht voor duurzame mobiliteit mede omwille van een sterk gewijzigde verkeers- en parkeersituatie.

Het belang van toerisme én dus ook de Kusttram is niet meer beperkt tot de typische zomermaanden en schoolvakanties. Het ganse jaar door, ook in de winter, komen mensen genieten van de Kust.

Er blijft zeker nog groeipotentieel. Vanuit De Lijn wordt gekeken naar de mogelijkheden om bijvoorbeeld de winterfrequentie, met een tram om de 20 minuten, op te hogen naar minimum een tram om de 15 minuten. Hier is echter extra exploitatiebudget voor nodig.

In het kader van basisbereikbaarheid is sowieso een optimalisatie van de dienstregeling van de Kusttram voorzien, zowel tijdens de spits als tijdens de avonduren.

Vanaf 1 juli 2023 wordt er in de ochtendspits een beperkt aantal extra ritten voorzien (ook in januari 2023 gebeurde dat al).

Tegelijk wordt van de gelegenheid gebruik gemaakt om de haltebenamingen van enkele kusttramhaltes te actualiseren.

Vanaf januari 2024 wordt de dienstregeling verder geoptimaliseerd en komt er een opwaardering van het aanbod 's avonds, een tram om het half uur in plaats van om het uur na 19 uur.

Investeren in kwaliteit

De Lijn zet continu in op spoorvernieuwingen en het toegankelijk aanleggen van (ver)nieuw(de) kusttramhaltes. Omwille van budgettaire redenen kan er meestal niet zo snel uitgevoerd worden als wenselijk.

Ook in 2023 en 2024 staan er heel wat spoorvernieuwingen op stapel, al dan niet in combinatie met een volledige heraanleg van een doortocht in samenwerking met de betrokken stad of gemeente en het Agentschap Wegen & Verkeer.

Samen met De Lijn hopen we dat de volgende Vlaamse Regering hier de nodige middelen voor blijft vrijmaken zodat we ook in de toekomst de kwaliteit van ons Kusttramtraject kunnen behouden en verbeteren.

Bij heraanleg wordt steeds maximaal gekeken naar de mogelijkheid om de tram in eigen bedding te laten rijden, het toegankelijk (her)aanleggen van haltes, het veilig voorzien van oversteken waar nodig, ... Ook vergroening van de bedding en het gebruik van nieuwe, onderhoudsvriendelijke technieken worden steeds mee onderzocht.

Geniet van de kust, maar heb ook aandacht voor de Kusttram!

De Kusttram heeft altijd voorrang, ook op fietsers, voetgangers en zelfs op het zebepad. Vermijd de bedding van de Kusttram. Let ook goed op, Kusttrams kunnen elkaar snel opvolgen en kunnen uit twee richtingen komen.

Jammer genoeg beseffen er nog te weinig mensen dat de Kusttram – zeker de nieuwe CAF-voertuigen – heel stil rijdt en zeker niet zomaar kan stoppen.

Over de gehele lengte van de tramlijn is al heel veel geïnvesteerd in waarschuwingssystemen en afsluitingen naast en tussen de sporen om het oversteken op onbeveiligde plaatsen te voorkomen. Dit blijft – ook in de toekomst – belangrijk.

De trams zijn uitgerust met een claxon en belsignaal.

De Lijn zet maximaal in op veiligheid door opleidingen voor alle tramchauffeurs waarbij extra aandacht wordt besteed aan anticiperend rijden. Op regelmatige basis zijn er veiligheidscampagnes om andere weggebruikers te herinneren aan de aanwezigheid en het specifieke karakter van de Kusttram. Zo draagt De Lijn haar steentje bij in een veilige mobiliteit langs één van onze toeristische trekpleisters in onze provincie.

Ook het busnetwerk speelt een rol in onze toeristische regio

De Lijn zet zich in voor de verdere verduurzaming van de mobiliteit in Vlaanderen. Niet alleen door steden leefbaar en bereikbaar te maken maar ook de eigen uitstoot proberen zo minimaal mogelijk te maken. Er wordt momenteel volop aan de vergroening van de bussenvloot gewerkt. Tegen 2035 zouden alle voertuigen emissievrij moeten zijn. En nu al rijden er hybride en elektrische bussen rond, ook in West-Vlaanderen.

Toegankelijkheid is een belangrijk aandachtspunt. Daarnaast is doorstroming van onze bussen van cruciaal belang, zeker in drukke gebieden. Belangrijk omwille van de betrouwbaarheid van de dienstregeling, het kunnen garanderen van aankomsttijd voor reizigers, ...

Bij het uittekenen van het busnetwerk wordt uiteraard in de mate van de mogelijke rekening gehouden met het toeristische karakter van onze provincie.

Evenwel ligt de eerste focus op het vervoeren van onze inwoners in functie van verplaatsingen in het kader van woon-school en woon-werkverplaatsingen. In stedelijke omgevingen zorgt een frequent aanbod ervoor dat ook meer recreatieve verplaatsingen vlot met het openbaar vervoer kunnen gebeuren.

Aansluitend op de Kusttram zijn er aan de Oostkust onder andere busverbindingen tussen Brugge en Knokke-Heist, Blankenberge en De Haan. Maar aan die kant van de kust zijn er ook vrij sterk uitgebouwde treinverbindingen van en naar de kust.

In het kader van Hoppin zijn of worden verschillende van deze verbindingen geoptimaliseerd. Onder andere tussen De Haan/Wenduine en Brugge komt

er een versterkte bediening. Richting Knokke-Heist en Blankenberge wordt vooral de avondbediening nog verder uitgebreid.

Het stadsnet in Oostende zorgt voor een volledige ontsluiting van de stad en de verschillende attractiepolen. En uiteraard is Oostende ook een belangrijk knooppunt van stads- en streeklijnen uit alle windstreken, Kusttram en trein.

Richting Westkust is er onder andere de verbinding Oostende – Middelkerke – Nieuwpoort – Koksijde – Veurne die sinds kort ook de Luchthaven van Oostende bedient en op die manier de Westkust vlot verbindt met de Luchthaven en het centrum van Oostende.

Vanuit Koksijde zijn er verschillende busverbindingen richting Veurne en verder naar de Westhoek waardoor de verbinding tussen de kustregio en de Westhoek geoptimaliseerd wordt.

Het blijft wel steeds een uitdaging om de toeristische verplaatsingen ingekaderd te krijgen in het reguliere openbaar vervoer. De reizigersstromen zijn soms sterk fluctuerend en/of seizoensafhankelijk waardoor het niet evident is om gericht aanbod te voorzien. Het collectief gerichte aanbod van De Lijn zet immers in eerste instantie in op reguliere, constante verplaatsingsstromen gans het jaar door. Maar de mobiliteitsdruk in vakantieperiodes is een factor die niet uit het oog verloren mag worden. In het bijzonder voor festivals is het aan steden en gemeenten om, samen met de lijn, te kijken om de "festivaltoeristen" op een veilige manier op de bestemming te krijgen. De inzet van bussen kan hier zeker een oplossing bieden.

In tegenstelling tot andere regio's waar het busvervoer vaak sterk afneemt in de vakantieperiodes, zeker in de zomermaanden, is dit in de kustregio veel minder het geval. De specifieke schoolritten vallen weg, maar de frequentie van de meeste buslijnen blijft minimum op hetzelfde niveau behouden als de rest van het jaar.

In het kader van Hoppin worden vanaf januari 2024 een aantal specifieke, sterk seizoensafhankelijke bestemmingen ingekanteld in het Vervoer op

Maat en/of het Flexvervoer. Dat is o.a. het geval voor Het Zwin in Knokke-Heist, het centrum van Damme, ...

In het Regionaal Mobiliteitsplan van de vervoerregio's, in het OV-plan (lange termijn), vraagt de Lijn verdere opwaardering van de frequentie van onze Kusttram, maar hiervoor is natuurlijk extra budget nodig.

Ook het verder uitbouwen van het busnetwerk, zowel regulier als rekening houdend met het specifieke karakter en aanpak van toeristische verplaatsingen, bedienen van toeristische attractiepolen, ... is daarin als onderzoeksvraag opgenomen.

4.3. Personenvervoer over water

Het agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust (MDK) is verantwoordelijk voor de exploitatie van het openbaar personenvervoer over water in Vlaanderen. Het agentschap is daarmee verantwoordelijk voor een tiental veerdiensten doorheen heel Vlaanderen en beheert ook DeWaterbus op de Schelde.

Doorheen Vlaanderen lopen er tal van waterwegen die ogenschijnlijk een hindernis vormen voor de mobiliteit. Door de afstand tussen bruggen of tunnels om die waterwegen over te steken, zijn mensen vaak lang onderweg. Ze blijven langer in de auto zitten en dragen zo bij tot meer congestie op de Vlaamse wegen. Resultaat: meer files, meer schade aan het klimaat.

Diezelfde waterwegen bieden ook een opportuniteit. Over het water zijn snelle en filevrije verbindingen mogelijk in gebieden waar enkel transport via de weg mogelijk is. Veerdiensten zijn extra oversteekplaatsen, vaak zijn ze ook verbonden met een fietsnetwerk of sluiten ze aan op openbaar vervoer over de weg. Zo dragen veerdiensten bij tot een kwalitatief mobiliteitssysteem,

zowel voor recreatieve verplaatsingen als voor woon-werkverkeer. MDK hoopt zo mensen te overtuigen om zich te verplaatsen met de fiets voor een deel of voor het volledige traject. Een bewuste keuze om de wagen aan de kant te laten staan, is cruciaal voor de mobiliteitsswitch en de ambitieuze plannen van de Vlaamse Regering voor de modal shift. Daarnaast is deze keuze ook voordelig voor het klimaat. Vlaanderen is Venetië niet, waar het overgrote deel van de verplaatsingen op het water gebeurt (ambulancediensten tot de plaatselijke drankenhandel gebeurt daar met boten in plaats van bestelwagens). Maar Vlaanderen heeft daarentegen wel nog potentieel om na te denken om nog meer in te zetten op verplaatsingen over het water.

In de provincie West-Vlaanderen zijn er twee veerdiensten. Eén in Oostende en één in Nieuwpoort. Beide vervoeren mensen vlot tussen linker- en rechteroever in de havengeul. Het verschil tussen beide veerdiensten is echter groot. De veerdienst in Oostende is enorm populair. In 2022 telde MDK afgerond 920.000 gebruikers. Het veer vaart dagelijks en in samenwerking met de stad Oostende zijn er uitgebreide bedieningstijden tijdens bijvoorbeeld de zomervakantie. Het veer verbindt het stadscentrum met Oosteroever, een gebied in volle ontwikkeling en tegelijk ook de poort naar een uitgestrekt stuk strand waar het heerlijk wandelen is.

Het veer in Nieuwpoort vaart tussen het Nieuwpoorts stadscentrum en het natuurgebied aan de overkant van de havengeul. Het veer in Nieuwpoort vaart dagelijks tijdens de schoolvakanties. Daarbuiten kunnen wandelaars en fietsers gebruik maken van het veer tijdens het weekend en op feestdagen. Ondanks de bedieningstijden hier beperkter zijn dan voor de veerdienst in Oostende, maken toch een ruime 200.000 passagiers per jaar gebruik van de overzet.

Wat deze veren verenigt, is dat ze een ware “beleving” zijn, naast het pure doel als een gewoon transportmiddel. Een verplaatsing over het water voelt niet aan als een noodzakelijke stap om van de ene locatie naar de andere te raken. Het is een activiteit die zorgt voor een klein zen-moment tijdens de verplaatsing.

Dat bewuste mobiliteitskeuzes steeds belangrijker zijn, bevestigt zich in fileloze verplaatsingen met de fiets of te voet al dan niet in combinatie met het openbaar vervoer. Veerdiensten staan dan ook centraal in een groen mobiliteitsverhaal. Ze zijn onderdeel van een duurzaam aanbod aan openbaar vervoer en ze maken verplaatsingen zonder de wagen makkelijker. Daarnaast zet MDK ook volop in op de vergroening van de vaartuigen. In Oostende vaart sinds de zomer van 2021 de volledig elektrische veerboot ‘Raveel ontmoet Ensor’. Met een capaciteit van honderd personen en veertig fietsen is de capaciteit van dit nieuwste veer ineens verdubbeld waardoor de wachttijden minder lang zijn. Ook voor Nieuwpoort is MDK volop bezig met de bouw van een volledig elektrische veerboot. Zo zal in de nabije toekomst de beleving op en rond de veerdienst volledig passen in het beleid waar we duurzame mobiliteit stimuleren.

Maar ook buiten de kustzone kan het een optie zijn, bijvoorbeeld op de Leie of op kanalen, om meer in te zetten op vervoer over het water, en veerdiensten. Veerboten zoals bvb op de Leie in het Gentse, of op de Dender vormen een leuke afwisseling op wandel -en fietsroutes, met een meerwaarde in de beleving als we het vergelijken met een brug.

Tenslotte werkt het departement Mobiliteit en Openbare Werken ook aan een regelgevend kader voor watertaxi's. Via een systeem van vergunningen en aanmeertoelatingen zou het in de toekomst mogelijk kunnen worden voor private initiatiefnemers om watertaxi's aan te bieden.

4.4. Fietsen of wandelen in West-Vlaanderen

Fietsen

Aanbod en cijfers

De provincie West-Vlaanderen is één van de populairste fietsregio's in Vlaanderen door de grote variatie aan landschappen, steden, dorpen en erfgoed. In 2022 konden we maar liefst 6,8 miljoen recreatieve fietsers tellen op het fietsnetwerk in onze provincie.

Het bovenlokale fietsaanbod is in de provincie goed uitgewerkt met een gebiedsdekkend fietsnetwerk, 9 Vlaamse icoonfietsroutes, bewegwijzerde Groene fietsgordels rond Oostende en Brugge, een route voor de sportieve fietser, 9 KD fietsroutes, 12 14-18 fietsroutes en 25 lusvormige fietsroutes. Daarnaast bestaat er ook een lokaal aanbod gerealiseerd vanuit verschillende steden en gemeentes.

Het fietsnetwerk bestaat sinds 2006 en ondergaat om de 10 jaar een grondige update. Fietsers kunnen de Westhoek, de Leiestreek, het Brugse Ommeland en de Kust verkennen via het fietsnetwerk. Het is goed voor ruim 3244 kilometer fietsplezier op aantrekkelijke en veilige fietswegen. De fietser kan al fietsend de West-Vlaamse regio's van binnenuit verkennen en beleven. Het knooppuntensysteem laat de fietser toe om zelf de startplaats te kiezen en een eigen fietstraject uit te stippelen. Fietsers starten bij voorkeur in een fietsinrijpunt, daar is parkeergelegenheid, een infobord en aansluiting op het openbaar vervoer.

De 9 nieuwe Vlaamse icoonroutes, waarvan er 6 door West-Vlaanderen lopen, vervangen de LF-routes in Vlaanderen. Sterke thema's en uitgaande trajecten ontsluiten de boeiende geschiedenis en de fascinerende landschappen in de vijf Vlaamse provincies. De Frontroute en de Kustroute liggen volledig in West-Vlaanderen. De Kunststedenroute, de Heuvelroute, de Schelderoute en de Vlaanderenroute lopen door in andere provincies. Alles routes zijn prima bewegwijzerd in twee rijrichtingen.

Twee bewegwijzerde themafietsroutes laten de fietser de verrassende groene stadsranden van Oostende en Brugge zien. De routes zijn een combinatie van autovrije fietspaden, paden langs kanalen en oude spoorlijnen, bossen en nieuwe, eigentijdse stadsparken.

Voor de sportieve fietser ontwikkelde Westtoer de Gent-Wevelgem Challenge. Het parcours door 'Flanders Fields' bedwingt de belangrijkste hellingen van de wielerklassieker 'Gent-Wevelgem'. De route is 100 km lang, passeert 3 beruchte 'plugstreets' en 11 stevige hellingen.

De 25 lusvormige Westtoer-fietsroutes zijn een vaste waarde voor de recreatieve fietser in West-Vlaanderen. Het routeaanbod is volledig vernieuwd en is geïntegreerd in het fietsnetwerk. De suggestiefietsroutes staan netjes vermeld op de fietsnetwerkkarten. De fietser kan zich zorgeloos laten leiden door de bewegwijzering met zeshoekige bordjes.

Voor gezinnen met kinderen werkte Westtoer in de Westhoek 9 thematische en kindvriendelijke fietsroutes uit. De 'KD-routes' hebben de figuurtjes Jaek en Nink als gids. Ze zijn bewegwijzerd met zeshoekige bordjes en vertrekken bij een startbord. Verrassend, leuk en op kindermaat!

Het aangrijpende verhaal van de Eerste Wereldoorlog wordt samengevat in 12 bewegwijzerde 14-18-fietsroutes. Ontdek met de fiets de monumenten, begraafplaatsen, bunkers, gebouwen en landschappen die getuigen van deze gruwelijke episode uit de wereldgeschiedenis.

Kansen en uitdagingen

Grote uitdaging voor de toekomst is het optimaliseren van het fietsnetwerk, het verbeteren van de kwaliteit van de fietswegen en een grotere inzet op digitalisering en innovatie. Westtoer werkt samen met veel stakeholders, aan een algemene update van het fietsnetwerk tegen 2026: het fietsnetwerk 3.0.

Daarvoor moet een grondige inventarisatie opgemaakt worden alsook een wensenkaart met missing links. Het is de bedoeling het fietsnetwerk plaatselijk en beperkt te verdichten. Samen met verschillende stakeholders op

lokaal, provinciaal en Vlaams niveau is het belangrijk te werken aan het verbeteren van het algemeen fietscomfort (degelijk verharde paden, kwalitatieve fietsenstallingen, fietsvriendelijk onthaal in restaurants, cafés en logies, fietsstartplaatsen met parking, openbare toiletten), het verhogen van fietsveiligheid (o.m. conflictvrije kruispunten, vrijliggende fietspaden) en de integratie van fietssnelwegen.

De beleving kan verhoogd worden via de inrichting van picknick- en rustplekken, landschappelijke verfraaiing, kind- en fietsvriendelijke haltes en enkele spraakmakende fietstrajecten. Verder kan ingespeeld worden op de creatie van 'mobipunten' in de vervoerregio's door die waar mogelijk te koppelen aan inrijpunten voor het fietsnetwerk.

Verder stelt Westtoer ook nog de realisatie van een groene fietsgordel in het vooruitzicht rond de centrumsteden Roeselare en Kortrijk. Ook een Beaufortfietsroute die de kunstwerken van de hedendaagse Kunsttriennale aan de Kust verbindt, ligt nog op de plank.

West-Vlaanderen als koploper in de wielersport

Een beetje fierheid is wel op zijn plaats als we kijken naar de plaats die we met onze provincie innemen in het landschap van het wielrennen. Niet enkel een resem van beroepsrenners met klinkende namen zoals Eric Leman, Freddy Maertens, Michel Pollentier en Yves Lampaert, om er maar enkele te noemen. We moeten ook niet onderdoen voor het aantal wielerklassiekers die onze provincie doorsnijden: de Ronde Van Vlaanderen, de E3 prijs, Kuurne Brussel Kuurne, ... zijn koersen met internationale faam. Als we dit koppelen aan ons erfgoed, en aan onze gastronomie, hebben we de ideale cocktail om publiek aan te trekken die aan den lijve wil beleven wat beroepsrenners op de fiets meemaken. De ronde trekt jaarlijks internationaal duizenden liefhebbers aan om daags voor de ronde, de rit met eigen ogen te verkennen. Dit zet onze provincie op de kaart voor deze specifieke vorm van toerisme.

Wandelen

Aanbod en cijfers

Op dit moment is er geen zicht op het aantal wandelaars in de provincie. In het kader van een aantal Europese projecten die net ingediend zijn, wil Westtoer via pilootonderzoeken bekijken of ze een methodiek kunnen vinden om ook deze doelgroep in kaart te brengen.

Het wandelaanbod in de provincie is uitgebreid en kwalitatief maar niet helemaal gebiedsdekkend. Er bestaan op bovenlokaal niveau 14 wandelnetwerken, 66 lusvormige wandelroutes, 24 stads- en erfgoedwandelroutes en 5 expedities voor kinderen. Daarnaast ontwikkelden ook heel wat steden en gemeentes een eigen lokaal aanbod voor wandelaars.

De wandelnetwerken van Westtoer ontsluiten de absolute topwandergebieden in West-Vlaanderen, in en rond de mooiste landschappen en natuurgebieden. De knooppuntenbewegwijzering laat de wandelaar toe een eigen start- en stopplaats te kiezen en een eigen route uit te stippelen. De gedetailleerde wandelkaart helpt de wandelaar daarbij op weg. Wie zich liever laat leiden, kan kiezen voor een bewegwijzerde suggestieroute op diezelfde wandelnetwerkkkaart. Westtoer selecteerde in die routes de mooiste plekjes, de meest verrassende paden en landschappen en de leukste stopplaatsen.

De lusvormige wandelroutes van Westtoer zijn de echte wandelklassiekers uit de provincie. Ze zijn perfect bewegwijzerd en beschikken over een overzichtelijk startbord en een praktische wandelkaart. Ze ontsluiten de mooiste

landschappen, bossen en natuurgebieden van West-Vlaanderen en laten de wandelaar kennis maken met pittoreske dorpen, historisch erfgoed, gezellige cafés en groene picknickplekken.

Aan de hand van de stads- en erfgoedwandelroutes kan de wandelaar het verrassende erfgoed en de eigentijdse architectuur in West-Vlaanderen ontdekken. Deze routes presenteren de mooiste en boeiendste plekken in de West-Vlaamse stadjes en steden en in de badplaatsen aan de kust. De routes zijn bewegwijzerd met metalen klinknagels.

Kansen en uitdagingen

Het wandelaanbod in West-Vlaanderen is al vrij uitgebreid en divers maar kan nog een impuls gebruiken. Er wordt gedacht aan een betere spreiding van het aanbod en de realisatie van bijkomende wandelproducten.

In het algemeen moeten we ernaar streven dat elke inwoner of (verblijfs) toerist in West-Vlaanderen op korte afstand van de woon- of verblijfsplaats groen en wandelmogelijkheden vindt. Westtoer wil het wandelproduct tot slot beter linken met het openbaar vervoer.

In eerste instantie ligt de focus op het vernieuwen en uitbreiden van de wandelnetwerken. Zij vormen de basis van het wandelproduct. Er wordt daarom verder gewerkt aan de uitbreiding/opwaardering van bestaande netwerken en aan de realisatie van nieuwe netwerken. De wandelnetwerken lenen zich uitstekend tot de realisatie van suggestiewandellusjes vanuit horeca en logies en tot het ontwikkelen van één of meer meerdaagse wandelarrangementen, al dan niet met bagagenabreng.

Naast de focus op wandelnetwerken met knooppunten denkt men aan versterking van het wandelaanbod in 'blinde vlekken' met kwalitatieve lussen op provinciaal niveau. Vanuit Westtoer wil men dit wandelproduct versterken met rust- en picknickplaatsen (picknickplan), goede instappunten met parking, boeiende 'points of interest' en veilige, comfortabele trajecten. Andere grote uitdagingen voor de toekomst zijn een verdere inzet op kwaliteit van het basisaanbod, digitalisering en innovatie.

5

Duurzaam toerisme in West-Vlaanderen

Duurzaamheid is een term die vele ladingen dekt. Vooraleer in te zoomen op enkele van de toeristische aspecten waar onze provincie haar duurzaam karakter toont, is het noodzakelijk de bredere context te schetsen. Zo kan de duurzaamheidstransitie in de logiesector, de gastvrijheid waarvoor de provincie West-Vlaanderen bekend staat en de tal van korte keten projecten aan dit bredere kader worden afgetoetst. Er wordt een blik geworpen op de situatie vandaag en die van morgen.

5.1. Inleiding

De aandacht voor duurzaamheid vindt zijn oorsprong bij de groeiende bewustwording rond het milieu sinds de jaren '70. Als antwoord hierop werd in 1987 door de Verenigde Naties een eerste definitie voor duurzaamheid geformuleerd:

“Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder de behoeften van toekomstige generaties, zowel hier als in andere delen van de wereld, in gevaar te brengen.”²⁰

Het was toen al duidelijk dat er voldoende aandacht diende te zijn voor de impact van de mens op de omgeving en de gevolgen hiervan voor de toekomst. De focus lag toen hoofdzakelijk op het sparen van de natuurlijke hulpbronnen, het beschermen van soorten en de biodiversiteit, het beperken van vervuiling, etc.

Ook wanneer duurzaamheid en toerisme met elkaar worden verbonden, blijft deze definitie relevant. Het is echter wel zo dat duurzaam toerisme aandacht vraagt voor meer dan enkel de ecologische impact. Volgens de Wereldorganisatie voor Toerisme (UNWTO) is duurzaam toerisme dan ook *“Toerisme dat ten volle rekening houdt met de huidige en toekomstige economische, sociale en ecologische impact, en dat tegemoetkomt aan de behoeften van de bezoekers, de sector, het milieu en de gastgemeenschappen.”²¹*

Concreet komt het er op neer dat wanneer men duurzame, toeristische producten ontwikkelt, er wordt getracht om zo min mogelijk negatieve en zo veel mogelijk positieve impact te genereren. Duurzaam toerisme is dan ook geen product, doel of nichevorm van toerisme op zich. Het is een mindset die bij alle stakeholders aanwezig moet zijn.

In deze omschrijving van duurzaam toerisme kunnen de drie pijlers van duurzaam toerisme worden herkend. Duurzaam toerisme is ecologisch, economisch en sociaal duurzaam. Er is als het ware aandacht voor “People, Planet & Profit”.

²⁰ Flanders DC 'Wat is duurzaamheid en duurzaam ondernemen (te raadplegen via: <https://www.flandersdc.be/nl/duurzaamheid/wat-is-duurzaamheid-en-duurzaam-ondernemen>)

²¹ Vrij vertaald naar <https://www.unwto.org/sustainable-development>

Ecologisch duurzaam

De eerste pijler van duurzaam toerisme heeft betrekking op de ecologische impact ervan. Toerisme kan namelijk een negatieve ecologische impact hebben. Denk maar aan de aanwezigheid van grote aantallen bezoekers in de nabijheid van natuurlijke habitats, afval en allerhande vervuiling, de ecologische voetafdruk van vliegreizen, ...

Door een duurzame mindset te omarmen bij het ontwikkelen van toeristische producten, kan de negatieve impact echter beperkt of zelfs omgekeerd worden. Door de toeristische druk te spreiden, te kiezen voor duurzaam transport, de natuur zo weinig mogelijk te verstoren, ... kan de impact beperkt worden. Om de negatieve impact effectief om te keren, is er nood aan samenwerking met verschillende stakeholders en dient er actief op zoek te worden gegaan naar linken met de twee andere pijlers.

Sociaal duurzaam

Duurzaam toerisme omvat meer dan het beschermen en behouden van de natuur en het klimaat. Duurzaam toerisme betekent ook de nodige aandacht voor de mens en zijn culturele identiteit. Het gaat over het vinden van een evenwichtige relatie tussen de verschillende betrokken stakeholders, zowel bezoekers als lokale inwoners, als toeristische aanbieders etc. Te vaak leveren toeristische initiatieven slechts voor een beperkt aantal stakeholders voordelen op. Dit terwijl de lasten vaak gedragen worden door de lokale bevolking, met een impact op de aanwezige culturele identiteit. Het betrekken van de lokale bevolking bij het opzetten van toeristische initiatieven of zelfs bij beleid kan helpen om op een sociaal duurzame manier te werk te gaan.

Economisch duurzaam

Toerisme zorgt voor heel wat werkgelegenheid, economische groei, investeringen en kan op die manier ook voor een hefboomeffect zorgen. Economische return door een duurzaamheidsbril bekeken, betekent voornamelijk dat deze return terugvloeit naar de lokale stakeholders en niet (enkel) naar de (internationale) investeerders.

De grote uitdaging voor het ontwikkelen van duurzame, toeristische producten

is dat "duurzaamheid" niet voor elke stakeholder dezelfde betekenis heeft. Voor de beheerder van een natuurdomein betekent duurzaamheid o.a. het beschermen van de natuur, het werken aan de biodiversiteit, het creëren van ruimte. De omwonenden willen echter graag een kwalitatieve leefomgeving met mooie natuur waar ook de komende generaties van kunnen genieten, terwijl gelijktijdig bezoekers arriveren om de natuurpracht te bewonderen. Voor die laatste groep betekent duurzaam: natuur waar je ook als bezoeker van kan genieten. Het is bijgevolg geen eenvoudige taak om het evenwicht te vinden tussen de drie pijlers van duurzaam toerisme en tegelijkertijd tegemoet te komen aan de behoeften van de verschillende belanghebbenden. Daarbovenop is toerisme ook sterk gelinkt aan andere industrieën zoals bijvoorbeeld landbouw en visserij als toeleveranciers voor horeca, wat betekent dat duurzaamheid veel verder reikt dan de toeristische sector zelf.

De niche waar dit evenwicht tussen de 3 aspecten van duurzaamheid vooral een rol speelt, is in het cruisetoeerisme. In sommige Europese steden staat het cruisetoeerisme sterk onder druk omwille van een dreigend gebrek aan evenwicht in de duurzaamheidsaspecten.

Het toepassen van de duurzaamheidsprincipes binnen toerisme vraagt dan ook een grote inspanning. Bij het opzetten van kleine initiatieven op nog weinig bezochte plaatsen, blijkt dit in de praktijk vaak erg haalbaar te zijn en mooie resultaten op te leveren.

Vaak omdat het duurzaamheidsprincipe bij dergelijke kleine, nieuwe initiatieven vanuit de projectontwikkeling in eerste fase kan meegenomen worden, met voldoende aandacht voor zowel de omgeving, de lokale bevolking en het aanwezige economische weefsel. Het ontwikkelen van duurzame toeristische producten op drukbezochte plaatsen of het verduurzamen van deze toeristische hotspots, betekent vaak een grotere uitdaging. De provincie West-Vlaanderen krijgt te maken met beide uitersten van het spectrum en alles tussenin. Zo moet gezocht worden naar manieren om de duurzaamheidsmindset te introduceren en integreren in de toeristische werking rond zowel de hotspots als de Kust en kunststad Brugge en binnen initiatieven op minder bezochte plaatsen.

5.2. Duurzaam logeren in West-Vlaanderen: vandaag en morgen

Logeren maakt onmiskenbaar deel uit van toerisme en ook dit aspect kan op een duurzame manier worden aangepakt. De transitie richting duurzaamheid werd, zeker in de nasleep van de COVID-19-crisis en de energiecrisis, reeds ingezet maar er stellen zich alsnog heel wat uitdagingen. Door een blik te werpen op duurzaam logeren vandaag en het logeren van morgen worden deze in kaart gebracht.

Duurzaam logeren vandaag

Voornamelijk kleinschalig logies

West-Vlaanderen bestaat toeristisch gezien uit Werelderfgoedstad Brugge en 4 regio's. De Kust en de Westhoek zetten reeds vele jaren in op toerisme. Daar zijn dus de meeste logies terug te vinden. Kenmerkend voor de Kust zijn de vakantieappartementen, hotels en campings. De Westhoek telt dan weer grote aantallen kleinschalige logies zoals familiehotels, B&B's of vakantiewoningen. Het Brugse Ommeland is een jongere toeristische regio met voornamelijk kleinschalige logies, hetzij in kleinere aantallen. Zowel vakantiegangers als zakentoeuristen vinden de weg naar de Leiestreek wat hier zorgt voor een mix van kleinschalige logies en hotels. De meeste logies-verstrekende bedrijven in West-Vlaanderen zijn dus kleinschalig.

Logies in cijfers

In 2022 telt West-Vlaanderen 387 hotels, 723 B&B's, 5 vakantieparken en -centra, 884 vakantiewoningen, 117 jeugdlogies, 337 kamergelateerd logies en 151 kampeerbedrijven. Samen goed voor 2.604 logiesuitbatingen, 9.049.498 overnachtingen door 3.899.804 verblijfstoeristen in West-Vlaanderen. Aan de Kust komen hier ook nog eens 103.718 vakantiewoningen voor verhuur (zowel direct als via toeristische verhuurkantoren) en tweedeverblijfsgebruik bij. Van de verblijfstoeristen in commercieel logies (exclusief tweedeverblijfsgebruik) komt 65,4% uit België en 20,6% uit de buurlanden Nederland, Frankrijk en Duitsland. 4,2% is afkomstig uit de UK en 9,8% uit andere landen.

Bron: Westtoer en FOD Economie

Die kleinschaligheid betekent enerzijds dat kleine investeerders gemakkelijk kunnen intekenen op deze markt. Anderzijds moeten we opletten voor een wildgroei aan aanbod via sites zoals bijvoorbeeld airB&B, die niet altijd even behoedzaam omspringen met de kwaliteit.

Impact COVID-19-crisis

In de jaren 2020 en 2021 krijgt het verblijfstoerisme het hard te verduren. Zo werden in 2020 38,4% minder overnachtingen genoteerd in commercieel logies ten opzichte van 2019²². Door de COVID-19-crisis werden zowel provinciale als Vlaamse steunmaatregelen voor de sector voorzien. Deze worden onder andere aangewend om investeringen in ecologische duurzaamheid te stimuleren bij toeristische ondernemers. Zo werden er in West-Vlaanderen 101 dossiers betoelaagd via Provinciale Stimulismiddelen en het reglement 'Beleef West-Vlaanderen' en 90 dossiers via het Vlaamse Stimulusprogramma.

De Covid-19-crisis zorgde ook voor extra bewustwording bij het brede publiek rond duurzaam toerisme. Mensen herontdekten het dichtbij reizen en werden zich bewust van de impact van (massa)toerisme en (vlieg)verkeer op het klimaat en onze omgeving.

De recente energiecrisis heeft de aandacht voor duurzaamheid enkel nog versterkt. Uit een bevraging van Westtoer blijkt dat er de voorbije jaren al heel wat geïnvesteerd werd maar eerder in snellere en goedkopere maatregelen (quick wins) dan in grote investeringen. Deze worden vaak uitgesteld omdat er minder middelen beschikbaar zijn in de sector omwille van de verschillende crisissen de afgelopen jaren.

Ondersteuning is nodig

De transitie in de logiessector is ingezet maar de grote, noodzakelijke investeringen blijven dus nog vaak uit. De kleinschaligheid van de logies maakt dergelijke grote investeringen ook minder evident. Toch zijn er al enkele CO₂ neutrale logies als koplopers in West-Vlaanderen. Het is dus mogelijk maar

22 Bron: Westtoer

verdere ondersteuning van de sector, zowel inhoudelijk als financieel, blijft nodig om de transitie naar klimaatneutraal van deze sector te versnellen. De logiessubsidie van Toerisme Vlaanderen in 2023 en 2024 zet alvast in op de thema's energie en water. Ook Westtoer zet in 2022 en 2023 in op deze thema's met infosessies en energie-advies. Begin 2024 start Westtoer een ondersteuningsprogramma voor toeristische ondernemingen op vlak van duurzaamheid.

Duurzaamheid: meer dan energie alleen

Door de hoge energieprijzen in 2022 en het klimaatdebat gaat veel aandacht naar energie. Duurzaamheid is echter veel meer dan energie alleen. Zoals aangehaald is duurzaamheid een mindset die de hele bedrijfsvoering beïnvloedt. Het is nadenken over hoe je kan ondernemen op een toekomstbestendige manier op vlak van de drie duurzaamheidspijlers.

Ook voor gasten wordt duurzaamheid steeds belangrijker. Logies dienen inspanningen te doen en hierover transparant te communiceren. Internationaal tracht het Green Key Label, het internationale ecolabel specifiek voor toerisme, de inspanningen van toeristische bedrijven zichtbaar te maken. Naast criteria op vlak van energiebesparing zijn ook inspanningen nodig op vlak van waterbesparing, afvalpreventie en -sortering, sensibiliseren van gasten, groenonderhoud, duurzame voeding en mobiliteit en verantwoord ondernemen. Ook Booking.com toont de nodige aandacht voor duurzaamheid bij logies. Op dit platform kunnen logies aangeduid worden als 'duurzame accommodatie'. Hiervoor geven uitbaters aan welke inspanningen zij leveren op vlak van energie en CO², water, afval, natuur en de lokale gemeenschap. Op basis daarvan wordt een impactscore berekend en beoordeeld in hoeverre het logies voldoet aan bepaalde standaarden.

Logies die reeds een erkend label behaald hebben, krijgen de vermelding 'duurzaamheid onafhankelijk geverifieerd' omdat bij hen ook ter plaatse een controle werd uitgevoerd.

Het logeren van morgen

Toerisme brengt West-Vlaanderen veel bij. Het zorgt voor welzijn en welvaart en het is een belangrijke economische sector. Prognoses tonen aan dat het toerisme in de provincie zal blijven toenemen. Om dit vol te houden, staat de sector voor de enorme uitdaging om de negatieve impact weg te werken en tegelijkertijd de positieve impact te vergroten.

Negatieve impact wegwerken

Om de negatieve impact weg te werken moet de logiessector een verduurzamingstraject doorlopen. Hierbij moeten de verschillende stakeholders de duurzaamheidsmindset omarmen en toepassen. Het beleid dient rekening te houden met het draagvlak van de bestemming, zowel op ecologisch vlak als op vlak van draagvlak bij de inwoners. De logiesuitbaters zelf dienen te innoveren en kunnen hiervoor inspelen op verschillende trends rond bewuster reizen. Denk bijvoorbeeld aan lage impact reizen, ecotoerisme, richten op dichtbij-vakanties en niet de verre landen, transparantie over inspanningen op vlak van duurzaamheid, het vermijden van negatieve impact als afval en single use plastics, plantaardig aanbod op de menukaart, deelmobiliteit, enzovoort.

Positieve impact vergroten

Tegelijkertijd kan toerisme een hefboomeffect voor de bestemming met zich meebrengen. Op die manier kan toerisme voordelen opleveren voor zowel ondernemers, bezoekers, inwoners als de plek zelf. Dit hefboomeffect wordt door Toerisme Vlaanderen in het kader van de visie 'Reizen naar Morgen' uitgewerkt. Hier wordt echt de kaart getrokken van regeneratief toerisme. Toerisme expert Anna Pollock legt het zo uit: *"Het is toerisme dat meer mensen laat profiteren van de voordelen en ook letterlijk bijdraagt aan het herstel van de planeet."* Dit vraagt een andere, holistische manier van denken waarbij nagedacht wordt over de impact van toerisme op de bestemming in zijn geheel. Voor de bezoekers zorgt het dan weer voor meer betekenisvolle ervaringen.

Logies kunnen dit mee vormgeven door in te spelen op bijvoorbeeld de trends waarbij reizigers echt contact maken met de cultuur en de lokale bevolking

door in te zetten op lokale producten en korte keten, door actief lokale projecten te steunen en de lokale economie, door sociale tewerkstelling in te schakelen. Het ontwikkelen van belevingen die zorgen voor persoonlijke groei is eveneens belangrijk, net als zorgen voor mobiliteitsoplossingen of rekening houden met diversiteit (solotravel, toegankelijkheid, diverse culturen, ...). Kortom, het gaat om positieve impactreizen.

De transitie naar meer duurzaamheid in de logiesector in West-Vlaanderen is duidelijk ingezet. Na de COVID-19-crisis en de energiecrisis is het echter belangrijk om vanuit het beleid logies verder financieel en inhoudelijk te begeleiden. De sector staat namelijk voor een enorme uitdaging om de negatieve impact van toerisme weg te werken en de positieve impact te vergroten. Om dit te doen moeten zij voldoende aandacht hebben voor de drie pijlers van duurzaam toerisme. Enkel zo kunnen ze echt verduurzamen en innoveren om uiteindelijk die positieve impact te creëren en de provincie aan de hand van toerisme nog beter te maken.

5.3. Gastheerschap – de sleutel tot sociaal duurzaam toerisme

Zoals hierboven al aangehaald, is duurzaam toerisme meer dan aandacht voor de ecologische impact van toerisme. Minstens even belangrijk om de negatieve impact te beperken en deze zelfs om te keren, is de aandacht voor de betrokkenheid van de lokale bevolking en de return voor deze laatste groep. Het sleutelwoord hierbij is gastvrijheid en het daarbij horende gastheerschap.

Gastheerschap en de bezoeker

Gastheerschap verwijst naar de kunst om gasten te verwelkomen, te begeleiden en te bedienen. Het gaat om het creëren van een warme, vriendelijke en gastvrije omgeving waarin gasten zich comfortabel voelen en kunnen genieten van hun ervaring. Gastheerschap kan op vele manieren worden toegepast en heeft een brede toepassing in diverse sectoren, waaronder de horeca, het toerisme, de evenementenbranche en de retail.

Door het multifunctioneel in te zetten, kan gastheerschap bijdragen aan een betere merkbeleving, een betere klantenservice en een betere interne communicatie. Het is daarom belangrijk dat bedrijven gastheerschap als een integraal onderdeel van hun dienstverlening beschouwen en het op een effectieve manier gebruiken om hun bedrijfsdoelen te bereiken.

Een bestemming mag zo mooi en aantrekkelijk zijn als ze wil, het valt of staat met de gastvriendelijkheid van de mensen die er aanwezig zijn. Dit gaande van de lokale bevolking tot de belanghebbende economische sectoren.

Alle schakels binnen het toerisme hebben een belangrijke gastheerschapsfunctie. Die schakels reiken zeer ver, denk maar aan de gastvriendelijkheid bij het plannen of boeken van een uitstap of vakantie. De manier waarop je hierbij wordt geholpen, zal bijvoorbeeld al bepalend zijn voor de verwachtingen van de bezoeker. Maar ook het vervoer (vliegtuig, trein, bus, tram, taxi, ...), het onthaal, de logies, de horeca, gidsen, ... hebben een grote bepalende functie binnen de gastvriendelijkheid en zullen medeverantwoordelijk zijn voor de beleving van de bezoeker.

Het spreekt voor zich dat de toeristische schakels zich inzetten om aandacht te hebben voor de gastvrijheid. Maar ook de lokale bevolking speelt hier een cruciale rol. En vooral hier zit de link met het duurzaam toerisme.

Gastheerschap en de lokale bevolking

Om de balans te vinden tussen de drie pijlers van duurzaam toerisme, is het essentieel om de behoeften van de verschillende stakeholders met elkaar te verzoenen. Al te vaak genereert toerisme een negatieve bijklank bij inwoners of omwonenden. Net door hen bij het toeristisch project te betrekken, kan deze negatieve bijklank worden vermeden of omgekeerd. Gastheerschap speelt hierbij een cruciale rol. De fierheid en openheid van de lokale bevolking over haar stad of regio kan een dusdanige stimulans geven aan het imago van de bestemming en deze uit te dragen bij bezoekers. Een ambassadeursprogramma kan helpen om deze ingesteldheid bij de lokale bevolking te stimuleren. De inwoners worden echte ambassadeurs. Dit brengt bezoekers en bewoners dicht bij elkaar wat bijdraagt aan de duurzame verankering en het lokale karakter van toerisme. Gastvriendelijk Ambassadeerschap is namelijk een manier om de gewoontes en gebruiken bij bezoekers kenbaar te maken. Het is vaak de onwetendheid van de bezoekers die voor frustraties bij de lokale bevolking zorgt.

Lokale gidsen kunnen bijvoorbeeld makkelijk die ambassadeursrol opnemen en deze uitdragen tot bij de bezoekers en de lokale gemeenschap. Deze wisselwerking zorgt zo voor wederzijds begrip en respect. Dit komt de leefbaarheid van een stad of regio ten goede. Die leefbaarheid is essentieel voor de lokale bevolking. Leefbare dorpen en steden zijn namelijk noodzakelijk om lokale activiteit, handel, beleving, ... te garanderen. En laat het nu net deze lokale cultuur en gewoontes zijn die bezoekers zo aanspreekt.

5.4. Korte Keten

Lokale cultuur en gewoontes omvatten ook de lokale producenten en streek-eigen producten. Ook zij spelen een niet te onderschatten rol in het verhaal van duurzaam toerisme. Het korte keten verhaal kan in vele gevallen als mooi voorbeeld van een duurzaam project, zowel economisch, sociaal als ecologisch, naar voren geschoven worden.

Korte Keten is intussen dan ook geëvolueerd tot één van de meest prominente uithangborden in regionale en lokale voedselstrategieën. Bij Korte Keten wordt er gefocust op de kortst mogelijke weg die voeding aflegt van de producent tot bij de (eind)verbruiker. Met name bij kortere voedselketens vindt het concept zijn ingang omdat kringlopen dan gemakkelijker te sluiten zijn²³.

Korte keten vormt een opportuniteit om als producent zelf een toegevoegde waarde te creëren voor de eigen primaire producten en de afzet zelf in handen te nemen. Dit impliceert onder andere dat de producent de prijs zelf kan bepalen en transparant over het productieproces en het verhaal achter het product kan communiceren. Tot slot heeft het ook als voordeel dat de band tussen producent en consument nauwer wordt.

²³ Instituut voor Landbouw-, Visserij- & Voedingsonderzoek 'Dossier Korte keten' (te raadplegen via: <https://ilvo.vlaanderen.be/nl/dossiers/korte-keten>).

Er wordt momenteel volop gezocht naar nieuwe initiatieven die zich richten op de transformatie van het huidige voedselsysteem. Die transformatie moet ervoor zorgen dat aan de vraag op een gezonde en duurzame manier kan voldaan worden. Voor de provincie West-Vlaanderen is dit een grote en belangrijke uitdaging. Onze provincie telt namelijk 1 211 193 inwoners²⁴. Tel daarbij nog het aantal toeristen en pendelaars, wat neerkomt op heel wat monden die elke dag in onze provincie gevoed moeten worden. De productie van voeding neemt dan ook een belangrijke plaats in binnen onze provincie. Zo'n 63% van het West-Vlaamse grondgebied heeft een bestemming als landbouwgebied. Dit is opvallend hoger dan in de rest van Vlaanderen (45%). Heel wat mensen rekenen bijgevolg op onze provincie voor hun voedsel²⁵.

Vanuit een strategisch niveau steunt Vlaanderen met initiatieven zoals de Vlaamse Voedselstrategie en de Strategische visienota Korte Keten een transformatie van het voedselsysteem voor Vlaanderen. De provincie West-Vlaanderen zet dan meer dan ooit in op praktijkgericht onderzoek en het verduurzamen van de lokale voedselsystemen. Hiertoe worden tal van acties op poten gezet en voorlichtingen georganiseerd door o.a. twee provinciale agentschappen POM West-Vlaanderen en INAGRO met aandacht voor slimme samenwerkingen. Hun portfolio telt dan ook talrijke R&D intensieve en innovatiegerichte activiteiten met een specifieke focus op de West-Vlaamse land- en tuinbouw en desgevallend wijdere voedingsindustrie.

In de provincie West-Vlaanderen zijn er meer dan een 8 000-tal land- en tuinbouwbedrijven. Velen onder hen zijn reeds begonnen met het diversifiëren van hun bestaande bedrijfsstructuur en productietechnieken als antwoord op de talrijke uitdagingen waarmee ze worden geconfronteerd²⁶. Ongeveer een vijfde doet momenteel aan landbouwverbreiding²⁷ en een op zeven doet aan korte keten.

²⁴ Provincie in cijfers

²⁵ Conceptnota Beleidsplan ruimte West-Vlaanderen

²⁶ Cfr. energiecrisis, stikstof, COVID-pandemie, etc.

²⁷ Begrip dat verwijst naar het aanbieden van extra activiteiten of diensten naast de klassieke primaire productie van planten en dieren.

Korte keten zit duidelijk in de lift. Producenten zoeken alternatieven om een hogere prijs voor hun product te krijgen en om meer waarde te creëren met hun bestaande areaal en vee. Daarnaast gaat een toenemend aantal consumenten bewuster om met voeding, waarbij concepten zoals korte keten, en 100% West-Vlaams aanspreken. Maar korte keten blijft ook in West-Vlaanderen eerder een niche en staat niet geheel los van de traditionele productie en afzetkanalen. Het is telkens maatwerk, rekening houdend met de omgeving, het bedrijf en de interesses en competenties van de producenten. Dit resulteert bijvoorbeeld in een melkveebedrijf dat 20% van de melk verwerkt en verkoopt op de hoeve. De overige 80% van de productie vindt afzet bij de melkfabriek.

Het 'Samen korte keten' project is een mooi voorbeeld waar twee provinciale agentschappen (POM en INAGRO) in samenwerking met handelaarsfederatie UNIZO een antwoord trachten te bieden op de uitdagingen en schaalnadelen van de korte keten. Via een inventarisatieoefening van bestaande samenwerkingen, een gerichte bevraging bij producenten, lokale besturen en het middenveld werden de noden en uitdagingen in kaart gebracht. Uit deze input werden er vier pistes geïdentificeerd die in proeftuinen verder zullen worden uitgewerkt. Voorbeelden omvatten onder meer de inzet op groepsaankopen, samenwerkingen inzake verpakking/verzendozen, gezamenlijke depots/marktwagens/verkooppunten, etc.

Kenmerkend voor het korte keten systeem is dat er naast de sterke connectie tussen producent en consument ook aandacht is voor de identiteit van het product doorheen de volledige keten. Zo is er de werking '100% West-Vlaams', een label en netwerk voor kwaliteitsvolle en ambachtelijke producten uit West-Vlaanderen. De focus ligt in de eerste plaats op het in de kijker plaatsen van lokale hoeveproducenten en streekproducten alsook de locaties waar deze kunnen worden gekocht. Recent werd de website van 100% West-Vlaams ook geïntegreerd in de website 'Visit West-Vlaanderen' dankzij de hulp van Westtoer met het oogmerk op een betere toeristische ontsluiting van dergelijke producten. Door regelmatig samen te komen, opleidingen te organiseren (bv. Colloquium Korte Keten), ontwikkeling van nieuwe producten en diensten (Korte Keten Toolbox) en gezamenlijk promotie te voeren onder dit kwaliteitslabel wordt de provincie als bijgevolg steeds sterker, professioneler en gekender.

Ook met kennisinstellingen wordt er volop samengewerkt in het kader van korte keten. Zo werd een traject rond ambassadeurschap geïnitieerd in samenwerking met het project Empowering Farmers en VIVES Hogeschool. Het traject beoogt in de eerste plaats de installatie van een lerend netwerk rond klantenbinding.

Er wordt meer dan ooit thematisch via projecten samengewerkt. Zo werd recent het Leader-project 'Westhoek op je bord' opgestart waar korte keten wordt gekoppeld aan logies zodat bezoekers aan de Westhoek de regio niet alleen beleven maar ook letterlijk proeven. Dergelijke voorbeelden tonen aan dat korte keten een concept is dat zeker nog kan groeien.

Korte Keten hoeft niet altijd gelinkt te zijn aan landbouwinitiatieven. Een ander mooi voorbeeld omvat de 'Visserij Verduurzaamt' certificering gericht op een duurzame visvangst. Het initiatief kent zijn oorsprong in 2018 en wordt o.a. gebruikt als communicatiemiddel naar afnemers via een erkenning op de veilklok in de vismijn of als voorwaarde gekoppeld bij een aankoopbeleid²⁸. Ook grote spelers zoals supermarktketen Carrefour sprongen recent (eind 2022) mee op de kar en zetten in op het certificaat als Belgisch alternatief voor de labels MSC en ASC in hun aanbod.

Eind 2022 werd 'Visserij Verduurzaamt Market 2.0' gelanceerd waarin de scope breder werd getrokken en zich meer focust op de volledige toeleveringsketen (o.a. groothandels, verwerkers, verkooppunten, etc.). Ook hier dienen organisaties die zich kandidaat stellen om het certificaat in ontvangst te nemen, te voldoen aan duurzame voorwaarden. Op heden hebben al 13 organisaties het certificaat behaald.

Korte Keten initiatieven worden tot slot elk jaar in de maand mei in de bloemetjes gezet tijdens de 'Week van de Korte Keten'. Binnen de provincie is er van alles te beleven om met een hapje en een drankje kennis te maken met de rijke eet- en drinkcultuur die de provincie te bieden heeft.

²⁸ Provincie West-Vlaanderen serveert in haar personeelsrestaurant uitsluitend vis afkomstig van een vaartuig met de 'Visserij Verduurzaamt'-erkenning.

5.5. Conclusie

Het is duidelijk dat de provincie West-Vlaanderen de duurzaamheidsmindset binnen een toeristische context zo goed mogelijk probeert te omarmen. Dit doet ze door beleidsinstrumenten te ontwikkelen en beleidsondersteuning te bieden om haar verschillende stakeholders bij de duurzaamheidstransitie te ondersteunen en begeleiden.

Het blijft echter belangrijk om vanuit het beleid bijvoorbeeld de logiessector verder financieel en inhoudelijk te ondersteunen. Deze sector staat namelijk voor een enorme uitdaging om de negatieve impact van toerisme weg te werken en de positieve impact te vergroten.

Het verder inzetten vanuit het beleid op leefbare dorpen en steden zal noodzakelijk zijn om de lokale activiteit, handel, beleving, ... te garanderen en bijgevolg het toerisme te garanderen. De lokale bevolking bij dit beleid betrekken en voldoende aandacht hebben voor participatie kan een manier zijn om die stakeholder tot ware ambassadeur te promoten en de wisselwerking tussen bezoeker en bevolking te faciliteren.

De provincie zet ook in op praktijkgericht onderzoek en de verduurzaming van de lokale voedselsystemen. Door initiatieven zoals het 100% West-Vlaams label en de daaraan gekoppelde werking, de samenwerking met kennisinstellingen en de agentschappen, toont de provincie haar duurzame intenties. De blijvende nood aan dergelijke initiatieven toont echter ook dat een concept zoals het korte keten verhaal zeker nog groeimarge heeft en dat er de komende jaren moet gezocht worden naar antwoorden op uitdagingen met betrekking tot schaalvergroting en het uitbreiden van de scope.

De provincie West-Vlaanderen moet aandacht blijven hebben voor het introduceren en integreren van de duurzaamheidsmindset binnen haar toeristische werking om zich verder te ontwikkelen als duurzame speler binnen de toeristische context.

6

Toerisme en sociaal belang.

Hefboom in zorg op maat en de logiessector: florerend toerisme?

6.1. Inleiding

Herbergen hadden vroeger ook een openbare functie: openbare verpachtingen, openbare verkopen, rechtszittingen en openbare raden werden er gehouden. Paarden werden er gestald, postkoetsen kwamen er voorbij. Mensen verkregen een slaapplek en er was de sociale interactie en het vertier aan de toeg. Eigentijdse overnachtingsaccommodaties kunnen er moeilijk nog mee vergeleken worden. Herbergen hadden een sociale functie die veel meer onderbouwd en onderhouden werd binnen de bestaande samenleving dan de verscheidenheid en de niches waar men vandaag de dag op inspeelt. Dat maakt dat er een essentieel karakter deels is verdwenen binnen de functionaliteit van een modern logies. Het logiesdecreet zet in op het verhuren van accommodaties en ontmoet de realiteit niet helemaal. Logiesuitbaters die niet op bestemmings- of stemmingsplaatsen hun zaak runnen, merken al heel snel op dat er vele duizenden redenen zijn waarom de mens zich verplaatst. Verplaatsingen die verder reiken dan recreatieve of toeristische redenen en waarvoor een groot deel de provinciale toerismebedrijven hun marketing nog steeds laten richten. In 2020 haalde dit het vooruitgestippelde beleid van Toerisme Vlaanderen en de provinciebedrijven volledig onderuit. Toegegeven, we stonden aan de vooravond van één van de grootste gezondheids crisissen sinds WO I.

Niet elke verplaatsing die een mens onderneemt in Vlaanderen valt onder de toeristische of recreatieve paraplu. De logiesuitbater in een centrumstad of op het platteland zal al snel drie categorieën definiëren: professionelen in de week, familiefeesten in het weekend en fietsers in de lente en de zomer. Natuurlijk zijn er bestemmings- en eventuele doeleinden, zeker in

steden met een historische achtergrond of sport en culturele infrastructuur. Wie iets nauwer de zaken onder de loep neemt, merkt dat mensen zich verplaatsen en logies zoeken omwille van aspecten die deel uitmaken van het leven in zijn totaliteit, privé en beroeps, van begin tot het einde.

Vandaag kunnen wij nadenken over een bijkomende inhoudelijke invulling of omkadering door en van kleinschalige logies. Eén denkpatroon kan zijn, een verblijfsaanbod als hefboom binnen een specifiek zorgaspect, voor een grote groep mensen met een lichte zorgvraag. Een andere overweging kan zich richten naar de zorgsector binnen het specifiek kader van een florerend verblijf.

Voorbeelden binnen onze provincie vinden we in De Panne en in Zuienkerke. Villa Rozerood in De Panne kwam in 2008 met een totaal nieuw concept. Zij bieden gezinnen met zwaar zieke kinderen en jongeren een respijt- en ontspanningsverblijf aan, met zorg op maat, om hen op adem te laten komen en hun batterijen op te laden. Ook in Zuienkerke zien we een mooi voorbeeld hoe zorg en toerisme hand in hand kunnen gaan. Het hotel Domein Polderwind in Zuienkerke is een initiatief van Rode Kruis-Vlaanderen. De nood aan aangepaste accommodaties in Vlaanderen was bijzonder hoog, wat het organiseren van (groeps)vakanties voor personen met een beperking zeer moeilijk maakte. Het was dan ook een bewuste keuze een eigen, toegankelijk hotel te bouwen om in Vlaanderen meer mensen met een zorgbehoefte de kans te geven te genieten van een vakantie.

6.2. Uitdagingen

Volgens recente projecties zal de vergrijzing en de verzilvering van de bevolking in de Vlaamse steden en gemeenten zich blijven verderzetten, zij het niet overal op dezelfde manier. Aan de kust, het oostelijke deel van Limburg en de Noorderkempen is de stijging van het aantal 65-79-jarigen en 80-plussers het sterkst. In Antwerpen, Gent, Leuven, de zuidelijke rand van Brussel en in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen is de verwachte stijging het zwakst. Daar zullen de aandelen ouderen en oudste ouderen in 2030 dan ook het laagst zijn. Het aantal 80-plussers steeg sterk in de voorbije jaren. Het aantal 65-79-jarigen zal stijgen in de komende jaren.

Volgens demografische vooruitzichten is de toename van het aantal inwoners in België in 2022 uitzonderlijk hoog. Op lange termijn is de toename echter minder dynamisch dan de afgelopen dertig jaar. Sinds 1992 is de bevolking in België met gemiddeld 52 000 inwoners per jaar gestegen. In de periode 2022-2070 zal de groei van de Vlaamse bevolking relatief vergelijkbaar blijven met die van de afgelopen decennia.

Onze gezondheidszorg behoort tot de beste in de wereld. Naast de gezondheidszorg hebben we 1 op 5 Vlamingen tussen de 18 en 85 die zorgen voor minstens driekwart miljoen mensen, maar de coronacrisis zal o.a. deels deze cijfers onder druk zetten. De zorgvormen verschillen natuurlijk wel in tijd en in ruimte, maar zullen wel toenemen door bijvoorbeeld vergrijzing, verzilvering, eenzaamheid, non-communicable diseases (ncd's), long-covid, enzovoort.

Een groot deel van de zorgbehoevenden is mobiel en leidt een normaal leven, waarbij sommigen een lichte zorgvraag en anderen meer intense zorg behoeven.

Vlaanderen bezit reeds zorglogies, verblijfcentra voor zorgbehoevenden en er zijn ook verschillende initiatieven zoals iedereenverdientvakantie.be voor vakantiegangers met een beperkt budget, een beperking of een bijzondere vraag voor mensen die nood hebben aan een dagje weg of vakantie, maar niet zo gemakkelijk kunnen vertrekken.

6.3. Gastvrijheid voor mensen met een lichte zorgvraag

In 2014 stelde een studie dat naar schatting 16% van Europeanen een beperking hebben. Zoals al gezegd, dienen wij ook rekening te houden met de huidige tendensen van vergrijzing, verzilvering, mensen die langer blijven thuis wonen, langer individueel op vakantie gaan, licht zorgbehoevenden (incidenteel, tijdelijk of chronisch), ...

Als een beperking of een lichte zorgvraag samengaat met een specifieke nood aan extra zorg, wordt de keuze beperkter om op vakantie te gaan of een verblijfsaccommodatie te vinden, naast de reeds bestaande grotere, gespecialiseerde gekende zorglogies.

Een eerste denkpiste draait rond logies die inspelen op een lichte zorgvraag. Op een bescheiden schaal in o.a. de provincie Antwerpen en in Roeselare zijn er voorbeelden die potentieel bezitten. Vooreerst zal het de kwantiteit en diversiteit aan logies met een bepaalde (externe) zorgverstrekking verhogen. Ten tweede kan het dienen als hefboom in een nieuw toeristisch/verblijfsaanbod, ook binnen een nieuwe visie van ons zorgaanbod. Ten derde kan het onderdeel vormen van een aanbod binnen een florerende economie, lees toerisme, meer bepaald een community-based approach.

De vraag die men dus stelt: "is het mogelijk bepaalde lichte zorg in reguliere logies door externen aan te bieden?" Hierdoor kan men meer gasten laten genieten van een veilig, deugddoend en comfortabel verblijf in een nieuwe of andere omgeving. De gasten met een lichte zorgvraag een fijn verblijf aanbieden in reguliere logies die hun eigen zorgnetwerk uitbouwen. Is het mogelijk dit uit te laten groeien in een platform eventueel in samenspraak met de gezondheidszorg en lokale overheden?

Reguliere logiesaanbieders zoeken extern of intern zorghulp wanneer nodig. Op basis van good practices en samenwerkingen voorziet men in een aanbod van specifieke lichte zorgvragen eventueel ook door een zorgnetwerk uit te bouwen bovengemeentelijk, per streek of per provincie.

Naast het bestaande zorglogies voorziet men in gastvrijheid door reguliere (kleinschalige) logiesondernemers die lichte zorgvragen willen tegemoetkomen in wat men langzaam een "Hospitality Plus" noemt. Hoe? Logiesondernemers organiseren een eigen netwerk van kinesisten, thuisverpleging, diëtisten, verhuurders zorgmateriaal, ... Een zorgverstreker in de buurt van de logiesmaker, die bereid is deze zorg tijdens "het verblijf/vakantieperiode" te verlenen. Belangrijk daarbij is de overweging te maken om eventueel een inhoudelijk kader met gezondheidsactoren en de overheden op te starten of een platform aan te bieden.

6.4. Menselijke verbinding binnen context van een florerende economie

Er dienen zich veel kansen aan om toerisme om te vormen tot een model dat duurzamer, inclusiever en zorgzamer is voor de vele belanghebbenden die erop vertrouwen. In overeenstemming hiermee biedt het concept van 'menselijk floreren' verdiensten als alternatieve toetssteen voor het evalueren van de effecten van toerisme op de gemeenschap. Menselijke bloei heeft een lange ontstaansgeschiedenis en de hedendaagse manifestatie ervan verlegt grenzen van de toepassing ervan.

Menselijk floreren heeft het potentieel benaderingen te bieden waarmee de impact van toerisme en verblijf op de gemeenschap kan worden gemeten. Het toerisme van de toekomst is voor iedereen. Binnen het florerende toerisme zoekt men naar menselijke verbinding en de effecten daarvan. Moeilijkheidsgraad blijft natuurlijk het meten. Belangrijk is dat men ook een onderscheid maakt in het persoonlijk, sociaal en omgevingsniveau en men florerend toerisme niet gaat verwarren met florerende bestemmingen.

Mensen die zich verplaatsen, overkomen bepaalde drempels: fysiek, socio-cultureel, mentaal, financieel, gezinssituatie, leeftijd of een combinatie. Door die drempels weg te werken, kiezen we voor een inclusief toerisme, dat inspeelt op alle noden. Misschien moeten we niet langer exclusieve aanbiedingen voor specifieke doelgroepen absoluut willen kaderen en formuleren. De aanpak moet erin bestaan om logiesmakers die hun aanbod willen uitbreiden daarin te ondersteunen. Gastvrijheid draait om keuzes maken. We lijken soms te verstranden in tunnelvisies en we moeten proberen de scope te verbreden en te verdiepen.

Het aanbod kan veel verder gaan dan reguliere logies die een lichte zorgvraag beantwoorden. Logiesmakers die in de nabijheid liggen van woonzorgcentra, hospitalen, zorgcentra, revalidatie en palliatieve centra zoeken soms zelf hun weg in de verbreding van hun aanbod. Waarom kan men deze zorgactoren, de functionaliteit, de essentie, karakteristieken van reguliere logies niet uitbreiden en/of verdiepen indien daar een vraag zou zijn of een keuze in kan gemaakt worden?

Belangrijk is om in gedachte te houden, dat men niet verwacht dat reguliere

logiesuitbaters een medische achtergrond moeten bezitten maar deelnemen in een eigen zorgnetwerk of opgenomen worden in een bestaande dienstverlening binnen de zorg. Stel: "een rustig herstel na een ingreep in de nabijheid van zorginstelling" of "u bent net geopereerd, maar u heeft nog nabije zorg nodig" of "u wil niet alleen thuis herstellen, maar in een veilige omgeving aansterken, na een ziekenhuisopname in de nabijheid van een zorginstelling?" De gelegenheid faciliteren om even op adem te komen, geldt ook voor familieleden en mantelzorgers (al dan niet met een lichte zorgvraag). Zij worden even ontlast van hun dagelijkse zorgen, indien er alternatieven zijn voor hen natuurlijk.

Om hier alle kansen te bieden die het verdient, is een degelijk aanbod van minimale zorg een absolute must. De keuze van ziekenhuisnetwerken dient dan ook oog te hebben voor het zorgaanbod in regio's die logies aanbieden zoals bijvoorbeeld de Westhoek.

Het geniet daarom aanbeveling om:

1. Werkgroep oprichten rond logies die inspelen op verblijven met een lichte zorgvraag.
2. Werkgroep oprichten met gezondheidszorg en de logiessector om eventuele nieuwe dynamieken en inzichten te genereren met betrekking tot verblijven van mensen met lichte nazorg of een tijdelijke ontzorging gekoppeld aan een verblijf of een verblijf met een lichte zorgvraag, al dan niet gekoppeld aan financiële tegemoetkomingen, enzovoort.

7

Toerisme en tewerkstelling. Toerisme werkt!

7.1. Inleiding

De toeristische sector is een economische sterkhouder, goed voor 1/10 jobs wereldwijd. Bovendien speelt de sector een voortrekkersrol in jobcreatie (1/4) en in tewerkstelling van doelgroepen²⁹. Tijdens de pandemiejaren presteerde toerisme uiteraard een heel pak minder, maar het herstel is duidelijk ingezet. In West-Vlaanderen is dat evenzeer het geval. Hieronder presenteren we om te beginnen recente cijfers over tewerkstelling in toerisme

29 (World Travel & Tourism Council, 2022)

in West-Vlaanderen. Uit deze cijfers blijkt een krapte op de toeristische arbeidsmarkt, vooral in de hospitality³⁰. Een belangrijke oorzaak is het negatieve imago waarmee de sector kampt. In de tweede paragraaf gaan we hier dieper op in, en beschrijven we de belangrijkste uitdagingen en acties om dit probleem aan te pakken.

Het negatieve imago van toerisme als werkgever is problematisch. Toerisme is niet alleen een belangrijke werkgever, maar levert ook een belangrijke bijdrage aan het BBP – in 2019 maar liefst 10.3% wereldwijd³¹. Ook in West-Vlaanderen draagt toerisme in grote mate bij aan de economische welvaart, vooral dankzij het toeristisch succes van de Kust, de Westhoek en onze provinciehoofdstad Brugge. Om een maximale positieve economische impact te creëren heeft de sector absoluut nood aan enthousiaste, competente en ondernemende professionals op alle niveaus. Deze professionals moeten zorgen voor topkwaliteit: door een divers, innovatief, duurzaam en beleavingsgericht aanbod enerzijds en door een warm en gastvrij onthaal anderzijds. Dat zijn immers de ingrediënten voor klantentevredenheid en toeristisch succes. In de derde paragraaf zoomen we in op het toeristisch onderwijs, dat samen met andere stakeholders een belangrijke verantwoordelijkheid draagt voor het aantrekken en opleiden van competente toerismeprofessionals.

In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk nemen we West-Vlaamse sociale tewerkstellingsprojecten in toerisme onder de loep. Want toerisme draagt niet enkel bij aan de welvaart, maar ook aan het welzijn van onze bevolking en heeft als sector een aantoonbaar positieve maatschappelijke impact.

30 Die krapte zien we ook in de wereld van de reisagenten en touroperators, maar die deelsector laten we hier verder buiten beschouwing.

31 Ook hier zorgde COVID-19 voor een dip, maar ook hier blijkt het herstel ingezet. Bron: (World Travel & Tourism Council, 2022)

7.2. Tewerkstelling in toerisme in cijfers

In 2021 was toerisme in West-Vlaanderen goed voor 41 388 jobs³² (directe of indirecte tewerkstelling). In het pre-coronajaar 2019 waren dat er nog (maar) 40 573. Na een grote dip in het coronajaar 2020 - er bleven nog slechts 25 584 jobs over - noteren we dus een kleine stijging. Vooral de Kust (34 657 jobs) en Brugge (3 381 jobs) hebben een hoge tewerkstelling in toerisme. Door de coronapandemie werd binnenlands toerisme enorm populair en dat legde de Kust alvast geen windeieren: de tewerkstelling in 2021 is zelfs beduidend hoger dan pre-corona (31 680 jobs in 2019). Brugge heeft het hier wat moeilijker, omdat het internationaal toerisme trager weer op gang kwam.

Op het Dashboard tewerkstelling in de toeristische sector in Vlaanderen³³ kunnen we deze cijfers vergelijken met de rest van Vlaanderen, en kunnen we belangrijke parameters meer in detail bekijken. In het Vlaamse Gewest is toerisme goed voor 214 489 jobs – 20% situeert zich dus in onze provincie. Enkel het Brusselse Gewest en Antwerpen doen beter dan West-Vlaanderen, met respectievelijk 69 749 en 61 507 jobs.

Het grootste deel van de toerismejobs in West-Vlaanderen, bijna 54%, situeert zich in de horeca en de voeding- en drankverstrekkers, gevolgd door de accommodatie (10,27%) en diensten voor cultuur (10,11%). 45% van die jobs wordt ingevuld door vrouwen, Vlaanderen breed is dat getal lager (40%). Net als elders in Vlaanderen is het aandeel deeltijdse tewerkstelling in toerisme hoog. Slechts 56% van alle jobs zijn fulltime tewerkstellingen. Opvallend in West-Vlaanderen is het grote aandeel seizoensarbeid en flexi-jobs (20%, versus 13% Vlaanderen breed). De deeltijdse tewerkstelling is het hoogst bij de voeding- en drankenverstrekkers.

Het grootste deel van toerismejobs in Vlaanderen zijn loontrekkenden, ruim 64% - in West-Vlaanderen is dat een kleine 60%. Toerisme in West-Vlaanderen telt relatief gezien meer zelfstandigen (bijna 36% van alle toerismejobs) dan Vlaanderen in het algemeen (32%). De cijfers laten bovendien zien dat het aantal zelfstandigen in onze provincie licht is gestegen (+0.8%) in vergelijking met 2020, waar dit Vlaanderen breed niet het geval was (-1,4%). In Vlaanderen zijn iets meer dan 9 000 jobs in toerisme overheidsfuncties. 1/5 van die jobs vinden we in West-Vlaanderen. Enkel Oost-Vlaanderen scoort hoger (1/4 van alle overheidsjobs).

Samenvattend: toerisme is in West-Vlaanderen een belangrijke bron van tewerkstelling. Gemiddeld zijn de cijfers goed, en beter dan in de meeste andere Vlaamse provincies. Investeren in toerisme is en blijft nodig om die economische welvaart op peil te houden.

³³ Dashboard tewerkstelling in de toeristische sector in Vlaanderen (te raadplegen via <https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/onderzoek/economie-toerisme>).

7.3. Schaarste op de toeristische arbeidsmarkt

Zoals uit de tewerkstellingscijfers blijkt, heeft corona een zeer grote impact gehad op de tewerkstelling in de horeca en in de toeristische sector in het algemeen. Maar deze cijfers tonen ook dat er een enorme veerkracht is in diezelfde sector. De sector herstelt zich zeer snel. Het gevolg hiervan is dat er op vandaag een grote schaarste is aan arbeidskrachten in de brede sector. In een tijd waar er in het algemeen schaarste heerst op de arbeidsmarkt³⁴ wordt de uitdaging om dit op te lossen des te groter.

Vooral aan de kust is het probleem groot. Er wonen op zich weinig jongeren en weinig mogelijke instromers. Jongeren doen vaak hun vakantiejob waar ze studeren en zien een job aan de kust niet meer zitten. Verder werkt de vakantiespreiding in Wallonië het probleem nog in de hand. In mei en juni zijn de jongeren aan het studeren en kunnen ze geen vakantiejob aannemen. Voor vaste werknemers is wonen aan de kust zeer duur geworden. Dat zorgt ervoor dat mensen minder gemakkelijk instromen in de arbeidsmarkt. Door

de hogere kosten voor het woon-werkverkeer en de mobiliteitsproblemen zien werknemers het ook niet meer zitten om ver van huis te werken.

Een tweede probleem is een rechtstreeks gevolg van de coronapandemie. Tijdens corona zijn er veel werknemers uitgestroomd naar andere sectoren die niet altijd zoveel flexibiliteit vragen aan hun werknemers als de toeristische sector in het algemeen en de hospitality business in het bijzonder. Weekendwerk en avondwerk worden hier immers als normaal beschouwd. Dit gecombineerd met het klassieke negatieve imago dat de sector slecht verloont, te veel flexibiliteit vraagt en niet altijd kwaliteitsvolle jobs aanbiedt zorgt ervoor dat vacatures moeilijk ingevuld raken. Mensen zijn steeds meer op zoek naar werkbaar werk.

Volgens recente cijfers van het statistiekbureau Stabel (2022) bleef voor de coronacrisis 49,9% van de werknemers in de sector wanneer ze van werk veranderden. Dat lag boven het gemiddelde van 45%. Na de coronacrisis daalde dit cijfer in de horeca bijvoorbeeld naar 35,1%. Daar moet zeker aan gewerkt worden willen we dat de sector zich voldoende herstelt.

De sector zelf is zich bewust van de urgentie van het probleem en levert nu al heel wat inspanningen om jobs in toerisme aantrekkelijker te maken. In de hospitality sector bijvoorbeeld is er een duidelijke trend om meer zorg te dragen voor het personeel en in te zetten op werkbaar werk. Zo zijn er in heel wat bedrijven al meer sluitingsdagen – soms ook in het weekend. Om de werkdruk te verlichten werkt men met een beperkter aanbod, en gaat men op zoek naar outsourcing en convenience producten. Stuk voor stuk mooie initiatieven, maar er gelden ook enkele belangrijke kanttekeningen: de sector moet opletten dat dit geen negatieve impact heeft op de kwaliteit, de omzet en de rendabiliteit. Daarom is het belangrijk dat er verder wordt nagedacht over acties die de tewerkstelling in toerisme verder aantrekkelijk maken zonder dat dit afbreuk doet aan de dienstverlening naar toeristen. Hier is zowel een rol weggelegd voor de bedrijven zelf, de sectorfederaties en de overheid.

³⁴ 'West-Vlaanderen heeft eind december 2022 13.508 openstaande vacatures' (Uit: De West-Vlaamse arbeidsmarkt januari 2023 via <https://extranet.vdab.be/system/files/media/bestanden/2023-03/Provinciale%20arbeidsmarktanalyse%20voor%20arbeidsmarktverkenner.pdf>)

Bedrijven moeten meer investeren in de huidige medewerkers

Het personeelstekort heeft veel ondernemers in de sector aan het nadenken gezet. Het besef namelijk dat het menselijke kapitaal in de sector cruciaal is voor succes. Daarom is het essentieel dat ondernemers extra moeite doen om vooral hun medewerkers te behouden. Mogelijke acties zijn aangepaste uur-regelingen om de work-life balans beter te maken. Alternatieve vormen van verloning en extralegale voordelen maken jobs in toerisme aantrekkelijker. Verder kunnen technologische vernieuwingen, zoals toepassingen met A.I., routineuze taken van medewerkers overnemen en zorgen voor meer kwalitatieve jobinhouden. Tot slot kunnen bedrijven meer inzetten op professionaliseringstrajecten voor hun medewerkers. Het is bewezen dat het aanbieden van opleidingsmogelijkheden zorgt voor extra motivatie bij medewerkers. De sector moet hiervoor proactief nadenken: welke competentienoden zullen er zijn tussen hier en 5 jaar? Samenwerken met interne en externe opleidingsinstanties zal een noodzaak zijn om de sector futureproof te houden.

Bedrijven moeten creatiever zijn bij het aantrekken van nieuwe medewerkers

Sowieso moet de sector harder inzetten op het rekruteren van nieuwe medewerkers. Hiervoor volstaan de traditionele kanalen al lang niet meer. Een bedrijf dat inzet op werkbaar werk en zorg draagt voor zijn personeel, moet in eerste instantie het netwerk van de eigen medewerkers durven aan te spreken om nieuw personeel aan te werven. Tevreden medewerkers zijn immers de beste ambassadeurs. Daarnaast moeten bedrijven meer inzetten op social media. Ook hier moeten ze tonen dat ze een goede werkgever zijn. En uiteraard moet de boodschap die langs deze weg wordt verspreid ook overeenstemmen met de realiteit.

De sector zou ook kunnen inzetten op een betere samenwerking met middelbare scholen en hoger onderwijs, waar opleidingen horeca en toerisme aangeboden worden. Op vandaag zijn er te veel studenten die na hun voltijdse opleiding niet doorstromen naar de sector. Het zou hier om 50% van de studenten gaan, wat natuurlijk zonde is gezien de overheidsmiddelen die hiervoor ingezet worden. Het aanbieden van kwaliteitsvolle, flexibele en zoals in andere landen deels betaalde stages, kunnen hier een oplossing bieden. Het inzetten van professionals van op de werkvloer in het onderwijs kan daar

ook toe bijdragen. Vandaag zijn bedrijven hier soms niet toe bereid vanwege de tijdsinvestering. Op lange termijn kan meer investeren in toeristisch onderwijs er echter toe leiden dat er makkelijker competente medewerkers kunnen aangetrokken worden.

Verder kan er ook succes geboekt worden door meer structureel samen te werken met de VDAB en andere instanties die werkzoekenden begeleiden naar de arbeidsmarkt. Voor werkzoekenden in het algemeen en voor nieuwkomers in het bijzonder biedt toerisme, en met name de hospitality sector heel wat mogelijkheden, want heel wat jobs kunnen vrij snel en grotendeels on the job worden aangeleerd. De sector zou meer werk kunnen maken van een aangepast opleidingsaanbod voor deze doelgroepen.

Bovenstaande punten zijn een en-en-verhaal, willen we de sector vooruit zien gaan. Maar het allerbelangrijkste is dat de sector actief inzet op een positief imago. Imagocampagnes moeten toerisme en bij uitbreiding een job in toerisme in een positief daglicht plaatsen. Toerisme is een sector met veel afwisseling, veel mogelijkheden, veel sociale contacten en veel flexibiliteit in de brede zin van het woord. Het is vooral een zeer leuke sector om in te werken, zeker als bedrijven inzetten op een goed personeelsbeleid. Al te vaak wordt de toeristische sector in de media in een negatief daglicht geplaatst, en helaas draagt de sector zelf daar soms actief toe bij.

De overheid moet verder inzetten op gerichte opleidingen en flankerende maatregelen

Dan komen we bij de overheid en de overheidsinstanties die ook hun steentje kunnen bijdragen om een betere instroom te krijgen zodat we een kwaliteitsvolle en duurzame toeristische sector hebben op het gebied van tewerkstelling.

Intussen zien we dat in Vlaanderen de VDAB en andere instanties nu al heel wat inspanningen leveren om de instroom in de sector te vergroten. Zo is er al een uitgebreid kwalitatief opleidingsaanbod van de VDAB, al dan niet in samenwerking met sectororganisaties zoals Horeca Forma, Horeca Vlaanderen en Guidea om nieuwe werknemers aan te trekken. Wel stellen we

vast dat deze opleidingen vooral focussen op functies voor kortgeschoolden. Er is echter ook nood aan opleidingen – en bijscholingen – die meer mikken op managementfuncties. De sector moet competitief en rendabel blijven in deze sterk veranderende wereld. Medewerkers moeten leren om innovatieve concepten en belevingen te ontwerpen in plaats van producten. Ze moeten meer leren denken vanuit de klant, en meer inzetten op maatschappelijk verantwoord ondernemen. Hier zijn er zeker nog veel mogelijkheden, die bijvoorbeeld in samenwerking met de bestaande opleidingen in het hoger onderwijs kunnen worden uitgewerkt.

De bestaande opleidingen trekken ook veel nieuwkomers aan, alleen stellen we vast dat de instapvoorwaarden soms te streng zijn. Hierdoor missen we potentieel. Zo zien we dat een vrij goede kennis van het Nederlands vereist is om sommige opleidingen te mogen volgen. Dat is niet noodzakelijk terecht. Het volgen van een opleiding kan net een hefboom zijn om Nederlands te leren. Een versoepeling van de toelatingsvoorwaarden kan ervoor zorgen dat er meer nieuwkomers instromen in openstaande vacatures in toerisme. Die voorwaarden zijn dikwijls te veel vanuit de theoretische benadering ingegeven, terwijl men eigenlijk meer op het praktisch operationele zou moeten focussen.

Verder stellen we vast dat sommige opleidingen relatief lang duren voor ze leiden tot instroom op de arbeidsmarkt. Gezien de grote personeelskrapte en het profiel van een aantal werkzoekenden is het misschien opportuun om meer kortlopende opleidingen te voorzien en meer in te zetten op werkplekleren. Een opleiding die reeds zorgt voor een deelkwalificatie kan een oplossing bieden om mensen sneller aan het werk te krijgen. In het algemeen kan een betere samenwerking tussen lokale besturen, VDAB en verschillende integratie- en inburgeringsagentschappen ertoe leiden dat mensen sneller naar de werkvloer geleid worden. Een succesvol voorbeeld hiervan is het project Hospitality Heroes van Horeca Forma³⁵, dat in de provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen reeds duidelijk vruchten afwierp. Een West-Vlaamse editie van Hospitality Heroes is dus zeker aangewezen.

35 <https://vlaanderen.horecaforma.be/hospitalityheroes>

Naast het verfijnen van het opleidingsbeleid is er ook nood aan extra juridische maatregelen voor de verdere flexibilisering van de arbeidsduur. We denken hier aan de mogelijkheid van het gebruik van flexi-jobs en extra's, het implementeren van de 4-daagse werkweek en de vermindering van de sociale bijdrage bij het aanwerven van risicogroepen. Dit zal ervoor zorgen dat de arbeid betaalbaar blijft voor een zeer arbeidsintensieve sector met lage winstmarges. Ook een aangepaste btw-wetgeving zou soelaas kunnen bieden. Om starters beter te begeleiden en ervoor te zorgen dat ze voldoende kennis van zaken hebben, valt het te overwegen om strengere voorwaarden te stellen bij de opstart van een onderneming. We denken hierbij aan het opnieuw invoeren van de vestigingswet en het verplichte attest van bedrijfsbeheer.

Als we tot slot vaststellen dat we in onze provincie er moeilijk in slagen om het tekort op te vangen met inwoners uit de streek, moeten we durven nadenken over hoe we werkkrachten vanuit het binnenland kunnen aantrekken. Het werkaanbod aanvullen met een formule waarin kost en inwoning vervat zit, biedt mogelijks ook kansen om jobstudenten aan te trekken naar bijvoorbeeld de kust. Maar ook een systeem van flexibele werktijden zou helpen om meer jobstudenten aan te trekken voor een job in de horeca.

Samenvattend: er stellen zich heel wat uitdagingen om een oplossing te vinden voor de personeelskrapte op de toeristische arbeidsmarkt. Het vinden van goed opgeleide, competente medewerkers is echter cruciaal om succesvol te ondernemen in toerisme. Daarom zullen alle stakeholders hun beste beentje moeten voorzetten om een blijvende kwalitatieve en duurzame toeristische sector te behouden.

7.4. Toeristisch onderwijs: belangrijke toeleverancier van competente toerismeprofessionals

Het toeristisch onderwijs heeft een grote verantwoordelijkheid om competente toerismeprofessionals op te leiden. Er is nood aan scholing op elk opleidingsniveau: secundair, graduaat, bachelor en master. Op die manier kunnen alle functies in het werkveld op de diverse beroepskwalificatieniveaus worden ingevuld.

Het toeristisch onderwijslandschap in West-Vlaanderen

In het recent hervormde secundair onderwijs is toerisme een studierichting met dubbele finaliteit (arbeidsmarkt en doorstroom), die zowel kan aangeboden worden binnen het studiedomein Taal en cultuur, binnen het studiedomein Voeding en horeca als binnen het studiedomein Economie en organisatie. De richting toerisme wordt, verspreid over de provincie, aangeboden in 6 secundaire scholen³⁶. Volgens dataloep³⁷ volgden in 2021-2022 148 leerlingen de studierichting toerisme in West-Vlaanderen. Naast toerisme kunnen scholieren ook kiezen voor Onthaal en recreatie, een studierichting met arbeidsmarktfinaliteit. Deze richting wordt aangeboden in 4 scholen verspreid in West-Vlaanderen³⁸ en in het academiejaar 2021-2022 telden ze samen 33 leerlingen. Scholieren met een uitgesproken interesse voor horeca en gastronomie hebben de keuze tussen Horeca (dubbele finaliteit) of Restaurant en keuken (arbeidsmarktfinaliteit). De studierichting Horeca wordt aangeboden op 3 plaatsen in West-Vlaanderen³⁹ en telde in 2021-2022 in totaal 429 leerlingen; Restaurant en keuken op 9 plaatsen⁴⁰ met in totaal 539 leerlingen. Samengeteld brengt dit ons op 1 149 leerlingen. Dit is te weinig.

Aansluitend op het secundair onderwijs kunnen scholieren uit opleidingen met arbeidsfinaliteit ofwel onmiddellijk kiezen voor een job, ofwel een graduaatsopleiding volgen. Het graduaat Loreca (Logies-, restaurant- en

cateringmanagement) en het graduaat Travel Support bereiden het best voor op toerisme. Het graduaat Loreca wordt aangeboden in Brugge en telt momenteel 42 studenten. Het graduaat Travel Support wordt in 2023-2024 opgestart in Kortrijk.

Voor studenten die mikken op een bachelordiploma zijn vooral de professionele bachelor Toerisme en Recreatiemanagement (in Brugge en Kortrijk, in totaal 273 studenten in 2021-2022) en professionele bachelor Hotelmanagement (in Brugge, 136 studenten in 2021-2022) relevant. In Kortrijk is de bacheloropleiding Toerisme en Recreatiemanagement in afstandsonderwijs, specifiek voor werkstudenten. Studenten die reeds een hoger diploma op zak hebben en de nodige competenties verworven hebben, hebben toegang tot verkorte trajecten om het diploma Toerisme en Recreatiemanagement of het diploma Hotelmanagement te behalen. Uit de cijfers blijkt dat beide opleidingen flinke klappen kregen sinds het coronajaar 2020. In totaal gaat het momenteel om 409 studenten.

Studenten die een masterdiploma toerisme willen behalen kunnen dit niet binnen de provincie West-Vlaanderen. Zij zijn aangewezen op de academische master in het Toerisme in Leuven, of op academische of professionele masteropleidingen in het buitenland.

Uitdagingen voor het toeristisch onderwijs

Het toeristisch onderwijs wordt met gelijkaardige uitdagingen geconfronteerd als de arbeidsmarkt. Toerisme is als sector een belangrijke werkgever, met een breed spectrum aan functies bij een grote diversiteit aan bedrijven. En dat geldt bij uitstek in de provincie West-Vlaanderen. Toch blijft de instroom eerder beperkt in alle onderwijsniveaus. Uit de cijfers hierboven blijkt bovendien dat lang niet alle leerlingen die in het secundair onderwijs een relevant voortraject rond toerisme en hospitality volgden, dit traject verder zetten in het hoger onderwijs.

De belangrijkste verklaring hiervoor is opnieuw het imago van toerisme. We stellen vast dat heel wat mensen toerisme enkel zien als een leuke vorm van vrijetijdsbesteding, en niet als de belangrijke sector die wereldwijd een

³⁶ Oostende, Veurne, Ieper, Brugge (2) en Kortrijk

³⁷ Vlaanderen Onderwijs en vorming 'Dataloep: aan de slag met cijfers over onderwijs' (te raadplegen via: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijsstatistieken/dataloep-aan-de-slag-met-cijfers-over-onderwijs>).

³⁸ Brugge (2), Kortrijk en Roeselare

³⁹ Brugge (2), Koksijde en Kortrijk

⁴⁰ Brugge (2), Kortrijk (2), Oostende, Kortemark, De Panne, Koksijde en Ieper

grote positieve impact heeft op welvaart en welzijn. Toerisme studeren lijkt voor deze mensen – uiteraard onterecht - een contradictio in terminis. Heel wat mensen zijn zelfs niet op de hoogte van het bestaande opleidingsaanbod. Dat stellen we ook vast bij leerkrachten secundair onderwijs uit andere studiegebieden dan toerisme, die nochtans een belangrijke doorverwijsfunctie hebben richting hoger onderwijs. Anderen kennen het aanbod wel, maar zijn geen voorstander vanwege het negatieve imago van de sector: een sector met laagwaardige jobs, slechte verloning en ongunstige werkomstandigheden. Dit heeft belangrijke gevolgen voor de instroom in het toerismeonderwijs. Getalenteerde jongeren laten zich al te vaak afschrikken en kiezen uiteindelijk voor een andere studie. Hen hebben we nochtans hard nodig om ze op te leiden tot de toerismeprofessionals van morgen: werknemers en ondernemers die het toerisme in West-Vlaanderen verder uitbouwen met kennis van zaken, met een duurzaam en innovatief aanbod voor diverse toeristen. Samen met de toerismebedrijven en de sectororganisaties moet het onderwijs het onterecht negatieve imago van toerisme kenteren, door trotse alumni op te leiden die het ambassadeurschap voor de sector en de opleidingen uitdragen. Op die manier kunnen de juiste profielen worden binnengetrokken in het toerismeonderwijs.

Het toeristisch onderwijs in West-Vlaanderen is zonder twijfel zeer kwaliteitsvol. Dat wordt bevestigd in doorlichtingen en audits. Dat neemt niet weg dat het een grote uitdaging is voor het lerarenkorps om futureproof te blijven. Het is niet altijd evident om de nieuwste trends op te pikken en in de curricula te verwerken. Hiervoor ontbreekt vaak ruimte in de personeelsformatie, maar ook toegang tot de kennis. Bedrijven kampen vaak zelf met gebrek aan tijd en middelen om actief mee te werken aan het up-to-date houden van het toeristisch onderwijs. Belangrijke studies of congressen zijn duur en vallen daardoor buiten het bereik van onderwijsinstellingen. Een meer structurele samenwerking met de sector enerzijds, maar ook tussen onderwijsinstellingen anderzijds, kan een win-winsituatie opleveren voor alle partijen. Het kan ook interessant zijn om, samen met de VDAB en de sectorfederaties, het bestaande aanbod beter te ontsluiten voor volwassenen die zich willen omscholen tot toerismeprofessionals.

Samenvattend: West-Vlaanderen heeft een goed uitgebouwd en kwalitatief toeristisch onderwijs op diverse opleidingsniveaus. Net als de toeristische sector zelf kampt het onderwijs echter met een imagoprobleem dat dringend moet worden aangepakt. Want toerisme is wel degelijk een ernstige sector. Daarnaast moet er meer ingezet worden op structurele samenwerking: met de sector, met de VDAB en de sectorfederaties, maar ook tussen onderwijsinstellingen onderling.

7.5. Sociale tewerkstelling in toerisme

Toegang tot volwaardig werk is een belangrijke voorwaarde om deel te nemen aan onze samenleving. Een kwalitatieve job biedt kansen op persoonlijke en professionele ontwikkeling en een inkomen. In de SDG's⁴¹ is dan ook 'waardig werk en economische groei' verankerd.

Deze ontwikkelingsdoelstelling is als volgt geformuleerd 'bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen'.

Concreet vertaalt zich dit in:

- Tegen 2030 komen tot een volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor alle vrouwen en mannen, ook voor jonge mensen en personen met een handicap, alsook een gelijk loon voor werk van gelijke waarde.
- Tegen 2020 het aandeel aanzienlijk terugschroeven van jongeren die niet aan het werk zijn, geen onderwijs volgen en niet met een opleiding bezig zijn.
- De arbeidsrechten beschermen en veilige en gezonde werkomgevingen bevorderen voor alle werknemers, met inbegrip van migrantenarbeiders, in het bijzonder vrouwelijke migranten, en zij die zich in precarie werkomstandigheden bevinden (Sdgs België, 2023).

De toenemende vluchtelingenstroom door de klimaatcrisis en de onrust op het politieke wereldtoneel zorgt ervoor dat deze uitdagingen enkel nog zullen toenemen.

Om een antwoord te bieden aan deze uitdaging heeft Vlaanderen een uitgebreid kader uitgewerkt voor sociale economie, met een grote diversiteit aan ondernemingen en initiatieven. Denk aan kringloopwinkels, sociale restaurants, energiesnoeiers, groenwerkers, fietspunten, ... De sociale economie biedt werk aan meer dan 24 000 mensen uit kansengroepen. Dankzij een duurzame job waarin competentieversterking centraal staat, kunnen zij een volwaardige en zinvolle rol spelen in onze samenleving en ook voor de toeristische sector.

De sociale economie wil ook het ondernemerschap zélf anders aanpakken. Duurzaam ondernemen houdt in dat het rendement verder gaat dan alleen financiële winst: ook de maatschappelijke winst telt mee. Iedereen heeft recht op een job, ook mensen die door allerlei omstandigheden minder makkelijk aan de bak komen. De sociale economie kan voor hen een trampoline zijn. Ze geeft mensen een veerkrachtige job waarin ze zich kunnen ontplooiën (Vlaanderen, 2023).

Via de lokale diensteneconomie wil de Vlaamse overheid een dienstenaanbod uitbouwen dat aansluit bij maatschappelijke noden en tegelijk kansen creëert voor kansengroepen.

⁴¹ In september 2015 worden de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals (link is external) (SDGs) formeel aangenomen door de algemene vergadering van de VN met Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling. Gedurende de komende 15 jaar moeten 17 SDGs, die gekoppeld worden aan 169 targets, een actieplan vormen om de mensheid te bevrijden van armoede en de planeet terug op de koers richting duurzaamheid te plaatsen. Deze doelen die één en ondeelbaar zijn reflecteren de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: het economische, het sociale en het ecologische aspect. (Sdgs België, 2023)

De maatregel beoogt een drievoudige maatschappelijke meerwaarde:

- Een actief en competentieversterkend traject aanbieden aan mensen die om verschillende redenen moeilijk uit de werkloosheid raken.
- Een aanvullend dienstenaanbod voorzien dat inspeelt op lokale noden en evoluties en waarbij de maatschappelijke meerwaarde centraal staat.
- De principes van maatschappelijk verantwoord ondernemen in de diensten verankeren.

Op die manier realiseren de lokale diensten een win-winsituatie voor kansengroepen, de maatschappij en het milieu. Vanuit het standpunt van tewerkstelling zorgt deze benadering voor empowerment. Sociale tewerkstelling creëert kansen om de eigen talenten te ontdekken en verder te ontplooien. Dat verhoogt uiteindelijk de productiviteit: het vergroot het wederzijds vertrouwen, de betrokkenheid en loyaliteit (Toolshero, 2023).

In de provincie West-Vlaanderen zijn er tal van voorbeelden waarbij initiatieven voor sociale economie gelinkt zijn aan toerisme en waar empowerment voor kansengroepen een belangrijke rol speelt. De medewerkers kunnen na verloop van tijd ingezet worden in één van de knelpuntberoepen binnen de sector toerisme. Hieronder bespreken we 3 verschillende cases: een opleidingsrestaurant, een fietsencentrum en een hotel- en congrescentrum.

Case VORK Kortrijk

VORK is een opleidingsrestaurant waar, dankzij cursisten, gezonde en betaalbare maaltijden geserveerd worden. Het restaurant bestaat reeds 5 jaar.

De doelstellingen van VORK zijn:

- Aanbieden van gezonde en eerlijke maaltijden tegen betaalbare prijzen.
- Aanbieden en uitbreiden van opleidings- en werkervaringsmogelijkheden voor (laaggeschoolde) werkzoekenden en OCMW-cliënten.
- Meewerken aan lokale, duurzame en inclusieve voedselstrategie.
- Empoweren van mensen met minder welzijnskansen door de organisatie van kookworkshops.

De naam VORK kan je ook als volgt opvatten:

- **V**oor mensen met minder
- **O**pleiding horecapersoneel
- **R**estaurant voor het volk
- **K**orte keten: producten van hier

Er worden 2 specifieke opleidingen aangeboden, namelijk keukenmedewerker en hulpkelner. Per jaar nemen er 52 cursisten deel aan de opleiding keukenmedewerker en 8 cursisten als hulpkelner. De keukenopleiding duurt 15 weken (1 week theorie, 10 weken opleiding en 4 weken vacaturegerichte stage). De zaalopleiding is divers en start eerder als een werkervaring. Gemiddeld duurt dit een 6-tal maanden voor de cursist.

Na de opleiding kunnen 60% van de cursisten tewerkgesteld worden in horeca en/of andere sectoren.

De chefs en cursisten stellen elke werkdag een menu samen voor de klanten. Een menu bestaat uit een kom warme soep, een hoofdgerecht en een koffie. Er is iedere dag ook een vegetarisch alternatief beschikbaar. De standaardprijs voor een menu is € 16. Klanten met een verhoogde tegemoetkoming, betalen € 8. Klanten die een actief dossier hebben bij het OCMW van Kortrijk, betalen € 2. Elke dag worden 90 maaltijden in het restaurant geserveerd en zijn er 50 meeneemmaaltijden.

Ook de samenwerking met tal van partners zorgt dat VORK haar doelstellingen kan waarmaken en ingebed is in een breder netwerk van gelijkaardige of ondersteunde partners. Voorbeelden van die partners zijn: de Stad Kortrijk, Horeca Forma, VDAB, Mentor vzw, CVO Creo, CVO Scala, Ligo Midden- en Zuid-West-Vlaanderen, RHIZO Hotelschool Kortrijk, Athena Campus 3 Hofsteden, CLW Kortrijk, Athena campus centrum leren en werken en Centrum Aura. Ook nieuwe spelers op vlak van duurzaam met voedsel omspringen zijn nauwe partners. We spreken hier over Foodact 13, Stal 13, Samentuin Venning en PTI Kortrijk. (Stad Kortrijk, 2023)

Case MOBIEL KORTRIJK

Vzw Mobiel Kortrijk is een fietsencentrum vlak bij het station van Kortrijk. Je kan er een fiets huren, kopen, leasen of laten herstellen of onderhouden. Er worden fietsen in alle varianten aangeboden: stadsfietsen, vouwfietsen, cargofietsen, elektrische fietsen, tandems, speed pedelecs, kickbikes, riksja's en familiefietsen. Daarnaast zijn er ook allerlei accessoires beschikbaar in de shop.

Voor toeristen is er een uitgebreid aanbod aan dagverhuur of meerdaagse verhuur en zijn allerhande routes en themakaarten beschikbaar. Een stadsfiets huren voor 1 dag kost € 13.

Er worden 10 000 herstellingen aan fietsen gedaan per jaar, er zijn 7 007 klanten en er zijn 1 600 fietsen in lease en verhuur.

In het fietsatelier staan een tiental fietsherstellers in voor het onderhoud en de herstellingen van de huur- en tweedehandsfietsen. Binnenkort zal ook een mobiele brigade fietsherstellingen aan huis uitvoeren. Verder is er een fietsschool waar er lessen worden georganiseerd voor kinderen en volwassenen. Daarnaast worden lessen fietsreparatie gegeven en fietstochten georganiseerd.

Het Fietspunt bij het station van Kortrijk wordt ook door vzw Mobiel uitgebaat. Met de fietspunten wil de NMBS-Holding werk maken van een goede dienstverlening voor de fietsende pendelaar. Fietspunten zijn erop gericht om de combinatie openbaar vervoer en het gebruik van de fiets meer toegankelijk te maken.

Mobiel heeft ook een eigen fietsenstalling met toegangscontrole. De stalling is 24 uur op 24 en 7 dagen op 7 toegankelijk via een elektronische poort die met een code of badge geopend kan worden. Er is plaats voor meer dan 80 fietsen die permanent worden geregistreerd door een camerasysteem. In de bewaakte stalling kan je gebruik maken van een locker. De kennis over fietsen stallen wordt ook gedeeld met andere bedrijven. Zij kunnen bij Mobiel terecht voor fietsenrekken, fietsophangsystemen, mobiele fietstenstallingen, vaste fietspompen enzovoort. (Mobiel, 2023)

Case DE GROTE WATERINGE BRUGGE

De Grote Wateringe biedt sinds begin 2019 onthaal- en verblijfsaccommodatie, mogelijkheden voor workshops en seminars en ruimte voor bio-tuinbouw en -landbouw in een groen gebied van 20 ha.

Het is een authentieke hoeve gelegen in Damme waar 11 hotelkamers uitgebaat worden, 4 vergaderruimtes en een break-out room (met capaciteit tot 60 personen) verhuurd worden en waar via verschillende cateringformules ook sterk ingezet wordt op koffietafels.

50 mensen maken ondertussen deel uit van het team dat instaat voor de verzorging van hotel-, restauratie- en cateringactiviteiten, ... Ze zijn actief in De Grote Wateringe en de Kinderboerderij van Brugge en voorzien daarnaast ook catering met of zonder bediening.

Medewerkers krijgen de tijd om te groeien onder begeleiding van ervaren chefs en horecamedewerkers. Het resultaat is een gastvrije beleving voor professionele en particuliere gasten.

'De Grote Wateringe is een plek waar dingen groeien. Gedachten, ideeën, dromen, zomeravonden, mensen en biogroenten' (De Grote Wateringe, 2023)

De werking maakt deel uit van het sociale economiebedrijf Footstep, dat nog andere activiteiten omvat: verpakken food, handling non-food, montage, groenonderhoud, schilderwerken, poetsen, metaal: draad- en plaatartikelen, North Sea Deluxe garnalen, De Kruiderie, Pand 9, Het Meersenhuis, catering, ... (De Grote Wateringe, 2023)

Samenvattend: sociale tewerkstelling en toerisme gaan hand in hand in West-Vlaanderen. De cases van het opleidingsrestaurant, het fietsencentrum en het hotel- en congrescentrum maken duidelijk wat de maatschappelijke en economische meerwaarde voor kansengroepen en voor de lokale bewoners en/of toeristen is.

7.6. Conclusie

Toerisme werkt in onze provincie: het is een belangrijke sector die een substantiële bijdrage levert aan de welvaart en het welzijn van de West-Vlaamse bevolking, ook op het vlak van tewerkstelling. De algemene krapte op de arbeidsmarkt treft echter ook de toeristische sector. Vooral in de hospitality sector is het, meer dan in andere arbeidssectoren, een uitdaging om voldoende en competente medewerkers aan te trekken. Onder meer het negatieve imago van de sector schrikt instromers af.

Bedrijven en sectorfederaties werken hard om geschikte oplossingen te vinden: niet alleen door acties te ondernemen voor meer werkbaar werk, maar ook door in te zetten op professionaliseringstrajecten die de eigen medewerkers en instromers in de sector kansen bieden op persoonlijke ontwikkeling. Met name voor nieuwkomers schept dit heel wat kansen.

Ook de overheid werkt aan verbeterpunten om bij te dragen aan werkbaar

en betaalbaar werk in toerisme. Maar er is nood aan extra ondersteunende maatregelen, onder meer voor de verdere flexibilisering van de arbeidsduur en voor meer betaalbare arbeid.

Tot slot werkt ook het toeristisch onderwijs hard om competente professionals op te leiden die het toerisme van morgen mee helpen uitbouwen in onze provincie. Een belangrijke uitdaging hier is om voldoende tijd, mensen en middelen te voorzien om zich continu de nieuwste trends eigen te maken en door te geven. Net als de sector kampen de scholen met een te lage instroom door het onterecht negatieve imago van de toeristische sector. Nochtans is dat negatieve imago onterecht.

Toerisme werkt, niet alleen aan de welvaart maar ook aan het welzijn van alle West-Vlamingen. Sociale tewerkstellingsprojecten in toerisme en hospitality, zoals Vork, Mobiel en de Grote Wateringe, zijn daar heel mooie voorbeelden van. Het is belangrijk deze positieve verhalen meer onder de aandacht te brengen van beleidsmakers enerzijds en het grote publiek anderzijds en het toerisme neer te zetten zoals het is: een prachtige sector die mensen verbindt, en die een belangrijke positieve bijdrage levert aan onze maatschappij.

8

Toerisme en veiligheid

8.1. Impact van toerisme op de werking van politie en justitie

Lang voor de digitalisering zijn intrede had gedaan, was “blokrijden” een goeie barometer voor een topdag aan de kust.

Een groep ‘zwaantjes’ stond bij het ochtendgloren al klaar in Ternat om de flow aan toeristen te monitoren. Als om 8 uur ‘s morgens de eerste tellussen al ‘in oranje’ gingen, kon je er vanop aan dat tegen 10 uur in de voormiddag één, doorheen het hinterland aanzwellend, lint auto’s naar de kust zou trekken. Tegen de grens van de verzadiging aan, werden politiemotoren ‘ingeschoven’ om de snelheid gezapig af te bouwen. Die reden dan met een ‘blok’ toeristen tegen ongeveer 70 km/uur richting Aalter. Als de Gentse bottleneck kon worden overbrugd, kon de kust rekenen op een ‘full house’ tegen de middag. Indien niet, betekende dit het begin van een dagje uitgestelde zomerpret aan zee.

Dichte drommen auto’s zien aanschuiven om aan de kust te geraken en, een paar uur later, hetzelfde scenario in omgekeerde richting zien uitvoeren, behoort tot de ‘predictive policing’ van een zomerse dag. Hierop zijn de politiediensten, als onderaannemer van de algemene veiligheid, voorbereid. ‘Staande orders’, zoals dat in het jargon heet, zorgen ervoor dat manschappen vooraf worden ingepland om ‘zich klaar te houden om’ te worden ingezet, voor het geval dat Net zoals bij andere evenementen wordt, indien nodig, een ‘ordedienst’ opgezet onder leiding van een officier, die hiervoor zijn instructies krijgt van de burgemeester. Als eindverantwoordelijke voor de openbare veiligheid moet hij of zij er immers voor zorgen dat alles in goede banen kan worden geleid op het gemeentelijke territorium. De kust heeft dan wel die particulariteit dat de gemeentegrenzen verzanden in een lang aaneengesloten strand, met een quasi onafgebroken doorlopende dijk.

Op doordeweekse dagen, waarbij het leven vlot en normaal verloopt, vergt het toerisme eigenlijk nergens een bijzondere aanpak. Lokale politiediensten zijn hierop ‘gewoon’ ingesteld. Op piekmomenten, die er iedere zomer wel komen, ligt de operationele coördinatie in handen van de Directeur-coördinator van de federale politie. Hij is de provinciale politieverantwoordelijke voor het organiseren van de bestuurlijke politie over de gemeentegrenzen heen. In een nauwe samenwerking met de lokale politiezones, de NMBS, De Lijn en de verkeerscentra ondersteund met de kennis en ervaring vanuit Westtoer, wordt sedert een aantal jaren gewerkt op basis van de indicaties van de ‘kustbarometer’.

Als creatie van de covidperiode, voorspelt dit digitale telraam behoorlijk accuraat wat de verwachte ‘bezetting’ aan de kust zal zijn. Hierop anticiperen de vervoersmaatschappijen en de federale wegpolytie. Op de borden in de stations worden de reizigers ingelicht over de situaties die zij onderweg en aan de kust mogen verwachten. Treinreizigers worden opgevangen in de terminus aan de kust. De regionale verkeerscentra geven via de DRIP’s (dynamic road information pannels) op de autosnelwegen de punten van saturatie mee en suggereren alternatieve wegen. Bij aankomst treden parkeerplannen in werking om alle auto’s aan de kust gestald te krijgen.

Stedelijke stewards zijn vaste aanspreekpunten geworden in de kustgemeenten om de bezoekers met de beste omkadering naar de stranden te (bege)leiden. En de politie houdt het ganse 'evenement' preventief in het oog om tussen te (kunnen) komen waar nodig.

Tijdens de zomer neemt het aantal residenten aan zee niet alleen tijdelijk, maar ook structureel en explosief toe. Bij de politiediensten is dit echter niet het geval. Zelfs wanneer het verlof voor een deel van de personeelsleden wordt ingeperkt of zelfs verboden, komen deze diensten handen en voeten tekort om het ganse terrein belopen te krijgen. Door het feit dat ondertussen ook in het hinterland het toerisme een verhoogde politionele inzet vergt, kunnen de kustzones geen beroep doen op de klassieke bijstandsmechanismen waarbij korpsen onderling personeel ter beschikking stellen. Dit systeem werkte tot voor kort enkel voor 'echte evenementen', de zogenaamde 'grote feesten' zoals we die over de ganse provincie het ganse jaar door kennen. Jarenlang viel het pleidooi van de gouverneur, om de ganse zomer en de integrale kustzone als één groot "evenement" te erkennen, op een koude steen. Na een incidentrijke droogtest in het Corona-jaar, waarbij de Belgische kust zowat voor alle landgenoten de enige haalbare reisbestemming was, is duidelijk gebleken dat een vaste en permanente versterking tijdens de zomermaanden absoluut noodzakelijk is. Sedert 2022 kunnen de kustzones bijgevolg rekenen op een structurele versterking van 28 personeelsleden die worden aangeleverd door de federale politie, wat nog te weinig is. Daarnaast blijft steeds op de drukke dagen een detachement van de cavalerie van de federale politie patrouilleren op het strand en staat steeds een bijkomende 'gedeconcentreerde' reserve paraat in het hinterland. De kustzones hoeven op hun beurt dan logischerwijze ook geen operationele bijstand te leveren aan de hinterlandzones gedurende de zomermaanden.

Daarnaast zijn er, zoals vermeld, nog de échte evenementen, met name deze die dus heel specifiek worden georganiseerd voor een concrete doelgroep. Met ruim 1.000 stuks is het zomerseizoen aardig gevuld en brengt nog eens bijkomend een massa mensen op de been, overal verspreid over West-Vlaanderen. Dat de helft daarvan nog eens doorgaat aan de kust is

mede de oorzaak van de grote druk op de lokale politiezones aan de kust, los van het gegeven of hierdoor incidenten (kunnen) ontstaan. Met ruim 200 000 noodoproepen per jaar op het centrale 112-nummer in Brugge, komen er daarvan bijna 50 000 binnen tijdens de zomermaanden. Nog een bijkomend bewijs dat de blauwe focus tijdens de zomermaanden extra op scherp moet staan.

De onbekendheid met het terrein leidt er wel vaker toe dat kinderen verloren lopen, dagjesmensen hun oriëntatie kwijtraken of in een andere noodsituatie terechtkomen. In een geoliede samenwerking met de andere hulp- en veiligheidsdiensten staat steeds een ruim 'dispositief' aan mensen en middelen klaar om zoveel als mogelijk preventief ongevallen en ongelukken te vermijden. Waar en wanneer het toch fout loopt, worden standaardprocedures opgestart om te hulp te schieten. Search and Rescue (SAR) is één van de meest opvallende manieren om mensen in nood bij te staan. Het uitsturen van de helikopter van Defensie wordt de laatste jaren meer en meer voorafgegaan door een snelle verkenning met drones waarover een aantal lokale politiezones beschikken. Door de algemene uitbreiding van het cameranetwerk, bijkomend ondersteund door andere innovatieve zoekmiddelen, is het opsporen en terugvinden van mensen een stuk gemakkelijker geworden. Het feit dat zo ongeveer iedereen een mobiele telefoon bij heeft, zorgt voor kortere 'aanrijtijden' bij incidenten en een sterk verbeterde informatiedoorstroming. Dit verkleint de kans op onopgemerkte of moeilijk detecteerbare incidenten. Tegelijk kan ondertussen ook het brede publiek worden betrokken bij het snel verspreiden van mededelingen of het verstrekken van inlichtingen die een interventie faciliteren. Allerhande apps ondersteunen de gelegenheidsverblijver aan de kust, waardoor de veiligheid beter kan worden gemonitord en gegarandeerd.

Wanneer het eerder uitzonderlijk of onverwacht verkeerd is gelopen, wordt in eerste instantie vanuit de provinciale 112-centrale een "scramble" afgekondigd: politiemensen in de kortere omgeving maken zich onmiddellijk vrij en begeven zich ASAP (As Soon As Possible) ter plaatse voor het verlenen van de eerste bijstand. In een volgende fase heeft iedere gemeente zijn Bijzonder Nood- en Interventieplan (BNIP) klaar. Vaste actoren vanuit de

medische, hulpverlenings- en politiesector ontplooiën, onder de leiding van de burgemeester, een uitgewerkt noodplanningsscenario. Wanneer de schaal opnieuw een bepaald volume aan slachtoffers overstijgt of meerdere gemeenten beslaat, neemt de gouverneur de leiding over. Vanuit een permanent beschikbare crisisruimte in Brugge worden alle diensten op elkaar afgestemd om de hulpverlening zo breed en goed mogelijk uit te zetten. Bij een groot aantal gekwetsten wordt hierbij het Medisch Rampenplan op gang gebracht; ziekenhuizen in de omgeving maken onmiddellijk capaciteit vrij voor de dringende bijstand van slachtoffers. Voor het geval dat de tussenkomst van de minister van Binnenlandse Zaken zou zijn vereist, bij een extreme calamiteit dus, wordt vanuit het provinciaal crisiscentrum een link opgezet met het Nationale Crisiscentrum (NCCN) dat in staat is om nog meer mensen en middelen op het terrein te zetten.

Het spreekt voor zich dat het toerisme in West-Vlaanderen veel ruimer reikt dan de kust tijdens de zomermaanden. Overal over het grondgebied van de provincie zijn er hotspots voor het toerisme. De ontdekking van de schoonheid dicht bij huis heeft een revival gekend tijdens de Coronapandemie en heeft ervoor gezorgd dat het verblijf en de recreatie in eigen land een upgrade heeft gekregen. Politiediensten hebben zich daarop moeten afstemmen. Steden en gemeenten koppelen dan ook vaak toerisme aan evenementen, van heel grote tot kleine schaal. Hoe klein een organisatie ook is opgezet, alles wordt op provinciaal niveau geregistreerd en aan een risicoanalyse onderworpen door de lokale politiediensten. Wanneer de lokale entiteiten een capaciteitstekort ondervinden om de festiviteiten of activiteiten in goede banen te leiden, wordt een onderling solidariteitsmechanisme, "HyCap" genaamd (gehypothekeerde capaciteit, met name een quotum aan politiemensen dat door iedere politiezone op ieder moment moet kunnen worden ingezet op een buitenzonaal niveau), in gang gezet. Politiemensen van – in principe – over gans de provincie kunnen voor meerdere uren in ondersteuning worden geroepen op een andere locatie. Wordt het helemaal groot, dan wordt de steun op nationaal niveau georganiseerd. Een specifiek telsysteem houdt de quota bij en zorgt voor een gelijke verdeling van kosten en baten, zodat de factuur van de inzet op jaarbasis gelijk wordt gespreid tussen de verschillende politiezones.

In alle voornoemde situaties blijft 'Justitie' op de achtergrond, doch onmiddellijk contacteerbaar bij incidenten. Het spreekt voor zich dat 'veel volk' ook wel aanleiding kan geven tot 'meer problemen'. In normale omstandigheden is de plaats van het misdrijf steeds bepalend voor het verdere vervolg dat het parket en de rechtbank zullen geven aan een geverbaliseerde inbreuk. Voor toeristen treden soms andere mechanismen in werking: met een onmiddellijke inning (OI) bij verkeers- of andere kleine inbreuken kan een buitenlander ter plaatse 'afrekenen'. De Onmiddellijke Minnelijke Schikking (OMS) is een nieuwere variant hierop die met een minimum aan administratie toelaat om via een mobiele betaalterminal een boete op te leggen zonder tussenkomst van het parket. Dit wordt veelal gebruikt bij festivals waarbij voor druginbreuken ter plaatse kan worden betaald. Winkeldiefstallen zijn hiervan een nog sprekender voorbeeld waarmee toeristische centra worden geconfronteerd. Wanneer een ernstiger inbreuk wordt vastgesteld, kan na contact met het parket toepassing worden gemaakt van het 'snelrecht': de dader krijgt meteen een uitnodiging op vaste datum om voor de rechtbank te verschijnen. Als onderdeel van het lik-op-stukbeleid dat deze toepassing schraagt, moet dit de straffeloosheid van de toerist zoveel als mogelijke uitsluiten. En wanneer het echt moet, beschikken de politiediensten nog steeds over de magistraat met wachtdienst om de nodige dwingende maatregelen op te leggen. Als het tot slot grondig is fout gelopen, komt de onderzoeksrechter in beeld. Er zijn betere instellingen om als toerist je opwachting te maken.

Recreatiedomeinen vormen dan wel een toeristische troef voor de streek, het vraagt een aparte aanpak naar openbare veiligheid toe. Door de COVID-19-pandemie werd de omzendbrief recreatiedomeinen en -gebieden nieuw leven ingeblazen en verfijnd. Jaarlijks evalueren we de incidenten in de verschillende politiezones zowel naar aard, omvang, frequentie, profiel van de veroorzakers. Ook werd een infosessie gegeven hoe de verantwoordelijken zich maximaal kunnen organiseren om incidenten te vermijden. Dit gaat van een intern reglement tot een omheining, bewaking, een registratietool, en dergelijke meer. In de nieuwe omzendbrief worden de bevoegdheden van bijvoorbeeld gemeenschapswachten en private bewaking duidelijk omschreven.

Deze zomer stak een nieuw fenomeen de kop op: rave party's werden in Limburg en Antwerpen georganiseerd. Vooral het internationale karakter en het druggebruik baarden de bestuurlijke overheden en politie zorgen. De politiediensten houden alles nauwlettend in het oog, om te verhinderen dat rave party's voet aan de grond krijgen, maar met wisselend succes. Samen met de Dirco West-Vlaanderen bekeken we de situatie in West-Vlaanderen. Dit past binnen de bevoegdheden van noodplanning. Op die manier willen we voorbereid zijn, moest dit gebeuren in onze provincie.

Het toerisme, buiten en binnen de vaste periodes, zorgt in ieder geval voor een bijzondere alertheid en ook organisatie van alle hulp- en veiligheidsdiensten om het grotere 'aanbod' aan incidenten op te vangen. De "gezellige drukte" blijft uiteraard de beste barometer voor een "geslaagd seizoen".

8.2. Impact van toerisme op de kuststreek

West-Vlaanderen, en de kust in het bijzonder, heeft een bijzondere aantrekkingskracht. De zee en alles wat ze te bieden heeft, lokt jaarlijks miljoenen mensen. Het verbaast dan ook niet dat toerisme een van de belangrijkste pijlers is van de economie aan de kust. Toerisme is belangrijk als inkomstenbron van horeca, hotels, evenementorganisatoren, en tal van andere actoren. Zo is in de kustgemeenten maar liefst 88,2% (86,0% in de hele kustzone) van de loontrekkende tewerkstelling te vinden in de handel en diensten, waar toerisme, horeca, maar ook zorg een belangrijk deel van uitmaken. Toerisme zorgt echter ook voor werk in sectoren waar men mogelijks niet onmiddellijk bij stilstaat. Politiezones en hulpverleningszones weten eveneens als geen ander hoe de badsteden bij mooi weer overspoeld worden door toeristen, wat hen steeds in een verhoogde staat van paraatheid brengt.

De kust en de zee zijn sinds mensenheugenis een trekpleister voor tal van mensen, maar sinds de coronapandemie hebben veel toeristen de kust herontdekt en is de huizenmarkt voor tweedeverblijvers zowat geëxplodeerd.

Steeds meer mensen houden vakantie in eigen land, en dat vaak aan de Belgische Kust. Naast tweedeverblijvers en dagjestoeristen zijn er ook de vakantiegangers die verblijven in hotels en op campings. Dat maakt dat bij mooi weer, tijdens vakanties en zon- en feestdagen, de bevolking kan verviervoudigen. Voor een stad als Oostende dat een bevolkingsaantal kent van 75 000 inwoners, kan dit op zomerdagen oplopen tot zo'n 370 000 inwoners.

Deze grote aantallen inwoners en toeristen hebben een grote impact op het aantal interventies die de hulpdiensten te verwerken krijgen. Zo heeft Hulpverleningszone 1 West-Vlaanderen in 2022 net geen 40 000 oproepen dringende geneeskundige hulp beantwoord. Brandweerpost Oostende, vlak aan de kust gelegen, heeft daarvan zo'n 10 000 oproepen voor haar rekening genomen. Dit zijn hallucinante cijfers.

Naast een kenmerkende grote bevolkingsdichtheid is 30% van de kustpopulatie vergrijsd (65+). Het hoeft niet gezegd dat ouderen meer zorg behoeven en dus meer deel uitmaken van het patiëntenbestand van onze ziekenwagendiensten. Het zijn echter niet enkel ouderen die beroep moeten doen op de eerstelijnszorg van de dringende geneeskundige hulp. De kust herbergt heel wat sportfaciliteiten en activiteiten voor sportievelingen, die ook aanleiding kunnen geven tot (sport)ongevallen.

Er worden overigens ontzettend veel evenementen georganiseerd aan de kust. Zo zijn er tal van cultuurevenementen, (dans)evenementen en festivals. Ook dit legt een grote belasting op de hulpdiensten, die verantwoordelijk zijn voor adviesverlening van deze evenementen, maar ook voor eventuele preventieve aanwezigheid en crowd management tijdens het event.

Naast een toename van medische interventies in de zomerperiode en zonnige weekends is er uiteraard ook een toename van brandweerinterventies. Aangezien de openbare ruimte beperkt is aan de kust, en woonuitbreidingsmogelijkheden gering zijn, wordt er voornamelijk in de hoogte gebouwd. Naast een optimale ruimtobenutting brengt dit ook een aantal risico's met zich mee. Een incident op de begane grond of op (grote) hoogte vergt een

hele andere aanpak van de hulpdiensten. Voor een brand van betekenis in een hoogbouw (+25 meter) zijn al gauw een 30-tal brandweperlui nodig om het incident bij aanvang te bestrijden. De gevolgen van een incident zijn ook veel groter dan bij eengezinswoningen. Zo is er vaak sprake van onbewoonbaarheid van een of meerdere appartementen rondom de woonentiteit waar het gebrand heeft, en dit als gevolg van roetbevuiling of waterschade. De impact van hoge gebouwen is eveneens groter in het geval van medische interventies. Voor horizontale evacuatie van patiënten in midden- en hoogbouw wordt steeds gebruik gemaakt van ladderwagens van de brandweer, wat meer inzet van middelen vraagt.

Er is tevens een interventietype dat typerend is voor de hulpverleningszones die aan de Belgische Kust gelegen zijn, en dat zijn de tussenkomsten op zee. De afsprakenregelingen voor reddingen aan de Belgische Kust kent een afsprakenregeling die de tussenkomst van hulpdiensten bepaalt aan zowel zeezijde als landzijde. Naast de reddingsdienst IKWV en de Search and Rescue middelen aangestuurd door het MRCC, heeft ook de brandweer zijn plaats in de zoektocht en de redding van mensen in nood in het water.

Het brandweerlandschap werd hervormd op 1 januari 2015. Alle 250 stedelijke en gemeentelijke korpsen werden herschikt in 34 geografische hulpverleningszones in België. Deze grote hervorming had ook een vrij grote politieke impact. Ook de gemeenten zonder eigen korps, de zogenaamde beschermde gemeenten, zetelen sinds de brandweershervorming in de zoneraad. Op die manier beslist men mee over het beleid dat de hulpverleningszone voert.

De financiering van de hulpverleningszones bestaat uit een federale en een gemeentelijke dotatie. De gemeentelijke dotaties worden jaarlijks door de zoneraad bepaald, op basis van een akkoord goedgekeurd door alle betrokken gemeenteraden. Komt men niet tot een akkoord dan zal de gouverneur zelf een verdeelsleutel opleggen.

De federale dotatie bestaat uit een basisdotatie en een bijkomende dotatie. De basisdotatie houdt rekening met vijf criteria: de residentiële en actieve

bevolking, de oppervlakte, het kadastraal inkomen, het belastbaar inkomen en de risico's aanwezig op het grondgebied. Ergens impliceert dit dat de middelen, manschappen en materiaal van brandweer dus ook begroot zijn op de residentiële en actieve bevolking, en dus niet noodzakelijkerwijs op de sterke bevolkingstoename van toeristen.

Ergens zou het niet onlogisch zijn dat de hogere overheden van dit land hier ook rekening mee zouden houden inzake de financiering van de hulpverleningszones die impact ondervinden van massatoerisme. Een mechanisme met een analoge filosofie is het Sevesofonds. Dit fonds, opgericht voor de preventie van zware ongevallen, wordt gefinancierd door de hoogdrempelige Sevesobedrijven. De besteding van dit fonds gaat deels naar de financiering van de aankoop en onderhoud van specifiek interventiemateriaal. De regio's die de meeste risico's ondervinden, en de meeste Sevesobedrijven op hun grondgebied hebben, zoals Antwerpen, ontvangen ook de meeste middelen uit dit fonds. Een vergelijkbare financiering van de regio's die het meeste impact ondervinden van (massa)toerisme zou alvast een wereld van verschil maken.

Concluderend kunnen we wel stellen dat de keerzijde van het succes van het toerisme in onze provincie, erin bestaat dat ook wel een supplementaire inzet van hulpdiensten wordt verwacht. Ondanks herhaaldelijk aandringen vanuit mijn rol als gouverneur, om in de budgettaire verdeelsleutel meer rekening te houden met tweede verblijven en toeristen.

9

Zee en gezondheid

Aan zee vertoeven is niet alleen aangenaam en een welgekomen toevluchts-oord in drukke tijden. Het is ook gewoon gezond. Dat weten de Britten al lang. Aan hen hebben we het kusttoerisme te danken. Zij gaven het in de 19de eeuw een eerste belangrijke duw in de rug, vanuit de overtuiging dat zeelucht en zeewater helend werken. De elite hapte maar wat graag toe, vluchtend uit steden die zeker in de zomer gebukt gingen onder ongezonde lucht en stinkend water. Wat volgde was een 'belle-époque', met de kust als kuuroord en de high-society als welwillende consumenten van dit nieuwe tijdverdrijf. Daarnaast verschenen her en der sanatoria, die de gezonde zee-lucht propageerden als remedie tegen tuberculose. Na Wereldoorlog II zou de democratisering van het toerisme iedereen, niet enkel de meest gegoe-den, zeewaarts lokken.

Intussen zijn onze steden niet langer de zwaar geïndustrialiseerde en door smog verstikkende oorden van verderf en zijn onze wateren heel wat gezonder en minder vervuild dan in de 'belle-époque'. Ook de kustwateren van Europa zijn er qua waterkwaliteit de voorbije veertig jaar sterk op vooruit gegaan. Baden in zee is er alleen maar gezonder op geworden. Wat geldt voor zeewater, geldt trouwens ook voor 'zeelucht'. Zeelucht had al de

terechte stempel gezond te zijn al is het maar door het kleiner aantal pollen, die astmapatiënten parten spelen. Maar ook de vervuiling van zeelucht met metalen en andere pollutanten is vandaag drastisch gedaald. En wat meer is, recent onderzoek – o.a. aan de Universiteit Gent – suggereert dat (nog onge-kende) biologische deeltjes in opspattende druppeltjes zeelucht remmend werken op een aantal longaandoeningen. Al dient hier nog meer research op te worden gedaan.

Tenslotte toont nieuw onderzoek aan dat niet alleen zeelucht en zeewater heilzaam zijn. Ook het simpelweg verblijven aan zee werkt stress-verlagend. Een VLIZ-studie gebaseerd op een grootschalige gezondheidsenquête toonde recent nog dat wie op minder dan 5 kilometer van zee woont, zichzelf een beter algemeen gezondheidsgevoel aanmeet dan wie meer dan 50 kilometer landinwaarts huist. Hierop gestoeld toont een nieuwe studie dat wie tijdens de eerste COVID-19-lockdown toegang had tot zee en strand, minder zorgen, verveling en piekergedachten rapporteerde. Wat dit gunstig effect nu juist teweegbrengt is alsnog onduidelijk. Wat wel blijkt is dat hoe natuurlijker een landschap, hoe groter het effect op de mentale gezondheid. Dat geldt niet alleen in een vergelijking tussen verschillende landschappen of zones, maar bijvoorbeeld ook binnen de kustzone. Zo scoren stranden, duinen en schor-ren qua mentaal welzijn 30% hoger dan dijken, havendokken en stedelijk weefsel. Parken, pieren en historische sites zitten ergens tussenin. En op het strand geven strandhoofden 20% meer afleiding van dagelijkse stress en bekommernissen dan bijvoorbeeld beach bars of ruimte tussen strandcabi-nes. Alles samengenomen roept de kust heel wat positieve emoties op. Je voelt je er op je gemak, kickt af van beslommeringen en stressvolle situaties en dit alles gekruid met een vleugje bewondering, ontzag en nostalgie voor die zee en kust.

In tijden dat één op zes Europeanen worstelt met zijn of haar mentale gezondheid (OESO 2020) kan de kust, als vrij toegankelijke openlucht 'gezondheidskliniek', een verschil maken. Of zoals een van de bevraagden van hogergenoemd onderzoek het uitdrukt: *"Het leven is erg druk, dag in dag uit... en aan zee of in de duinen vind ik nog een plek waar veel minder prikkels heersen, waar ik even terug kan naar een toestand van zen"*.

10

West-Vlaanderen, provincie aan zee – kansen voor toerisme

Onze provincie biedt kansen door haar unieke ligging aan zee. Troeven die soms nog te weinig werden uitgespeeld, en dus wel de moeite om iets dieper op in te gaan.

10.1. Recreatieve scheepvaart

Niettegenstaande covid een echte boost gegeven heeft aan de verkoop van het aantal mobilhomes, zien we op het water een gestage afname van de recreatieve scheepvaart. Nochtans vormt de nabije ligging van de kust voor een bijkomende beleving op het water. De talrijke jachthavens vormen daarbij een ideale uitgangsbasis om toeristen aan te trekken. Niet enkel de recreatie op zich, maar ook de activiteiten die dit met zich meebrengt zoals handel in vaartuigen en onderhoudswerken aan vaartuigen, dragen bij aan de economie van onze provincie. De jachthaven van Nieuwpoort is één van de grootste zeejachthavens van Europa. Ik heb als gouverneur dan ook bemiddeld om via het marien ruimtelijk plan de aanzet te geven om de toegang voor zeilboten zo goed als mogelijk te faciliteren. Een aanpassing van dit plan zou moeten toelaten om de huidige reservatiestrook voor de zeeboerderij te verschuiven zodat de vlotte doorgang gevrijwaard blijft. Evident is dit niet, want net als op het land, is er ook op onze Noordzee een tekort aan ruimte om alle bestemmingen een plaats te geven. Zeescheepvaartroutes, recreatieve scheepvaart, zeeboerderij, windmolenparken, zandwinningsgebieden, zeevisserij, munitiestortplaats, en binnenkort de zeewaartse uitbreiding van de duinengordel en strand ten bate van de toekomstige kustverdediging, ... te veel om op te noemen, maar één ding is zeker: geen vierkante meter blijft onbenut op zee.

© Tomas Termote

10.2. Wrakkenmuseum

Een 'wrakken' museum aan onze kust?

In mijn rede 'Welkom in West-Vlaanderen' van oktober 2013 hield ik al eens een pleidooi voor een maritiem museum aan de kust.

Ondanks het feit dat er een paragraaf kwam in het Vlaamse Regeerakkoord van 2014, is tot op heden nog niets gerealiseerd, ondanks verschillende pogingen.

In deze rede, waar het specifiek gaat over toerisme, herhaal ik mijn oproep en blijf ik overtuigd van de absolute meerwaarde voor onze provincie.

Interesse in het onderwater erfgoed heeft in de laatste decennia een enorme toename gekend. Niet enkel doordat UNESCO het meer en meer in de kijker zet, maar ook omdat er een publiek besef groeit van het belang van bescherming en vrijwaring. Door moderne zoektechnieken en het versneld evolueren

van de duiksport is toegang tot onderwater erfgoed meer en meer mogelijk geworden voor iedereen. Een permanente tentoonstelling die een link kan maken met een ervaring voor de bezoeker 'te velde', die hen kan meetrekken naar bestaande relictten op land en onder water, zal een enorme aantrekkingskracht hebben.

Thematiek

Er zal gekeken worden naar een brede periode uit onze maritieme geschiedenis. Wrakken en maritieme archeologie zullen centraal staan, maar ook beide oorlogen van de 20ste eeuw en de impact op het maritiem erfgoed vormen een uitvoerig luik. We kijken naar allerhande onderwerpen en periodes, gaande van verdronken landschappen tot gevonden Romeinse resten en toevalsvondsten op het strand, bij baggerwerken en zandwinning op zee. Maar ook opgeviste stukken van onze visserij kunnen hier een plaats krijgen. En, natuurlijk, wrakken of restanten van Middeleeuwse en andere zeilschepen, stoomschepen uit de 19de eeuw, tot de overblijfselen van oorlogen op zee uit de eerste helft van de 20ste eeuw. Dit alles zou het territoriaal zeegebied van België omvatten. Het is niet de bedoeling om een museum op te zetten van het drijvend en varende erfgoed, dus niet louter een maritiem museum in de pure zin van het woord, maar een unicum creëren met het thema "wrakken" als centraal gegeven. Het museum zou een brede waaier aan onderwerpen aanbieden voor alle niveaus aan geïnteresseerden, specialisten, maar ook het brede publiek en families.

Inhoud

Een museum opzetten vergt natuurlijk kennis en kunde maar ook een veelvoud aan materiaal. Van beide vereisten is het nodige voorhanden. Het is echter niet de bedoeling om te eindigen op een project waarbij een ganse verzameling voorwerpen bij mekaar gelegd worden, een onderdak te geven en het aanbieden als de zoveelste attractie voor het publiek.

Zoals bij ieder volwaardig museum is gedacht aan een centraal thema, een rode draad, een item dat zowel op nationaal als internationaal vlak draagwijdte zou hebben. In Stockholm werd een wrakkenmuseum opgetrokken rond het gerecupereerde 17e-eeuwse oorlogsschip "Wasa". In Jutland in Denemarken

werd het Strandingsmuseum uitgebouwd als wrakkenmuseum rond de vondst van 2 Britse oorlogsschepen uit het begin van de 19de eeuw. Het maritiem museum in Portsmouth, UK, heeft een resonantie op internationaal vlak door de aanwezigheid van HMS Victory en het wrak van het 16e-eeuwse oorlogsschip Mary Rose. Dit om maar enkele voorbeelden te noemen.

Als centraal thema voor ons maritiem museum grijpen we terug naar Wereldoorlog I en de duikbotenoorlog: het wrak van UB-10.

UB-10 was de kleinste U-boot ooit door Duitsland gebouwd, 28 m lang, met een waterverplaatsing van 130 BRT. Hij opereerde vanuit Zeebrugge en Oostende en kon 4 jaar oorlog overleven en behaalde heel wat successen. Het was ook één van de weinige U-boten die de oorlog overleefde, maar werd in oktober 1918 afgezonken voor de kust van Heist.

Bij de uitbreidingswerken van de haven van Zeebrugge, in de vroege jaren '80, stootte men op het intacte wrak. Deze werd gelicht en buiten de oude muur van Zeebrugge gedumpt en begraven onder puur duinenzand. Het wrak was toen in een goede toestand van bewaring en miste enkel de

toren en de buitenromp. Het wrak ligt nu op een diepte van 15 à 20 m onder een braakliggend terrein binnen de haven van Zeebrugge. Met de nodige fondsen zou een project opgestart worden om het wrak te lokaliseren. Dit kan door een grid uit te zetten en een waterjetprobe in te zetten. Door de bouw van een kofferdam en het geheel leeg te pompen kan het wrak gerecupereerd worden. Het stalen wrak zou dan ter plaatse gebracht kunnen worden waar ook de conservatie zal starten. Dit proces zou al kunnen dienen om publiek aan te trekken.

We zitten hier niet enkel met een krachtig project rond maritieme archeologie, maar het zou een sterke internationale resonantie kennen. UB-10 zou de enige, quasi intacte Duitse Eerste Wereldoorlog duikboot zijn op land, die noemenswaardig impact heeft gehad op het verloop van de oorlog en de constructie van toekomstige duikboten.

Het zou een optie kunnen zijn om hierna het museum rond dit centrale thema op te bouwen.

Samenwerking

Na het succes van de tentoonstelling "De Slag om de Noordzee" in het Provinciaal Hof te Brugge in 2018 beseften we het potentieel en nood aan een vaste tentoonstelling ergens aan de kust. Hierbij krijgen we medewerking en steun van enkele erkende nationale en internationale musea. Na vier jaar samenwerking met deze instellingen is er een vertrouwensrelatie ontstaan.

Musea

- **Imperial War Museum**, Londen, Groot-Brittannië: voor het onderwerp de "Raid op Zeebrugge en Oostende" zou er materiaal ter beschikking staan.
- **Sea War Museum**, Thyboron, Jutland, Denemarken: advies en hulp op recuperatie en conservatie van wrakstukken.
- **Internationales Maritimes Museum**, Hamburg, Duitsland: bruikleen van tijdelijke en onbeperkte duur van modellen en schilderijen.
- **Deutsches U-boot Museum**, Cuxhaven: Na het overlijden van de stichter, Horst Bredow, is er een kans dat er een deel of het geheel

van het voormalige museum naar België verhuisd zou mogen worden als we een deftig onderkomen zouden vinden. Voor zijn overlijden had Bredow zijn museum en archief aan het maritiem museum Hamburg overgedragen. Door gebrek aan ruimte staan ze open om dit museum eventueel in België te laten vestigen (via mij).

- **War Heritage Institute** (WHI), Brussel (voormalige Koninklijk Legermuseum): wil naar de toekomst toe een maritiem luik van hun collectie aan de kust vestigen. Op dit ogenblik is het beheer van het geborgen kanon van de recent ontdekte UB-29 aan hen overgedragen. Dit zou dan ook in Oostende een plaats kunnen krijgen.
- **Stedelijke Musea Brugge:** stukken van het voormalige Zeebrugge museum, en de originele geschilderde doeken uit het U-bootcasino van Sieron zouden ook permanent tentoongesteld mogen worden.

Verder:

- Het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE) huisvest een groot deel van de vondsten op zee en op het strand. Hiervan zijn de meeste stukken nooit tentoongesteld geweest.
- Het NEMO-project bracht vele, tot nu toe, onbekende wraksites aan het licht, waaronder in zee gestorte vliegtuigen. Ook deze stukken hebben nog geen permanente locatie om gehuisvest te worden. Ook de nieuwe ontwikkeling van windmolenparken en een nieuwe kade gaan nieuwe zaken aan het licht brengen.

Locatie

Er zijn mijns inziens verschillende mogelijkheden aan de kust die elk wel een onderbouwing hebben.

- Zeebrugge: Site Seafront, dicht gelegen bij de cruiseterminal, met een groot potentieel als bezoeker en de havenomgeving is ook een troef en kan een 'kleine' ontlasting zijn voor het toerisme in Brugge centrum.
- Blankenberge: oude vuurtoren, op voorwaarde dat er voldoende ruimte is. Deze site is met de tram te bereiken want cruiseterminal en een bezoekerscentrum.
- Oostende: waarom niet op de oude VLIZ-site of in combinatie met

De Plate? Het voordeel is de havenomgeving en de verbinding met de oosteroever "stad over water". Deze site is ook een omgeving met een maritiem verleden. Ook het windmolenpark is zichtbaar en het is dichtbij Fort Napoleon en WO II – site met de slipway. Dit maakt een sterkere aantrekking, omdat verschillende toeristische troeven dichtbij elkaar liggen.

- Nieuwpoort: in de oude vismijn? Of het bezoekerscentrum onder het standbeeld van Albert I. Voorbeeld: er is ruimte en het gebouw leent er zich toe en ligt ook aan zee en de link kan gemaakt worden met visserij en zeeluis.
- Koksijde: Nationaal Visserijmuseum?

Financiering

Dergelijk museum is natuurlijk cruciaal en niet goedkoop, maar kan mijns inziens zeker rendabel zijn. In het buitenland kunnen we inspiratie halen, waar er een combinatie met de private sector kan gemaakt worden. De uitdaging zal zijn een coalition of the willing samen te stellen met zowel publieke (steden, gemeenten, provincie) als private sector die zich mee achter het initiatief kunnen scharen.

Een uitstekende optie kan zijn om niet van nul te starten maar aan te haken bij de werf van een bestaand museum (dat al over een kwaliteitslabel beschikt en een werksubsidie ontvangt).

Andere mogelijkheid is kiezen voor wat een partner al ter beschikking heeft en wij de inrichting en werking moeten voorzien.

In elk geval wil ik hierbij een lans breken om het initiatief nieuw leven in te blazen.

Literatuurlijst

Bij het hoofdstuk 'Toerisme en tewerkstelling. Toerisme werkt!'

De Grote Wateringe, (geraadpleegd op 23 maart 2023), Ons verhaal,
<https://www.degrotewateringe.be/ons-verhaal>

Sdgs België, (geraadpleegd op 23 maart 2023), 8. Waardig werk en economische groei, <https://www.sdgs.be/nl/sdgs/8-waardig-werk-en-economische-groei>

Stad Kortrijk, (geraadpleegd op 23 maart 2023), Over VORK,
<https://www.kortrijk.be/vork/over-vork>

Mobiel, (geraadpleegd op 23 maart 2023), Ik wil een fiets,
<https://www.mobiel.be/nl/zorgeloos-fietsen/onderhoud-en-herstellingen>

Toolshero, (geraadpleegd op 23 maart 2023), Wat is Empowerment?
Betekenis, theorie en uitleg hoe toe te passen,
<https://www.toolshero.nl/management-modellen/empowerment/>

VDAB, (geraadpleegd op 23 maart 2023), Knelpuntberoepenlijst,
<https://www.vdab.be/sites/default/files/media/files/Knelpuntberoepen2023.pdf>

Vlaanderen, (geraadpleegd op 23 maart 2023), Sociale economie,
<https://www.vlaanderen.be/sociale-economie>

Vlaanderen, (geraadpleegd op 23 maart 2023), Lokale diensteneconomie,
<https://www.socialeconomie.be/lokale-diensteneconomie>

World Travel & Tourism Council. (2022). Travel & Tourism. Economic impact 2022. World Travel & Tourism Council. Opgehaald van <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2022/EIR2022-Global%20Trends.pdf>

<https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/landbouw-en-visserij/landbouwareaal>

<https://klara.be/lees/op-zoek-naar-de-kroonstukken>

<https://www.barakdevinck.be/de-barak/>

<https://www.villarozerood.be/villa-rozerood>

www.domeinpolderwind.be

<https://www.brugseommeland.be/nl/doen/verdwenen-zwinhavens>

Dankwoord

Volgende personen leverden vanuit hun invalshoek en expertise een bijdrage voor deze rede:

- Luc Abbeloos, directeur Marketing en Kenniscentrum, Westtoer
- Eliza Bruneel, curriculumverantwoordelijke van de Bachelor Toerisme en Recreatiemanagement, Howest
- Lex Corijn, R&breakfast, Roeselare
- Rino Defoor, verbindingssambtenaar van de gouverneur van West-Vlaanderen
- Lieven Dejonckheere, afdelingshoofd Vlaamse Waterweg
- Maxime Depoorter, stafmedewerker Streekwerking Kust, Provincie West-Vlaanderen
- Anneleen De Schrijver, vervoerregiomanager Brugge – Oostende, De Lijn
- Josephine Fassaert, teammanager Toeristische Ontwikkeling, Westtoer
- Thomas Gerets, stafmedewerker – personenvervoer over water, Agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust, Vlaamse overheid
- Annelies Gobert, projectconsultant toeristische ontwikkeling, Westtoer
- Thierry Lemahieu, ondervoorzitter Horeca Vlaanderen
- Hannelore Maelfait, coördinator Streekwerking Kust, Provincie West-Vlaanderen
- Chris Marey, beleidsadviseur Vlaamse dienst gouverneur West-Vlaanderen
- Michelle Martens, diensthoofd Toerisme Nieuwpoort
- Jan Mees, algemeen directeur, Vlaams Instituut voor de Zee
- Lien Phlypo, directeur recreatie, Westtoer
- Tim Provoost, adviseur recreatie, Westtoer
- Inge Serruys, opleidingshoofd van de Bachelor Toerisme en Recreatiemanagement, Vives
- Jan Seys, woordvoerder/spokesman, head of science communication, Vlaams Instituut voor de Zee
- Peter Slosse, diensthoofd toerisme en zakelijke leiding IFFM en YM, stad Ieper
- Tomas Termote, maritiem archeoloog

- Yasmine Vanavermaete, verbindingssambtenaar van de gouverneur van West-Vlaanderen
- Vicky Van Den Heede, lector van de Bachelor Toerisme en Recreatiemanagement; Howest
- Kpt. Dries Van der Veken, Postverantwoordelijke brandweer Oostende, Hulpverleningszone 1 West-Vlaanderen
- Tim Vanholle, directeur Financiën en Administratie, Westtoer
- Fauve Vanoverschelde, Stafmedewerker Streekwerking Kust, Provincie West-Vlaanderen
- Evy Van Schoorisse, manager duurzaam toerisme, Westtoer

Dieter David, projectmedewerker Recreatie, Westtoer en Tim Provoost, adviseur recreatie, Westtoer bezorgden foto's.

Kabinetschef Koen Surdiacourt coördineerde het geheel en finaliseerde de tekst.

Het Algemeen Secretariaat Gouverneur West-Vlaanderen bood de nodige ondersteuning.

Deelname aan panelgesprek:

- Luc Abbeloos, directeur Marketing en Kenniscentrum, Westtoer
- Lex Corijn, R&breakfast, Roeselare
- Peter Slosse, diensthoofd toerisme en zakelijke leiding IFFM en YM, stad Ieper

Moderator: Peter Norro, directeur-diensthooft MiNaWa, Provincie West-Vlaanderen

Oprechte dank aan iedereen.

